

**BİR KANUNÎ RÜCU ARACI OLARAK HALEFİYETİN
TÜRK BORÇLAR HUKUKU ve İSVİÇRE BORÇLAR HUKUKUNDA
GEÇERLİ OLAN RÜCU SİSTEMLERİNDEKİ YERİ¹**

*ROLE OF SUBROGATION AS A STATUTORY INSTRUMENT OF RECOURSE IN THE CURRENT
RECOURSE SYSTEMS OF TURKISH LAW OF OBLIGATIONS AND SWISS LAW OF OBLIGATIONS*

Hakemli Makale

EKİN KORKMAZ*

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	443
I. BİR KANUNÎ RÜCU ARACI OLARAK HALEFİYET	444
A. GENEL OLARAK	444
B. RÜCU İLE HALEFİYET ARASINDAKİ TEK YÖNLÜ BAĞLILIK İLİŞKİSİ	454
II. HALEFİYETİN DİĞER KANUNÎ RÜCU ARAÇLARI İLE İLİŞKİSİ	457
A. HALEFİYET İLE DİĞER KANUNÎ RÜCU ARAÇLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	459
1. Şartları Bakımından	459
a) Alacaklının tatmin edilmesi ve neticesinde borcun itfası bakımından	459
b) Alacaklıyı tatmin eden üçüncü kişinin iradesi bakımından	460
c) Başkasına ait borcun ifa edilmesi bakımından	461
d) İfanın bir yükümlülüğe dayanmaması bakımından	464
e) Borçlunun aksi yöndeki iradesinin etkisi bakımından	467
f) Gereklilik/İvedilik şartının aranması bakımından	469
2. Verdikleri Talep Hakkının Niteliği ve Kapsamı Bakımından	471
3. Rücu Aracının Tâbi Olduğu Sınırlamalar Bakımından	478

¹ Bu makale, İ.D. Bilkent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 6.6. maddesinin, doktora tez savunmasına girebilmek için tez konusunda en az bir yayın yapmış olma şartının sağlanması amacıyla, tez konusundan türetilerek yazılmıştır.

DOI: 10.32957/hacettepehdf.819988

Makalenin Geliş Tarihi: 02.11.2020

Makalenin Kabul Tarihi: 09.11.2020

* Araştırma Görevlisi. İ.D. Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı.

E-posta: ekin.korkmaz@bilkent.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3711-7360

Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiği'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

4. Rücu Hakkı Sahibinin Yükümlülükleri ve Rücu Borçlusunun Sahip Olduğu Talepler Bakımından.....	481
5. İspat Yükü Bakımından.....	485
6. Rücu Hakkının Tâbi Olduğu Zamanaşımı Bakımından	486
B. HALEFİYET İLE DİĞER KANUNÎ RÜCU ARAÇLARI ARASINDAKİ YARIŞMA İLİŞKİSİ VE BU İLİŞKİNİN DOĞURDUĞU SONUÇLAR.....	489
1. "Taleplerin Yarışması"na ilişkin Genel Açıklamalar ve Yarışan Taleplerden Biri Olarak Alacaklının Halefe İntikal Eden Alacak Hakkının Sağladığı Talep	489
2. Yarışma İlişkisinin Kanunî Rücu Talepleri Bakımından Sonuçları	491
3. Sebepsiz Zenginleşmenin "İkincilliği" Görüşünün Yarışma İlişkisine Etkisi.....	496
SONUÇ	501
KAYNAKÇA	501

ÖZ

Halefiyet, üçlü taraf ilişkilerinde meydana gelen malvarlığı dengesizliklerini giderme amacına hizmet etmek için alacaklıya ait alacak hakkının kanunen ifade bulunana intikalini sağlayan bir kurumdur ve bu niteliğiyle, intikal eden alacak hakkı, halefin rücu hakkına kaynaklık etmektedir. Halefiyetin Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda geçerli olan rücu sistemindeki yeri ve öneminin saptanması, genel rücu araçları ve asıl borç ilişkisi ile olan ilişkilerinin belirlenmesi yoluyla mümkündür. Rücu araçlarının düzenlenme amaçları, şartları ve sonuçları incelendiğinde, söz konusu araçların birbiriyle yarışma ilişkisi içinde olduğu ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda, rücu hakkı sahibinin, şartları sağlandığı müddetçe dilediği aracı kullanarak borçludan rücu talep etmesi mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Halefiyet, rücu hakkı, üçlü ilişkilerde malvarlıkları arasındaki dengesizliklerin giderilmesi, kanunî rücu araçları (vasıtaları), seçimlik yarışma.

ABSTRACT

Subrogation is a legal institution that provides an *ipso iure* transfer of the rights of the creditor to the performer in order to eliminate the legal imbalances of assets that occur in trilateral transactions. Thus, the transferred right is the source of the performer's right to recourse. Evaluating subrogation as a legal instrument of recourse as a whole is only possible by determining its relations with general instruments such as unjust enrichment and *negotiorum gestio*. The *ratio legis*, legal conditions and legal consequences of the relevant provisions reveal that aforementioned legal instruments provide concurring rights to claim to the holder of the right of recourse. In this context, it is possible for the holder of the right to use any instrument as long as the legal conditions are met.

Keywords: Subrogation, right to recourse, correcting the legal imbalances of assets in trilateral transactions, legal instruments of right to recourse, concurring claims.

GİRİŞ

Türk Borçlar Kanunu'nun 83.maddesi uyarınca, borcun bizzat borçlu tarafından ifa edilmesinde alacaklının menfaati bulunmadıkça üçüncü kişinin ifası caizdir. Hatta böyle bir ifanın alacaklı tarafından kabulü zorunludur. Bu bağlamda, üçüncü kişinin ifası yoluyla kurulan üç köşeli ilişkiler neticesinde ortaya çıkma ihtimali bulunan malvarlığı dengesizlikleri, rücu araçları yoluyla giderilmektedir. Uygulama alanının genişliğine rağmen rücu hakkı sahibinin bu hakkını kullanmasına aracılık eden *klasik* rücu araçlarının nitelikleri ve birbiriyle olan ilişkilerinin öğretilde yeterince belirgin biçimde ortaya konulmadığı; *klasik* araçlar dışındaki araçların hangileri olduğu ve diğer vasıtalarla ilişkisinin de yeterince incelenmediği kanaati, konuya ilişkin bir çalışma yapma gereğini ortaya çıkarmıştır.

Üçüncü kişinin ifası oldukça kapsamlı bir konu olup rücu ilişkileri bakımından çok fazla ihtimali bünyesinde barındırmaktadır. Bu nedenle de çalışmamız, tüm rücu araçlarının şartlarını sağlayabilecek temel ihtimal ile sınırlanmıştır. Buna göre, çalışmamızdaki değerlendirmeler; borcun mevcut ve geçerli olduğu, borçlunun borçlu olduğunun bilincinde olduğu, ifada bulunanın, herhangi bir anlaşmaya dayanmaksızın başkasının borcunu ifa ettiğinin bilincinde olduğu ve ifa modaliteleri bakımından geçerli bir ifanın bulunduğu durum için geçerlidir. Bunun yanı sıra söz konusu çalışma, alacaklının üçüncü kişi tarafından tatmini neticesinde alacaklıya ait alacak hakkının, üçüncü kişinin rücuuna hizmet etmesi için (bir rücu vasıtası olarak) kanunen intikal ettirildiği hâl olan halefiyet çerçevesinde hazırlanmıştır. Bunun sebebi, bağımsız bir kurum olarak değerlendirilen halefiyetin bir rücu aracı olduğunun çoğu durumda gözden kaçırılması ve dolayısıyla rücu sistemi oluşturulmasında genellikle dikkate alınmayarak rücu araçlarının birbiriyle olan ilişkisinde hatalı ve eksik sonuçlara varılmasına neden olmasıdır. Bu teorik karmaşa ve ortaya çıkardığı sorunların giderilmesi için çalışmamızın ilk bölümünde, halefiyetin rücu aracı niteliği ortaya konulacak ve Türk borçlar hukuku

özelinde mevcut olan rücu sistemi içindeki yeri tespit edilecektir. İkinci bölümde ise halefiyet çeşitli açılardan diğer rücu araçlarıyla karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırma öncelikle kurumların kendilerine özgü özellikleri üzerinden yapılacaktır; daha sonrasında ise yarışma öğretisi çerçevesinde rücu araçlarının birbiriyle olan ilişkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

I. Bir Kanunî Rücu Aracı Olarak Halefiyet

A. Genel Olarak

Özü itibariyle, halihazırda malvarlığında taşınması gerekmeyen bir yükü taşımakta olan kişinin, o yükün nihai sorumlusuna karşı sahip olduğu hak, dönüp başvuru hakkı anlamına gelen “rücu hakkı”dır². Buna paralel olarak, hak sahibinin rücu hakkını

² Benzer tanımlar için bkz. STAMM Jürgen, **Regreßfiguren im Zivilrecht - Eine Rückbesinnung auf die Gesamtschuld unter Neubewertung des Zessionsregresses gemäß § 255 BGB und der Drittschadensliquidation**, 1.Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2000, s.25; OĞUZMAN M.Kemal/ÖZ, M.Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 12.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, Cilt:1, s.270; SEROZAN Rona, **(Kocayusufpaşaoğlu) Borçlar Hukuku: Genel Bölüm Cilt III**, 6.Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s.27; EREN Fikret, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18.Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s.930; KOÇANO-RODOSLU Emine, **Rücu Hakkı**, 1.Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s.5; Yargıtay İBGK E.1992/3, K.1994/3, 01.07.1994 (Karşı oy, Aslanköylü) Yargıtay HGK E.2015/21-837, K.2019/253, 07.03.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası): “Rücu, kendisine veya başkasına ait bir borç ifa ederek borçluyu tatmin eden kişinin, alacaklıya yaptığı edanın tamamını veya bir kısmını başka kişiden talep etmesidir.” Tanımdan da anlaşılacağı üzere, başkasının borcunu ifa kapsamında rücu hakkının doğması için yabancı bir borcun ifası ve neticede üç köşeli bir ilişkinin oluşmasıdır, SCHULZ Fritz, **Rückgriff und Weitergriff: Studien zur gesetzlichen und notwendigen Zession**, 1.Basım, Marcus, Breslau, 1907, s.56; ROOS Gottfried, **Über die Subrogation nach schweizerischem Recht**, 1.Basım, Stämpfli & Cie., Bern, 1928, s.86-87; HÜBENER Eckhard, **Der gesetzliche Forderungsübergang im System der Rechtsordnung**, Dissertation (Basılmamış), Hamburg, 1968, s.8; von TUHR Andreas, **Actio de in rem verso: Zugl. e. Beitr. zur Lehre von der Geschäftsführung**, 1.Basım, Scientia Verlag, Aalen, 1970, s.25; STAMM, 2000, s.25; THOMA Kerstin, **Der internationale Regress: Formen und Gerichtszuständigkeit - unter Berücksichtigung des deutschen, österreichischen, schweizerischen und französischen materiellen Regressrechts**, 1.Basım, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2007, s.8; CASANOVA Gion Christian, **Ausgleichsanspruch und Ausgleichsordnung: Die Regressregelung von Art. 51 OR**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 2010, s.90; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.5 vd., s.21. Nihai sorumlunun bir başkası olduğu durumlarda üçüncü kişinin ifasının rücu hakkı doğuracağına ilişkin olarak bkz. ör. Yargıtay 11.HD, E.2018/2486, K.2019/8024, 10.12.2019 (Karşı oy) (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 21.HD, E.2002/7728, K.2002/8811, 22.10.2002 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 11.HD, E.1983/1378, K.1983/1589, 31.03.1983 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay İBGK, E.1969/4, K.1969/6, 11.06.1969 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Malvarlıkları arasında bozulan dengeyi yeniden ihdas edecek bu araçlar mevcut olmasaydı (çalışmamızın konusu özelinde) kişilerin başkalarının borcunu ifa etmesi, gerçekçi bir beklenti olmazdı. Bu esas, Roma hukukundan bu yana kabul edilmektedir, bkz. bu yönde: Institutiones 3.27.1 (Aktaran: SAYIN KORKMAZ, S. Bengi, **Roma Hukuku’nda Vekâlet Sözleşmesi**

kullanmasına aracılık eden kurumlar ise *rücu araçlarıdır*³. Genel (klasik anlamda) rücu vasıtaları, varsa rücuu alacaklısı ile borçlusunu arasındaki hukuki ilişkiyi kuran sözleşme,

(Mandatium), 1.Basım, Yetkin Kitabevi, Ankara, 2014, s.191)

³ Diğer bir ifadeyle rücu araçları, kendi iradesiyle yabancı bir malvarlığına yönelik olarak harcama yapan kişinin masraf taleplerini talep etmesine yarayan araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönde: MOSER, Rudolf, **Die Herausgabe des wiederrechtlich erzielten Gewinnes (Insbesondere unter dem Gesichtspunkt der eigennützigen Geschäftsführung ohne Auftrag Art. 423 OR)**, 1.Basım, Zürich, 1940, s.19; KILIÇOĞLU Ahmet M., **Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet**, 1.Basım, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1979, s.13; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.7; KAPANCI Kadir Berk / BAŞOĞLU Başak, “Vekaletsiz İş görme”, **İstanbul Şerhi- Türk Borçlar Kanunu, Cilt-6, 7, 8 (Madde 393-649)**, (der. M. Turgut Öz vd.), 3.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019, (s. 3917 vd.), s.3929, par.1. Masraf kavramı ekseninde bu sonuca katılan: BAŞ-SÜZEL Ece, **Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme -Menfaat Devri Yaptırımı-**, 1.Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.105 vd. “3. kişi ödemesi ile borç bizzat borçlu tarafından ödenmiş gibidir ve bu ödeme sonucu borç sükut etmiştir. Eş anlatımla, 3. kişi, borçlu yararına vekaletsiz iş görmüş demektir. Bu nedenle, başkasının borcunu ödeyen durumundaki davacının, ödediğini vekaletsiz iş görme (BK. 410-413) ya da haksız zenginleşme (BK. 61-66) hükümlerine göre geri isteme hakkı bulunmaktadır. 3. kişinin ödemesi ile borç sona erdiğinden, alacaklının mal varlığında haksız bir zenginleşmeden söz edilemez. Buna karşılık ödemede bulunan 3. kişi, borçluya karşı vekaletsiz iş gören durumunda olduğundan BK. 413. maddesine dayalı biçimde istemde bulunabilecektir. Vekaletsiz iş görme, borçlunun menfaatine uygun değilse ya da borçlunun karşı koymasına karşı yapılmışsa, 3. kişi giderleri değil, ancak borcun sona ermesi nedeniyle borçlunun malvarlığında oluşan zenginleşmeyi isteyebilecektir. Bilimsel öğretilerdeki baskın görüş de bu doğrultudadır... Tüm bu nedenlerle, mahkemece sorumlu olmadığı halde komanditer ortağı bulunduğu şirketin takipteki borcunu ödeyen 3. kişi durumundaki davacının, ödeneni geri isteme hakkı bulunmadığının kabulü doğru görülmemiştir...” Yargıtay 11.HD, E.1983/1378, K.1983/1589, 31.03.1983 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

sebepsiz zenginleşme⁴ ve vekaletsiz iş görmedir⁵. Bu araçları kendi içinde, kaynağına

⁴ Yargıtay 15.HD, E.2019/3032, K.2020/1641, 17.06.2020 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 17.HD E.2016/18790, K.2019/9728, 21.10.2019; Yargıtay 3.HD E.2018/6492, K.2019/4681, 20.05.2019. Sebepsiz zenginleşmenin ayrı bir borç kaynağı olarak düzenlenmesinin hakkaniyete hizmet ettiği kanaatini paylaşan yazarlar olduğu gibi (bu yönde bkz. ör. ÖZ M.Turgut, **Öğreti ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme : Borçlar Kanunu 61-66. Maddelerine İlişkin İçtihatlar İle**, 1. Basım, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1990, s.10; NIETLISPACH Markus, **Zur Gewinnherausgabe im schweizerischen Privatrecht - Zugleich ein Beitrag zur Lehre von der ungerechtfertigten Bereicherung-**, 1. Basım, Stämpfli & Cie., Bern, 1994, s.93; ZIMMERMANN Reinhard, “Unjustified Enrichment: The Modern Civilian Approach”, **Oxford Journal of Legal Studies**, Yıl:1995, Cilt: 15, Sayı: 3, (s. 403 vd.), s.403; FLUME Werner, **Studien zur Lehre von der ungerechtfertigten Bereicherung**, 1. Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2003, s. 9); bu tespitle yetinmeyerek malvarlıkları arasındaki sonucun hukuken kabul edilmediği durumlarda dengenin yeniden sağlanması için başvuru olan bir kurum olduğunu savunan yazarlar da bulunmaktadır, bu yönde bkz. ör. HOLENSTEIN Patrizia, **Wertersatz oder Gewinnherausgabe?- Unter den Gesichtspunkten der ungerechtfertigten Bereicherung und der unechten Geschäftsführung ohne Auftrag**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 1983, s.74-75; ULUSAN İlhan, **İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu**, 1.Basım, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1984, s.15; SCHLUEP Walter R., “Über Eingriffskonditionen”, **Melanges Paul Piotet**, Stämpfli & Cie., 1990, Bern, (s. 173 vd.), s.193; TURANBOY Kürşad Nuri, “Sebepsiz Zenginleşme Davasının Asli-Tali Niteliği”, **Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu’na Armağan**, 1.Basım, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1997, (s. 94 vd.), s.94; GÖDİCKE Patrick, **Bereicherungsrecht und Dogmatik - Zur Kritik an der Dogmatik der §§ 812 ff. BGB aus methodologischer Sicht - zugleich ein Beitrag zur Bedeutung der Dogmatik in der zivilrechtlichen Rechtsfindung**, 1. Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2002, s.178 vd, 185, 279; BAYGIN Cem, “Edim Dışı Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan İade Talebinin Haksız Fiil ve Vekaletsiz İş Görmeden Doğan Talepler Karşısındaki Durumu”, **Prof. Dr. Fahiman Tekil’e Armağan**, 1.Basım, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, (s.571 vd.), s.601; CASANOVA, 2010, s.88; OĞUZMAN / ÖZ, 2014, C- II, s.309 vd.; ANTALYA O. Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 1. Basım Ek Tıpkı Basım, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2017, Cilt: II, s.565; SEIZ Sarah, **Bereicherungsrecht, Vorteilsausgleichung und Schadensweiterwälzung**, 1. Basım, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2019, s.61; SEROZAN Rona, “TBK m.77-82”, **İstanbul Şerhi- Türk Borçlar Kanunu, Cilt-1 (Madde 1-82)**, der. M. Turgut Öz vd., 3. Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019 (s.1155 vd.), s.2499. Kanaatimizce de hakkaniyet düşüncesi rücu araçlarının tamamı bakımından geçerli olan ancak bu araçların hukuki temelini açıklamada genel kalan bir düşüncedir. Özel olarak tüm rücu araçlarının temelinde malvarlıkları arasındaki dengesizliği gidermek amacı yatar. Sebepsiz zenginleşme özelinde bu dengesizlik, malvarlıkları arasında -iradeye dayalı olarak yahut da olmaksızın- biri aleyhine menfaat aktarımı bulunduğu gerçekleşir. Bu yönde bkz. WENNER Martin A., **Die Voraussetzungen des Anspruches aus ungerechtfertigter Bereicherung unter besonderer Berücksichtigung des Problems der Subsidiarität**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 1977, s.36; CASANOVA, 2010, s.79.

⁵ von TUHR, 1970, s.19; SCHLECHTRIEM Peter, **Restitution und Bereicherungsausgleich in Europa Band II**, 1. Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2001, s.361, par.155. Tarihsel olarak bugünkü vekaletsiz iş görme kurumunun temelini teşkil ettiği kabul edilen *negotiorum gestio* kurumunun, Roma hukuku döneminde de bilindiği ve borçludan rücu talebinde en sık başvuru olan rücu aracı olduğu yönünde bkz. MOSER, 1940, s.81 vd.; TANDOĞAN Haluk, **Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk - İsviçre Hukuku Bakımından Vekâletsiz İş Görme**, 1.Basım, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1957, s.79; von TUHR, 1970, s.1 vd.; FRIEDMANN Daniel/ COHEN Nili, “Payment of Another’s Debt”, **International Encyclopedia of Comparative Law**, (der. Ernst von Caemmerer vd.) Mohr Siebeck, Tübingen, 2007, (s. 3 vd.), s.10. “Başkasının borcunu ödeyen kişi borçlu kendisine yetki vermemiş olsa bile yaptığı ödemeyi vekaletsiz işgörme hükümleri uyarınca talep edebilir.”: Yargıtay HGK, E.2002/3-118, K.2002/131, 27.02.2002 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 3.HD. E.2012/23514, K.2013/1722, 06.02.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); “...yetkisi bulunmaksızın borcu ödeyen 3. kişi ile borçlu arasındaki hukuki ilişki vekaletsiz işgörme niteliğindedir...” Yargıtay 11.HD.

göre; *kanunî rücu araçları* ve *iradî rücu araçları* olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu ayırım uyarınca, kanunî araçlar, tarafların herhangi bir kararlaştırma yapmalarına gerek bulunmaksızın; malvarlığında fazladan yük taşımakta olan hak sahibinin kanun gereği kullanımına sunulmuş araçlardır. İradî rücu araçları ise rücu hakkı sahibi (diğer bir deyişle rücu alacaklısı) ile rücu borçlusu arasında mevcut bulunan hukuki ilişkiden doğmakta ve dolayısıyla, mevcudiyetleri, bu ilişkinin geçerliliğine bağlı bulunmaktadır. Nitekim hayatın olağan akışı çerçevesinde üçüncü kişinin borçlunun borcunu ifası, genellikle aralarındaki hukuki ilişkiye dayanacaktır⁶. Ancak aksi -elbette ki- mümkündür.

Türk Borçlar Kanunu'nun 127.maddesinde düzenlenen ve yine bu hükümde atıf yapılan haller⁷ anlamında kullanacağımız “dar anlamıyla” kanunî ve cüz’i halefiyet hallerinde⁸; bu hüküm anlamında bir üçüncü kişinin⁹, alacaklıyı tatmin ederek, hukuken-

E.1983/1378, K.1983/1589, 31.03.1983 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası)

⁶ ULUSAN, **1984**, s.14, dn.16; SCHLECHTRIEM, **2001**, s.360, par.154.

⁷ Bu afin kapsamına dahil olan ve Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan hükümler; bölünemeyen edimin borçlularından birinin, müteselsil borçlulardan birinin yahut da kefilin alacaklıya ifade bulunmasına ilişkin hükümlerdir (TBK m.85, m.167-168, 596). Bunun yanı sıra başta sigorta mevzuatı olmak üzere başkaca mevzuatlarda halefiyeti düzenleyen hükümlere rastlanmaktadır.

⁸ Kanaatimizce bu hususta Türk hukuku bakımından bir terminolojik karmaşa söz konusudur. En geniş anlamıyla birbirini takip eden hak sahipliği anlamına gelen “*Rechtsnachfolge*” ile bunun kanunen gerçekleşen ve yalnızca münferit bir hakkı kapsayan alt kavramı olan “*Subrogation*”/ “*Persönliche Surrogation*” dilimize “halefiyet” olarak aynı biçimde tercüme edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, en genel anlamda hak sahipliğinde sıra ilişkisi, bu sıra ilişkisinin gerçekleşme yollarından biri ile aynı biçimde ifade edilmektedir. Bu karmaşayı önlemek gayesiyle çalışmamızda, çalışmamızın konusunu oluşturan bu ikinci tür halefiyet hali, ilk halden ayırt etmek amacıyla “dar anlamıyla” halefiyet olarak ifade edilecek; aksi belirtilmedikçe de “halefiyet” dar anlamda kullanılacaktır. “*Rechtsnachfolge*” ile “*Subrogation/ persönliche Surrogation*” arasında, belirttiğimiz anlamda bir genellik-özellik ilişkisine işaret eden yazarlar için bkz. ör. SCHULZ, **1907**, s.2, 9; POCHER Erich, **Betrage zur Lehre vom Forderungsübergang kraft Gesetzes**, 1. Basım, Druck der Keynessner’schen Hofbuchdruckerei, Meiningen, 1911, s.5; KELLER Max, “Die Subrogation als Regress im Internationalen Privatrecht”, **Schweizerische Juristen-Zeitung**, Yıl: 1975 Cilt: 20, (s. 305 vd.), s.307; SPIRIG, Eugen, **Zürcher Kommentar Band/Nr. V/1k, Die Abtretung von Forderungen und die Schuldübernahme, Erste Lieferung, Art. 164-174 OR Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1. und 2. Abteilung (Art. 1-529 OR)**, 3.Basım, 1993, Art.166, par. 9; WEISS Andreas W, **Solidarität nach Art. 143 - 149 des Schweizerischen Obligationenrechts unter besonderer Berücksichtigung der Verjährung**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 2011, s.137; GAUCH, Peter/ SCHLUEP, Walter R./ SCHMID, Jörg/ REY Heinz, vd., **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, 10. Basım, Schulthess, Zürich, 2014, B.2, par.2055. Seiler ise halefiyet (“*Subrogation*”) ve kanuni alacak intikali (“*cessio legis*”)’in kavramsal olarak özdeş olduğunu kabul etmektedir. Bkz. SEILER Walter, **Das Regressrecht des Bürgen - Ein Betrag Zur Geschichte und Dogmatik Des Bürgenregresses**, 1.Basım, Buchdruckerei Gebr. Steinmann, Muri, 1924, s. 49.

⁹ “Üçüncü kişi”, hukukumuzda kapsamı en muğlak kavramlardan biridir. Üçüncü kişi her bir borç ilişkisi

kendiliğinden onun hukukî konumuna geçmesi söz konusudur¹⁰. Kanun koyucunun bu kurumu sevk etme amacı, esas olarak **üç köşeli ilişkiler** bakımından önemli güçlükler arz eden nihai yük dağılımını sağlamaktır. Bu tür ilişkiler bakımından, her bir katılımcının¹¹ üzerinde bırakılacak nihai malvarlığı yükünün tespiti iki ana nedenle güçtür: İlk olarak, ikili ilişkilerdeki **menfaat dengeleri** ile bu tür üçlü ilişkilerdeki dengeler birbiriyle her durumda **örtüşmemektedir**. Bu nedenle de kanun koyucu, her durumda her üç katılımcının da menfaatlerini gözetmek ve korunacak menfaatin tespiti açısından bir tercih yapmak durumundadır¹². Çalışmamızda detaylandırılacağı üzere, halefiyet hallerinde bu tercihler belirli kriterler dahilinde kimi hükümlerde açıkça belirtilmiş; bazı menfaatler ise halefiyet kurumunun amaç ve işlevinden hareketle başkaca hükümlerin kıyasen uygulanması neticesinde ve/veya mehz İsviçre ve Alman hukukundan

özelinde belirlenecek olması nedeniyle göreceli bir niteliği haiz olmakla birlikte, en geniş anlamıyla; objektif olarak borç ilişkisine yabancı, borca-nötr olan bir kişiyi ifade eder. Bu bağlamda teknik anlamda “üçüncü kişinin ifası” (“*Drittleistung*”), “*borçluya isnat edilemeyecek (hukuken borçlunun ifası sayılmayacak) şekilde, alacaklının tatminini amaçlayan ve bu sonucu doğuran ifa*” şeklinde tanımlanmaktadır, GERNHUBER, 1994, s.451. Bu tanıma “yabancı borcu sona erdirmek için belirlenebilir bir irade ile ifa etme” unsurunu ekleyen bir görüş de bulunmaktadır. Bkz. SCHRANER, Marius, **Zürcher Kommentar Band/Nr.V/1e, Die Erfüllung der Obligationen Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1. und 2. Abteilung (Art.1-529 OR)**, 3. Basım, 1993, par. 7; BGer 4C.69/2005 (https://www.servat.unibe.ch/tools/DfrInfo?Command=BGerGet&FileName=050414_4C-69-2005.html&Format=DfrPr, Erişim: 07.05.2020). Mahkeme, bu karardan itibaren, ifa sonucunun ancak üçüncü kişinin yabancı bir borcu belirlenebilir bir irade ile ifa etmesi durumunda ortaya çıkacağını belirtmiştir bkz. FARGNOLI Iole, “Drittleistung und Pflichterfüllung: auch gegen den Willen des Schuldners? - oder - Rechtsgeschichte als Hilfsmittel der Gesetzesauslegung”, **Zeitschrift des bernischen Juristenvereins**, Yıl: 2010, Cilt: 146, (s. 177 vd.), s.181. Çalışmamızın konusunu oluşturan halefiyet halleri bakımından ise üçüncü kişi üç ayrı tipte ortaya çıkabilir: Genel anlamıyla (“alelade”) üçüncü kişi yalnızca TBK m.127 f.1 b.1 uyarınca borçlunun alacaklıya beyanı üzerine halef olabilirken; bir başkasının borcunu ifada hukuken korunan bir menfaati bulunanlar (TBK m.127/1 b.2) ve borçtan nihai olarak asli sorumlu olmayan (TBK m. 127 f.2; TBK m. 596) yahut da tek başına sorumlu olmayan kişiler de (TBK m. 127 f.2; TBK m.85; TBK m. 167-168) alacaklıyı tatminleri neticesinde (özel şartların da sağlanması ihtimalinde) alacaklının haklarına halef olmaktadır. Farklı yönde, “gerçek anlamda üçüncü kişi” nitelendirmesi için bkz. SEROZAN, 2014, s.29.

¹⁰ Burada kastedilen, borç ilişkisinde meydana gelen bir taraf değişikliği değildir. Alacak hakkının sahibi kanun eliyle değiştirilmektedir, OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-I, s.269.

¹¹ “Katılımcı” ifadesinin tercih edilmesinin nedeni, alacaklıyı tatmin ederek alacaklının alacak hakkına bir bütün olarak halef olan kişinin borç ilişkisinin tarafı haline gelmemesidir. Halefin borç ilişkisinin taraflarından biri olması da mümkündür ancak bu, halefiyetin neticesi olarak gerçekleşmez; taraf olma ilişkisi, halefiyet sonucu doğmadan da mevcuttur.

¹² Bu bağlamda borçlunun menfaati borcundan kurtulmak, alacaklının menfaati ise alacak hakkının konusunu elde etmektir. Başkasının borcunu ifa eden üçüncü kişinin temel menfaati ise bu ifadan zarar görmemektir. Üçüncü kişinin ifası bu menfaatler ilişkisi kapsamında değerlendirilmek zorundadır. Aynı yönde: FARGNOLI, 2010, s.182-183.

esinlenilerek öğreti tarafından geliştirilmiştir.

Üç köşeli ilişkilerde her bir katılımcının üzerinde nihai olarak kalacak malvarlığı yükünün belirlenmesi bakımından söz konusu olan ikinci güçlük; yük dağılımına hizmet eden **hukukî araçların ikili ilişkiler esas alınarak düzenlenmiş olması** ve bu hususun, beraberinde, bu araçların üçlü ilişkilerde kullanımının bazı zorlamaları ve (/veya) tereddütleri doğurmasından ileri gelmektedir. Gerçekten de Türk borçlar hukukunda tipik kanunî rücu araçları olan sebepsiz zenginleşme ve vekaletsiz iş görme kurumları yakından incelenecek olursa gerek tanımları gerekse de unsurları ve sonuçları bakımından iki kişili ilişkiler arasındaki yük dağılımını merkeze alan kurumlar oldukları ortaya çıkacaktır¹³. Nitekim özellikle sebepsiz zenginleşmenin üçlü hukukî ilişkilerdeki uygulamasının hem Türk-İsviçre hem de Alman öğretisinin ünlü tartışma konularından birini teşkil etmesi tesadüf değildir¹⁴. Tipik kanunî rücu araçlarının üç köşeli ilişkilerdeki yük paylaşımı bakımından yetersiz kalması ve iradi araçların da temelinde yatan hukuki işlemin sağlığına bağlı olması, bazı “özel durumlar” bakımından kanun koyucuyu tipik araçların yanında, destekleyici olarak var olacak bir başka (kanunî) rücu aracını düzenlemeye sevk etmiştir. Bu araç, tatmin edilen alacaklının alacak hakkıdır¹⁵. Tatmin

¹³ SCHIMS Simone, **Der gesetzliche Forderungsübergang: Wirkweise und Funktion für den Regress bei drittseitiger Schuldsicherung**, 1. Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2006, s. 110; CASANOVA, **2010**, s.81. Vekaletsiz iş görme bakımından bkz. ör. SCHMID Jörg, **Die Geschäftsführung ohne Auftrag**, 1.Basım, Universitätsverlag Freiburg Schweiz, Freiburg, 1992, s.5 par.17 vd. Sebepsiz zenginleşme bakımından bkz. ör. GUHL Theo/KOLLER Alfred/SCHNYDER Anton K., vd., **Das Schweizerische Obligationenrecht mit Einschluss des Handels- und Wertpapierrechts**, 9. Basım, Schulthess, Zürich, 2000, s.219, par.1; EREN, **2015**, s.841; SCHULIN, Hermann/ VOGT, Annaig L, **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, 7.Basım, 2020; Art.62, par.1. Farklı yönde bkz. GÖDICKE, **2012**, s.172: Yazar üç kişili ilişkiler bakımından iki ayrı iki kişili ilişki perspektifinden değerlendirme yapılması gerektiğini ifade etmektedir.

¹⁴ Bu konudaki tartışmalar için bkz. ör. WENNER, **1977**, s.46 vd.; SCHLECHTRIEM, **2001**, s.359 vd.; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.330 vd.; SEROZAN, **2014**, s.343 vd. Ancak mevcut olan bir borcun üçüncü kişi tarafından ifası durumunda rücu ilişkisinin borçlu ile üçüncü kişi arasında gerçekleşeceği kuşkusuzdur. Bu yönde bkz. SEROZAN, **2019**, s.1183, par.64.

¹⁵ Benzer yönde: von KOPPFEL-SPIES Katharina, **Die cessio legis**, 1. Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006, s.128: Yazar, iki taraflı paylaşırma-engellerine ilişkin çözüm üreten sebepsiz zenginleşme ve vekaletsiz iş görmeden farklı olarak halefiyetin “üç taraflı paylaşırma-engelleri”ne (“*dreiseitige Verteilungsstörungen*”) kanuni bir çözüm olduğunu kabul etmektedir. Benzer yönde bkz. SCHIMS, **2006**, s.102: Yazar, vekaletsiz iş görme ve sebepsiz zenginleşme hukukunun üçlü ilişkilerden doğan ve rücuyla ilişkin olan bazı sorunlara yanıt veremediğini kabul etmektedir. Yine benzer yönde bkz. SELB Walter, **Mehrheiten von Gläubigern und Schuldern**, 1. Basım, J.C.B. Mohr, Tübingen, 1984, s.176 vd.: Yazar, vekaletsiz iş görme bakımından aranan yabancı borç ilişkisi, iş görme iradesi ve menfaatlerin tespitindeki zorluklara işaret etmekte; sebepsiz zenginleşme bakımından mevcut olan benzer belirsizliklerin, objektifleştirme yoluyla da aşamadığını ifade etmektedir. Aksi yönde bkz.

edilen alacaklıya ait alacak hakkının tatmin edene intikali sayesinde alacaklıya ifade bulunan, iradi rücu hakkının varlığından ve tipik kanuni araçların şartlarının sağlanmasından bağımsız olarak¹⁶, alacaklının hakkını “bir bütün olarak” (alacağın fer’ileri ve öncelik haklarıyla birlikte) rücu borçlusuna karşı ileri sürme imkânı kazanmış olmaktadır¹⁷. Bu da özellikle borçlunun ödeme gücünü haiz olmadığı durumlarda rücu alacaklısına, alacağını elde etme noktasında önemli bir avantaj sağlamaktadır¹⁸.

HAWELLEK Jeronimo, **Die persönliche Surrogation: eine vergleichende Untersuchung von Rechtsübergängen zu Regresszwecken in Deutschland, Spanien und England**, 1.Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, s.39-40: Yazara göre halefiyet üçlü paylaşırma-engellerini çözmez; aksine üçlü paylaşım engelleri, halefiyetin sonucudur. Yazar bu tip ilişkilerde rücunun, iş görmeye yahut zenginleşmeye dayandırılmasının mümkün olduğu kanaatindedir, bkz. HAWELLEK, 2010, s.39-40. Diğer rücu yollarının yanında halefiyetin düzenlenmesinin bir diğer gerekçesi de iç ilişki gereği bir aslilik-talilik ilişkisinin mevcut olduğu durumların genel rücu araçlarına yabancı olmasıdır. Bu yönde bkz. SCHIMS, 2006, s. 111-112.

¹⁶ Bununla birlikte, bu bağımsızlık mutlak değildir. Bkz. aşa. I, B.

¹⁷ RUER Otto, **Die sogenannte cessio legis im gemeinen Recht und Bürgerlichen Gesetzbuch**, Dissertation (Basılmamış), Rostock, 1900, s.50; von STEMPEL Baron Kurt, **Wie unterscheiden sich nach dem Bürgerlichen Gesetzbuche Forderungsübertragung und Schuldübernahme hinsichtlich ihres Einflusses auf Forderung, Einwendungen und Nebenrechte?**, Druck von Julius Abel, Greifswald, 1904, s.34; BREUER Josef, **Die cessio legis bei der Bürgschaft**, Dissertation (Basılmamış), Aachen, 1922, s.33; ZIEGLER Josef, **Der gesetzliche Forderungsübergang**, 1.Basım, Verlag Nolte, Düsseldorf, 1938, s.32; KILIÇOĞLU, 1979, s.97; von TUHR Andreas/ ESCHER Arnold, **Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts Band II (mit Supplement)**, 3.Basım, Schulthess, Zürich, 1984, s.28; STAMM, 2000, s.112; KOPPFELDS-SPIES, 2006, s.153 vd.; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-I, s.272; GAUCH/ SCHLUEP/ SCHMIDT, vd., 2014, B.2, par.2064-2067; LIEDER, Jan, **Beck-online Grosskommentar, BGB, Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse, Abschnitt 5, Übertragung der Forderung (§398-§413)**, 2019, BGB § 401 par.2. Bu konuda bkz. ör. Yargıtay 12.HD E.2016/631, K.2016/7057, 10.03.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 23.HD E.2014/6520, K.2015/8276, 18.12.2015; Yargıtay 11.HD E.2014/14875, K.2015/3813, 19.03.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Bu intikal kanun gereği kendiliğinden gerçekleştiğinden uygulamada sıkça karşılaşıldığı üzere, “rücü/halefiyet belgesi/senedi, temlikname” gibi belgelerin düzenlenmesine yahut bunların geçerli olmasına bağlı değildir. Bu uygulamaya ilişkin olarak bkz. ör. Yargıtay 12.HD E.2017/3850, K.2017/14528, 23.11.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 19.HD E.2011/5827, K.2012/1989, 13.02.2012 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 19.HD E.2009/7540, K.2009/9353, 14.10.2009 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 23.HD E.2014/8861, K.2015/5734, 10.09.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 14.HD, E.1986/9204, K.1986/9266, 28.12.1987 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2013/11-2426, K.2015/1540, 10.06.2015.

¹⁸ WENGLER Wilhelm, “Surrogation”, **Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht des in- und Auslandes, Band 6, Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht des in- und Auslandes**, 1. Basım, F. Vahlen, 1938, Frankfurt a.M., (s. 460 vd.), s.484; KIM Hyoungh Seok, **Zessionsregreß bei nicht akzessorischen Sicherheiten**, 1. Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2003, s.82-83; HAWELLEK, 2010, s.39-40. Halefiyetin bir “nitelikli rücu hali” olduğu yönünde bkz. KARRER Robert, **Der Regress des Versicherns gegen Dritthaftpflichtige -Rechtsvergleichung und internationales Privatrecht**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 1965, s.20-21, dn.13’teki yazarlar ve eserler; ZELLWEGGER-GUTKNECHT, Corinne, **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, 6. Basım, 2019, Art.110, par.1; Yargıtay 17.HD E.2016/18790, K.2019/9728, 21.10.2019. Benzer yönde: THIELE Wolfgang, “Gedanken zur Vorteilsausgleichung”, **Archiv für die civilistische Praxis**, Yıl: 1967, 193 vd., s.213 vd. Borçlunun ödeme gücünü haiz olmaması durumuna

Görüldüğü üzere, halefiyet olarak adlandırılan bu intikal sürecinin (ve sonucunun) amacı, üçlü ilişkilerdeki yük dağılımını yani rücu düzenini kurmaktır. Böylece halefiyetin de bir rücu aracı olduğu; diğer bir ifadeyle rücu ve halefiyetin eş anlamlı olmadığı; rücunun bir üst kavram olduğu ortaya çıkmaktadır¹⁹. Bu tespitin kendiliğinden ortaya çıkardığı sonuç ise rücu hakkının bulunduğu her durumda halefiyetin bir araç olarak kullanılmasının gerekli olmadığıdır. Ancak bunun tam tersi, belirli sınırlar dahilinde doğrudur. Daha açık bir ifadeyle, benimsediğimiz görüşe göre halefiyet ancak rücu hakkının ortadan kalkmadığı yahut da iradi olarak ortadan kaldırılmadığı durumlarda söz konusu olabilirken; rücu hakkının halefiyet dışındaki araçlara dayanması ve bu nedenle de halefiyetin öngörülmediği durumlarda da var olması mümkündür²⁰. Nitekim tanımından da anlaşılacağı üzere, rücu hakkının mevcudiyeti için, malvarlıkları arasında hukuken caiz olmayan bir dengesizliğin bulunması gerekli ve yeterli iken; halefiyet,

ilişkin bir başka hususun da altı çizilmelidir. Öğretide, ödeme gücünü haiz olmayan borçlunun borcunun üçüncü kişi tarafından ifasının bu borç için aynı yahut şahsi teminat verenlerin sebepsiz zenginleşmesine yol açacağı kabul edilmektedir. Bu bağlamda ifa eden, sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak teminat verenlere de başvurabilecektir. Görüş için bkz. von TUHR Andreas/PETER Hans, **Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts Band I**, 3.Basım, Schulthess, Zürich, 1984, s.474 dn.13; ÖZ, 1990, s.26, dn.14.

¹⁹ Türk Borçlar Kanunu'nun genel ve özel hükümlerinde olduğu kadar başka mevzuatlarda ve yargı uygulamasında da rücu ve halefiyet kavramları hatalı biçimde birbiri yerine kullanılmaktadır. Örneğin Yargıtay HGK 23.2.2000 tarihli 4-103 Esas, 124 Karar numaralı kararında, rücu hakkına ("Regressrecht") karşılık gelmek üzere "dönme" ifadesi kullanılmıştır. (www.kazanci.com). Benzer kullanım için bkz. Yargıtay 10.HD E.2018/7283, K.2019/263, 17.01.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 10.HD E.2018/4714, K.2018/9911, 27.11.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 19.HD E.2015/2517, K.2015/15832, 30.11.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2013/9-1559, K.2013/1461, 09.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2010/10-20, K.2010/58, 03.02.2010 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2000/4-103, K.2000/124, 23.02.2000 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Benzer bir problem İsviçre hukukunda da mevcuttur, bkz. FELLMANN Walter, "Regress und Subrogation: Allgemeine Grundsätze", **Haftpflicht- und Versicherungsrechtstagung, Tagungsbeiträge**, (der.Alfred Koller), St.Gallen, 1999, (s. 1 vd.), s.6. İsviçre hukukunda özellikle sigorta hukuku bakımından terminolojik karmaşaya işaret eden: CASANOVA, 2010, s. 2.

Rücu ile halefiyet arasındaki en temel fark şöyle özetlenebilir: Genel anlamda (çalışmamız kapsamına dahil olan olaylar bakımından) rücu hakkına sahip olabilmek için yabancı bir borcun ifa edilmesi ve bu nedenle ortaya çıkan, malvarlıkları arasındaki dengesizliğin sona ermemiş olması gerekli ve yeterlidir. Diğer bir ifadeyle, yabancı borcu ifa eden kişinin alacaklıya ifa ile yükümlü olması yahut da ifada bulunmada hukuken korunan bir menfaate sahip olması gerekmez. Alelâde üçüncü kişiler bakımından rücu hakkına haiz olabilmek, borçlunun beyanına bağlı değildir. Ancak halefiyet halleri için bu söylenenlerin tam aksi geçerlidir.

²⁰ Daha basit bir ifadeyle, amaç, araç bulunmasa da mevcut olabilir ancak araç, amaç bulunmaksızın mevcut olamaz. Benzer yönde: POCHEP, 1911, s.40.

yalnızca kanunda öngörülen durumlarda başvurulabilen bir rücu aracıdır²¹.

Rücu hakkına aracılık etmek üzere halefiyetin öngörülmediği durumlar, çalışmamızda “adî rücu hakkı” olarak nitelendirilecektir²². Bu bağlamda kanunî, adi rücu hakkının; sebepsiz zenginleşme ve vekaletsiz iş görme gibi vasıtalarla kullanılması yahut da vasıtasız olarak, doğrudan doğruya kanun eliyle kullanılması mümkündür (“vasıtasız, doğrudan doğruya kanundan doğan rücu halleri”)²³. Türk borçlar hukukundan adam çalıştırmanın çalışana rücuu, yapı malikinin yapının yapımındaki bozukluğu yahut bakımındaki eksikliğinden sorumlu olana rücuu yahut da hayvan bulunduranın hayvanını ürküten üçüncü kişiye rücuu, vasıtasız rücu hallerine örnek verilebilir (TBK m.66, 67,

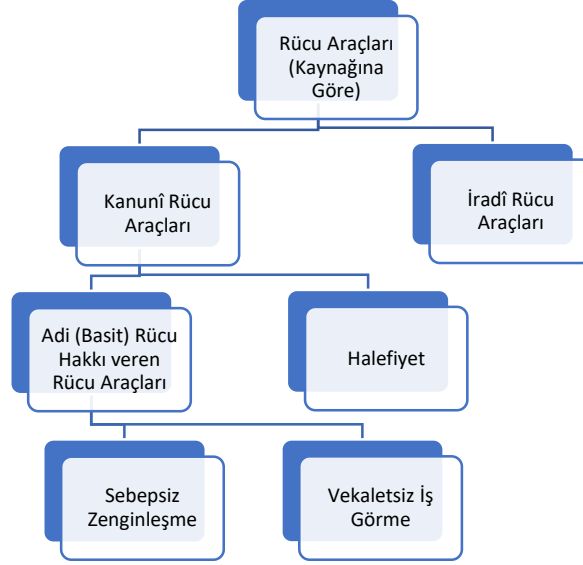
²¹ OSER Hugo/ SCHÖNENBERGER Wilhelm, **Zürcher Kommentar, Bd. V, Das Obligationenrecht, Art. 1-183**, 2.Basım, Schulthess, Zürich, 1929, Art.110, par.4; BECKER Hermann, **Berner Kommentar Band/Nr.VI/1, Allgemeine Bestimmungen, Art. 1-183 OR, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht**, 2. Basım, Bern, 1945, Art. 110, par.4; ÖRGEEVREN Ayhan, “Kanuni Halefiyet”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1952, Cilt: 97-98 (s. 33 vd.), s.37; FRANKO Nisim İ., “Borçlar Kanununun 109 ncu Maddesine Göre Halefiyet Halleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1981, Cilt: 2, (s. 202 vd.), s.202; HAWELLEK, **2010**, s.39; GAUCH/ SCHLUEP/ SCHMİDT, vd., **2014**, B.2, par.2057; SEROZAN , **2014**, s.30; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.13; REETZ, Peter/ GRABER, Michael, **CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Obligationenrecht - Allgemeine Bestimmungen, Art. 1-183 OR**, (Art. 110 –113, 181) 3. Basım, 2016, Art.110, par.4; KOLLER Alfred, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, 4.Basım, Stampfli Verlag, Bern, 2017, s.1410, par.238. Bu yönde bkz. Yargıtay HGK E. 2010/10-20, K.2010/58, 03.02.2010; Yargıtay HGK E.2000/4-103 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası), K.2000/124, 23.02.2000 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 10.HD E.2019/17254, K.2019/4268, 14.05.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 10.HD E.2018/6568, K.2018/10920, 20.12.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2015/10-3892, K.2018/1554, 23.10.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2014/13-19, K.2015/1743, 24.06.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2013/9-1559, K.2013/1461, 09.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²² Aynı yönde bkz. KILIÇOĞLU, **1979**, s.13 vd.; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.9 vd. Yargıtay’ın (özellikle 10.Dairenin) sosyal sigortalar alanında kullandığı bu terminoloji istikrar kazanmıştır, bkz. ör. Yargıtay 10. HD. E.2020/392, K.2020/1188, 13.02.2020; 10. HD. E.2016/19028, K.2019/3971, 06.05.2019; 10. HD. E.2018/7309, K.2019/3883, 25.04.2019; 10. HD. E.2015/9332, K.2017/967, 13.02.2017; 10. HD. E.2016/14986, K.2016/13480, 07.11.2016; 10. HD. E.2015/7491, K.2015/10084, 26.05.2015; 10. HD. E.2014/23634, K.2014/24769, 11.11.2014; Yargıtay HGK E.2010/10-10, K.2010/14, 27.1.2010; Yargıtay HGK E.2008/10-789, K.2009/11, 21.01.2009; Yargıtay HGK E.2008/10-334, K.2008/327, 16.04.2008; Yargıtay HGK E.2005/10-390, K.2005/431, 29.06.2005 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

²³ Kanun koyucunun belirtilen özel durumlarda vasıtasız rücu hakkı düzenlemesinin nedeni, bu durumlarda malvarlıkları arasındaki hukuka aykırı yük dağılımının daha tipik olmasıdır, MEIER Sonja, **Gesamtschulden: Entstehung und Regress in historischer und vergleichender Perspektive**, 1. Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, s.261-262. Benzer yönde bkz. HÄSEMEYER Ludwig, “Gläubigerschutz und Gläubigergleichbehandlung bei Regresverhältnissen”, **KTS-Zeitschrift für Insolvenzrecht**, Yıl: 1993, Cilt: 54, Sayı: 2 (s. 151 vd.), s.151; KARSLI Abdürrahim, **Usul hukuku Açısından Rücu Davaları**, 1.Basım, Ofset Matbaası, İstanbul, 1994, s.54.

69)²⁴.

Bu başlık altında kaynağına göre sınıflandırdığımız rücu araçlarının şöyle bir şemada gösterilmesi mümkündür:

Yaptığımız tespitlerin neticesinde, halefiyetin diğer rücu araçlarıyla ilişkisinin belirlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar rücu hakkı ile farklı ilişkiler kapsamında çok farklı biçimlerde karşılaşılmaktaysa da²⁵ Türk-İsviçre hukukunda içeriği bu denli belirsiz, hangi şartların gerçekleşmesiyle hangi aracın kullanılabileceği

²⁴ THOMA, 2007, s.92 vd., 157 vd. Bununla birlikte bir hususa açıklık getirilmelidir: Çalışan ve adam çalıştıran, zarar gören karşısında müteselsilen sorumlu olduklarından iç ilişkideki payını aşan ödemede bulunan çalıştırmanın çalışana rücuu adi rücu hakkı değildir; halefiyet ile desteklenmiştir. Aynı yönde bkz. ANTALYA, 2017, C-II, s.286. Yapı malikinin sorumluluğunu düzenleyen 69.madde hükmü bakımından ise ikili bir ayrıma gidilerek meydana gelen zarardan müteselsilen sorumlu olan malik, intifa hakkı sahibi ve oturma hakkı sahibi içinden birinin iç ilişkideki payını aşar miktarda ödeme yapması durumunda m.62 uyarınca zarar gören alacaklının haklarına halef olacağını kabul etmek gerekir. Ancak zarardan sorumlu olan bu kişilerin kendilerine sorumlu olan kişiler ile aralarında birlikte sorumluluk ilişkisi olmadığından onlara ileri sürecekleri rücuuda aynı prensip geçerli değildir. Bu rücu hakkının tabi olduğu esaslar konusunda bkz. ERTEN, M. Ali, **Türk Borçlar Hukukuna Göre Bina ve İnşa Eseri Sahiplerinin Sorumluluğu (BK. Md. 58)**, 1.Basım, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2000, 49 vd.

²⁵ Tek başına vekaletsiz iş görme bile birçok farklı olasılığı kapsamına almaktadır, bkz. HOFSTETTER, Josef, **Schweizerisches Privatrecht, VII/6, Obligationenrecht, Besondere Vertragsverhältnisse, Der Auftrag und die Geschäftsführung ohne Auftrag**, 1. Basım, Helbing & Lichtenhahn, Basel-Genf-München, 2000, s.236.

mesalesinin bu kadar karmaşık olduğu az sayıda kavrama rastlanmaktadır²⁶. Kaldı ki rücuya araç teşkil etmek üzere birçok farklı hüküm sevk edilmişse de bunların arasındaki ilişkinin detaylı biçimde ortaya konulmamış olması, bu muğlaklığın süregelmesine neden olmuştur²⁷. Söz konusu sorunlara ışık tutma ve yanıt bulma amacını güden çalışmamızda bu kapsamda halefiyet ile diğer kanuni rücu araçları arasındaki ilişkiler sistematüğını incelemenden önce genel olarak adî rücu hakkı ile halefiyet arasındaki *tek yönlü bağıllık ilişkisine* değinilmesinde ve böylece halefiyetin -bir anlamda- iradî rücu araçlarıyla da ilişkisinin belirlenmesinde fayda görüyoruz.

B. Rücu ile Halefiyet Arasındaki Tek Yönlü Bağıllık İlişkisi

Halefiyetin rücu amacına hizmet eden bir kurum olarak öngörölmüş olması, halefiyetin adî rücu hakkına tek yönlü bağılı olduğu sonucunu beraberinde getirmektedir. Başka bir ifadeyle, malvarlıkları arasında mevcut yük dağılımı hukuken olması gerektiği gibi ise; bir rücu aracı olan halefiyete yer verilmesi ve dolayısıyla, alacaklının alacak hakkının intikal ettirilmesi gerekli ve hukuka uygun değildir. Yük dağılımının hukuken olması gerektiği durumda bulunması, alacaklıyı tatmin edenin, kanunen yahut iradi olarak, tamamen yahut da belirli sınırlamalar dahilinde nihai yükü taşımakla görevlendirilmesi durumunda gerçekleşir. *Halefiyetin adi rücu hakkına tek yönlü olarak bağılı olması, rücu hakkını ortadan kaldıran yahut da sınırlandıran her türlü kanunî yahut iradî sebebin, rücu amacına hizmet eden kanuni alacak intikalini (halefiyeti) de aynı ölçüde etkilemesi (ortadan kaldırması/sınırlandırması) anlamına gelir.*

Rücu hakkının **kanunen sınırlandırılmasına**, ortak savunmaları ileri sürmeyen müteselsil borçlunun, diğer borçlulara rücu hakkını, savunmayı ileri sürseydi içinde bulunacağı durum ile şimdiki durum arasındaki fark nispetinde kaybetmesini öngören

²⁶ de BIASIO, Albino, *Der Übergang der Gläubigerrechte auf den Bürgen und dessen Regressrechte*, 1.Basım, Stämpfli & Cie., Bern, 1944, s.25.

²⁷ SEILER, 1924, s.64 vd.; HARTMANN, Alfred, *Der Regress Bei Haftung Mehrerer Verschiedenen Rechtsgründen*, 1.Basım, Stämpfli & Cie., Bern, 1942, s.1.

TBK m. 164/II hükmü örnek verilebilir²⁸. Bu bağlamda ilgili hüküm, iç ilişkideki payından fazla ödeme yapmış olan müteselsil borçlunun rücu hakkını ve dolayısıyla halefiyetini (kanunen) sınırlandırmaktadır.

Rücu hakkını sınırlandıran yahut ortadan kaldıran iradi sebeplere bakıldığında ise genel olarak **üç türlü iradî sebeple** karşılaşılacaktır:

Bunlardan ilki, nihai olarak sorumlu olmadığı bir borcu ifa eden kişinin **tek taraflı iradesi** neticesinde gerçekleşir. Kişinin başkasının borcunu bağışlama saikiyle ifa etmesi, tek taraflı irade ile rücu hakkının ve dolayısıyla halefiyetin ortadan kaldırılmasının tipik örneğidir; zira burada kişi, kendi iradesiyle borçtan nihai sorumlu olmayı kabul etmektedir²⁹.

Üçüncü kişi ile borçlu arasındaki anlaşma yoluyla yahut da **borçlu ile alacaklı arasındaki anlaşma yoluyla** da rücu hakkının ortadan kaldırılması, diğer bir deyişle nihai yük dağılımının belirlenmesi mümkündür³⁰. Ancak bu anlaşmaların nihai yük dağılımına etki edebilmeleri, geçerli olmalarına bağlıdır. Bu anlamda geçerlilik hem genel geçerlilik şartları hem de -varsa- özel geçerlilik şartlarının sağlanması ile mümkündür³¹. Örneğin ve özellikle, kefilin halefiyetinden önceden feragat edemeyeceği

²⁸ Esasında bu hüküm yalnızca müteselsil borçlulardan birinin ortak def'i ve itirazları ileri sürmediği durumlarda "diğerlerine karşı sorumlu olacağını" ifade etmekte; bu hükümde geçen "sorumluluk" öğretide TBK m.591/III'e paralel biçimde anlaşılmaktadır. Bkz. AKINTÜRK, Turgut, **Müteselsil Borçluluk**, 1.Basım, Sevinç Matbaası, Ankara, 1971, s. 218; YAĞCIOĞLU, Ali Haydar, **Haksız Fiil Sebebiyle Aynı Zarardan Birden Fazla Kimsenin Müteselsil Sorumluluğu**, 1.Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s.203; KAPANCI, Kadir Berk, **Birlikte Borçlulukta Borçlular Arası İlişkiler**, 1.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s. 394.

²⁹ von TUHR, **1970**, s.30, 171; WEBER, Rolf H., **Berner Kommentar Band/ Nr. VI/1/6, Beziehungen zu dritten Personen, Art.110-113 OR, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen**, 1.Basım, 2002, Art.110, par.24; KIM, **2003**, s.75-77; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.13, 34-35. Bu yönde bkz. ör. Yargıtay 14.HD E.2014/1018, K.2014/5837, 06.05.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 13.HD E.2014/5330, K.2014/31539, 16.10.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 11.HD E.1999/1139, K.1999/6034, 01.07.1999 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Teknik olarak halefiyete dayanan rücuunun taraflar arasındaki hukuki ilişkiye, "doğuşta, kapsamda ve sona ermede" bağlı olduğu yönünde bkz. KIM, **2003**, s.89. Bu ifade, bağışlamanın sözleşme niteliğini haiz olduğunu göz ardı etmemektedir; borç özelinde, malvarlıkları arasındaki nihai yük dağılımını yapan belirleyici iradenin ifade bulunanını ifade etmektedir.

³⁰ von TUHR, **1970**, s.29; BK-WEBER, Art.110, par.24; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.13, 34-35. Bu yönde bkz. ör. Yargıtay 11.HD, E.2019/1329, K.2019/8042, 10.12.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 19.HD E.2018/190, K.2019/4545, 30.09.2019.

³¹ Örneğin ve özellikle borçlu ile alacaklının aralarındaki anlaşma yoluyla borcun nihai yükünü ifade bulunan (/bulunacak olan) üçüncü kişiye yüklemeleri caiz değildir. Ancak iç ilişkilerindeki

sonucuna ulaştıran TBK m. 582/III hükmü karşısında bu yöndeki anlaşmaların kefilin rücu bakımından geçerli olmayacağı ve tarafların nihai yükü kefilin üzerinde bırakamayacağı açıktır.

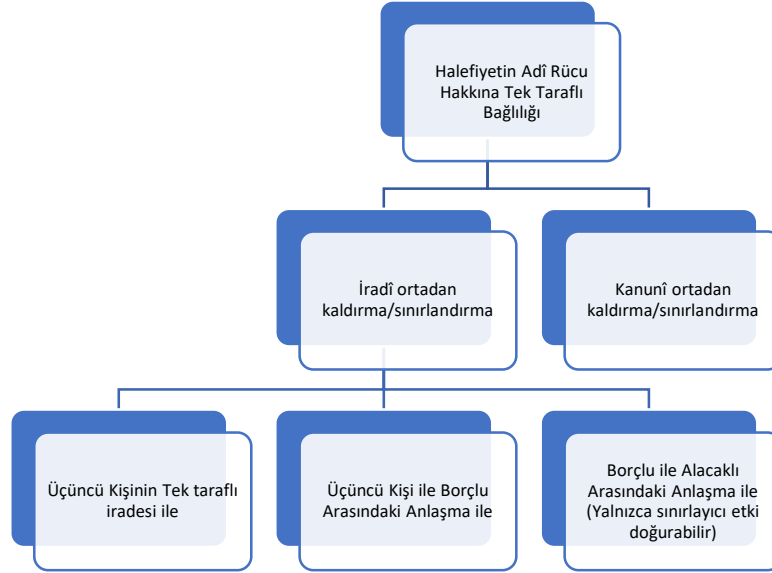
Borçlu ile alacaklı arasındaki anlaşmanın nihai yük dağılımına ve dolayısıyla halefiyetin kapsamına etki etmesinin en somut tezahürlerinden biri de borçlunun alacaklı ile aralarındaki ilişkiden doğan savunmaların halefe karşı ileri sürülebilmesidir (TBK m.188/I). Örneğin ve özellikle, borçlu ile alacaklı arasında yapılan zamanaşımına ilişkin kararlaştırmalar, rücu hakkı ve halefiyet üzerinde dolaylı olarak sonuç doğuracak; halefin, kendisine intikal eden alacak hakkına dayanarak borçluya başvurusu ancak bu süre zarfında mümkün olabilecektir. Bu sürenin geçmesi durumunda halefin rücu talebine karşılık borçlu, zamanaşımı def'i ileri sürebilecektir³². Görüldüğü üzere, zamanaşımı örneği bakımından alacaklı ile borçlu arasındaki anlaşma, halefiyetin kapsamını zamansal olarak sınırlamaktadır. Borçlu ile alacaklının aralarında anlaşarak üçüncü kişinin rücu hakkını tamamen ortadan kaldırmaları caiz değildir.

Sonuç itibariyle kanaatimizce, halefiyetin öngörüldüğü durumların mutlaka genel rücu araçlarının şartlarını sağlaması gerekmez ancak halefiyetten söz edebilmek için mevcut borçtan nihai olarak sorumlu kişinin mutlaka halef dışında bir kişi olması gerekir. Bu, halefiyetin bir rücu aracı olmasının gereğidir. Bu anlamda (ve bu anlamla sınırlı

sınırlandırıcı etmenler, halefiyet üzerinde de etki doğuracaktır.

³² Aynı görüşte: BECKER, Hermann, **Berner Kommentar Band/Nr.VI/1, Allgemeine Bestimmungen, Art. 1-183 OR, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht**, 2. Basım, Bern, 1945, Art.149, par.5.7; KAPANCI, 2015, s.540; KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.20. KOLLER, 2017, s.1324, par.75.91. Bu bakımdan kefilin halefiyete dayalı rücu hakkının tâbi olduğı zamanaşımı süresi özellik arz etmektedir, bkz. TBK m. 596/V Bununla birlikte öğretilerde halefiyetin adı rücu hakkını destekleme işlevini haiz olmasından hareket eden bazı yazarlar, zamanaşımı bakımından aksi sonuca varmaktadır, bkz. GAUTSCHİ Alain, **Solidarschuld und Ausgleich**, 1.Basım, Dike Verlag, Zürich/St.Gallen, 2009, s.153-154; KURT Leyla Müjde, “Haksız Fiil Sonucu Oluşan Zarardan Birden Çok Kişinin Sorumlu Olduğı Hallerde Rücu Talebinin Tâbi Olduğı Zamanaşımı”, **Türkiye Barolar Birliğı Dergisi**, Yıl: 2011, Cilt: 95, (s. 135 vd.), s.143; WEISS, 2011, s.322 vd.; NOMER, Haluk Nami, “Rücu İstemine İlişkin Zamanaşımı (TBK m.73)”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Hukuk Sempozyum Özel Sayısı Sempozyum No: 3, Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan**, Legal Kitabevi, 2012, (s. 245 vd.) s.247; YAĞCIOĞLU, 2014, s.404; DALCI-ÖZDOĞAN, Nurchihan, **Müteselsil Sorumluluk: Özellikle TBK md.61 ve md.162 vd. Hükümleri Bağlamında**, 1. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s.225. Ayrıca bkz. MEIER, 2010, s.431: Yazara göre, halefiyet yoluyla alacak hakkının intikal ettirilmesinin nedeni, kanuni adi rücu hakkını teminat altına almaktır. Adi rücu hakkı zamanaşımına uğradığı için kullanılmadığı durumda halefiyet yoluyla intikal eden hakka dayanılabilmesi bu güvence işlevini ortaya koyar.

olmak üzere), rücu hakkına sahip olmayan kişinin halef olması mümkün değildir³³. Borca ilişkin nihai yükü bir başkasına bırakan kanun hükümleri ve hukuki işlemler, tek yönlü bağlılık (araç-amaç) ilişkisi sebebiyle halefiyetin kapsamını ve mevcudiyetini de doğrudan doğruya etkiler.

II. Halefiyetin Diğer Kanunî Rücu Araçları ile İlişkisi

Yukarıda da belirtildiği üzere, kanun koyucunun kanunî rücu araçlarını sevk ettiği durumlar incelendiğinde, bu durumların karakteristik özelliklerinin, bir başkasının hukuk

³³ Benzer yönde: SCHULZ, 1907, s.56; POCHER, 1911, s.40; ROOS, 1928, s.86-87; BECKER-EBERHARD, Ekkehard, *Forderungsgebundenheit der Sicherungsrechte*, 1. Basım, Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 1993, s.44 vd.; HÜBENER, 1968, s.8; KELLER, 1975, s.305-306; MEYER, Doris Maria, *Der Regreß im Internationalen Privatrecht*, 1. Basım, Schulthess, Zürich, 1982, s.4; von OLSHAUSEN, Eberhard, *Gläubigerrecht und Schuldnerschutz bei Forderungsübergang und Regress*, 1. Basım, Heymann, Berlin, 1988, s.161 vd.; STAMM, 2000, s.27; FRIEDMANN/COHEN, 2007, s.10; THOMA, 2007, s.8; KOPPFELDS-SPIES, 2006, s.124 vd.; YENİCE, Arife Özge, *Teminat Sözleşmelerinde Rücu İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008, s.31; DIECKMANN, Johann Andreas, "The Province of Subrogation Determined: Some Corrections— A Functional Analysis of the Guarantor's Right to Derivative Recourse, Comprising a Critique of the Restitutionary Thesis", *European Review of Private Law*, Yıl: 2012, Cilt: 4, (s. 989 vd.), s.1031 vd., öz.1033; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-1, s.276; SEROZAN, 2014, s.27; EREN, 2015, s.930; KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.7. Kefalet özelinde görüşümüze benzer yönde bkz. YAVUZ Cevdet/ ACAR Faruk/ ÖZEN Burak, *Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler*, 10.Basım, Beta, İstanbul, 2014, s.1464. Buna paralel biçimde, maddi olarak nihai sorumlunun araştırdığı bir karar için bkz. ör. Yargıtay 19.HD E.2014/3179, K.2015/228, 14.01.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

alanına müdahaleyi içerdiği ve **müdahale neticesinde bozulan malvarlığı durumu dengesini yeniden sağlamayı amaçladığı** görülür³⁴. Çalışmamızın başında ifade edildiği üzere, başkasının borcunu ödeyen kişinin nihai borçluya rücuu, aralarındaki hukuki işleme yahut kanuna dayanabilir. Bu durumda ödemede bulunan, somut olayın özelliklerine göre, sebepsiz zenginleşme³⁵, vekaletsiz iş görme³⁶ yahut da halefiyet yoluyla kendisine intikal eden alacaklıya ait alacak hakkına dayanabilir. Çalışmamızın devamında, bu araçlar çeşitli yönlerden karşılaştırılacak ve son olarak aralarındaki ilişki hukuken nitelendirilecektir. Bununla birlikte çalışmamızın konusu dışına çıkmamak amacıyla sebepsiz zenginleşme ve vekaletsiz iş görme kurumlarının detaylarına, söz konusu karşılaştırma bakımından gerekli olduğu nispette yer verilecektir.

³⁴ Vekaletsiz iş görme bakımından bu tespiti katılan: TANDOĞAN, **1957**, s.95; von TUHR, **1970**, s.30 vd.; SCHMID, **1992**, s.4, par.12, s.163-164, par.492. Sebepsiz zenginleşme özelinde ör. WENNER, **1977**, s.56; SCHLUEP, **1990**, s.197.

³⁵ Başkasının borcunu ifa edenin ifasının (ve dolayısıyla borçlunun zenginleşmesinin) “sebepsizliği”, söz konusu ifanın , üçüncü kişi ile borçlu yahut alacaklı arasında geçerli bir yükümlülüğe dayanmamasından; diğer bir deyişle, nihai sorumluluğu borçludan alan bir hukuki durumun mevcut olmamasından kaynaklanmaktadır (ve bu bağlamda vekaletsiz iş görmede aranan vekaletsizlik şartıyla benzerlik göstermektedir), WENNER, **1977**, s.56, 66; KILIÇOĞLU, **1979**, s.524 vd.; SCHWENZER Ingeborg, “Zession und sekundäre Gläubigerrechte”, **Archive für Civilistische Praxis**, Yıl: 1982, Cilt: 182, (s. 214 vd.), s.406, par.55.10; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., **2000**, s.220, par.7; CASANOVA, **2010**, s.83-84; EREN, **2015**, s.873; SCHWANDER, Ivo, **Orell Füssli Kommentar, OR Kommentar, Schweizerisches Obligationenrecht**, 3.Basım, 2016, Art.62, par.1; ANTALYA, **2017**, C-II, s.573; SEROZAN, **2019**, s.1167, par.25; BSK OR I-SCHULİN/VOGT, Art.62, par.10d. Başkasının borcunun borçlu olmadığı bilincini haiz olarak ifası durumlarında borçlunun zenginleşmesi, kendisi ile rücu alacaklısı arasındaki herhangi bir borç ilişkisine ilişkin bulunmadığından daima sebepsizdir. Bu yönde bkz. ÖZ, **1990**, s.35; OGUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.323. Nitekim rücu hakkını doğuran en temel unsur, zenginleşmenin sebepsizliğidir, von TUHR/PETER, **1984**, s.473; KOLLER, **2017**, s.524, par.30.09.

³⁶ Çalışmamız, aynı amaca hizmet eden birden çok kavramın arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı konu aldığından çalışmamızda ele alınan vekaletsiz iş görme halleri, aksi açıkça belirtilmedikçe gerçek ve caiz vekaletsiz iş görme halleridir. Sınıflandırma için bkz. SCHMID, Jörg, **Zürcher Kommentar Band/Nr.V/3a, Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1.und 2.Abtteilung (Art.1-529 OR)**, 3. Basım, 1993, Vorbemerkungen zu Art. 419-424 OR, par.13 vd.; HOFSTETTER, **2010**, s. 236; GÜMÜŞ, Mustafa Alper, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Cilt II**, 3.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s. 225; AKSOY, Hüseyin Can, “Vekaletsiz İş Görende İşi Vekaletsiz Olarak Görme Bilinci Aranmalı Mıdır?”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 2017, Cilt: 1, (s. 93 vd.), s. 94 vd. Bu ayrımın eleştirisi için bkz. NIETLISPACH, **1994**, s.99 vd.; BÜRGI-WYSS, Alexander Christoph, **Der Unrechtmässig Erworbene Vorteil im Schweizerischen Privatrecht - Zugleich Ein Beitrag Zur Dogmatik Der Ungerechtfertigten Bereicherung und Der Geschäftsführung Ohne Auftrag**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 2005, s. 164 vd. Yabancı bir borcu ifa eden ve çalışmamızın başında belirtilen kriterleri haiz kişinin asıl borçluya rücuundaki dayanağı, vekaletsiz iş görme türlerinden caiz gerçek vekaletsiz iş görme olabilir, SCHMID, **1992**, s.435, par.1366; NIETLISPACH, **1994**, s.98.

A. Halefîyet ile Diğer Kanunî Rücu Araçlarının Karşılaştırılması

1. Şartları Bakımından

a) Alacaklının tatmin edilmesi ve neticesinde borcun itfası bakımından

(Nihai olarak) Başkasına ait borcun ifasının vekaletsiz iş görme kurumu anlamında “iş görme” kabul edildiği konusunda öğretilerde görüş birliği bulunmaktadır³⁷. Tipik kanunî rücu araçlarından biri olan sebepsiz zenginleşmenin mevcut olabilmesinin de ilk şartı, borçlunun alacaklıya karşı borcunun sona ermesidir³⁸. Zira bir “zenginleşme”den ancak bu halde söz edilebilir³⁹. Bu iki kurum bakımından üçüncü kişinin ifası nispetinde borç sona erer (itfa eder). Buna karşılık halefîyet, alacaklı tatmin edilmiş olsa da borcun sona ermesi (itfa) sonucunun doğmasını engeller⁴⁰; alacaklının alacak hakkı, kanunen-

³⁷ TANDOĞAN, 1957, s.74 vd.; von TUHR, 1970, s.57; LISCHER Urs, **Die Geschäftsführung ohne Auftrag im schweizerischen Recht**, 1.Basım, Helbing & Lichtenhahn, Basel-Frankfurt a.M., 1990, s.17-18, 31; SCHMID, 1992, s.59, par.171 vd.; ZK- SCHMID, Art.419, par.9, 41; NIETLISPACH, 1994, s.106 vd.; BÜRGI-WYSS, , 2005, s.176; HOFSTETTER, 2010, s.256; GÜMÜŞ, 2014, s.228, 232; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-I, s.268; RUDOLF Roger, **Orell Füssli Kommentar, OR Kommentar, Schweizerisches Obligationenrecht**, 3.Basım, 2016, Art.419, par.3; HONSELL Heinrich, **Schweizerisches Obligationenrecht- Besonderer Teil**, 10.Basım, Stämpfli, Bern, 2017, s. 367. Yargıtay 19.HD, E.2017/2715, K.2020/798, 03.06.2020 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Nitekim Yargıtay “iş görme” unsurunu geniş yorumlamakta, “İş görmek, insanın herhangi bir ihtiyacını karşılamak üzere hukuk düzeni içinde yapılabilen her çeşit iş görme veya yönetmedir”, Yargıtay HGK E.2013/15-95, K.2013/1431, 02.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Nitekim teknik anlamda iş görme teşkil etmeyen malvarlığı dengesizliklerinin giderilmesi, (genel rücu araçları kapsamında) ancak sebepsiz zenginleşme yoluyla talep edilebilir, bkz. von TUHR, 1970, s.20-21. Teknik anlamda başkasının işini gören, rücu talebinin alacaklısıdır, bkz. von TUHR, 1970, s.43.

³⁸ ÖZ, 1990, s.53. Borcu kendi hesabına sona erdiren, zenginleşme talebinin alacaklısıdır, BK-BECKER, Art.62, par.22; OFK-SCHWANDER, Art.62, par.2; BSK-SCHULIN/VOGT, Art.62, par.8-8a.

³⁹ Bununla birlikte öğretilerde bir görüş, borçlunun alacaklıya karşı borcunun sona ermesine rağmen ifada bulunan üçüncü kişiye karşı borç altına girmesi nedeniyle “zenginleşmenin” bulunmadığı kanaatindedir. Benzer şekilde örneğin İsviçre öğretisinde Hofstetter, vekaletsiz iş görmenin şartlarının sağlandığı durumlarda sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanamayacağı; zira örneğin bir başkasının borcunu ifa durumunda ifa edenin malvarlığına, iş sahibinden olan alacak hakkının dahil olduğunu ve bu nedenle de malvarlığında teknik anlamda bir zenginleşme bulunmadığı kanaatindedir, bkz. HOFSTETTER, 2010, s.240. Ancak fikrimizce, bu düşünce sistemi teknik açıdan bir hata içermektedir. Şöyle ki, üçüncü kişi, borçluyu alacaklıya karşı borcundan kurtardığı için o anda ve o nispette borçlunun malvarlığında bir zenginleşme meydana getirmiştir. Devamındaki rücu süreci ise bu zenginleşme nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Görüşümüze göre hukuki nitelendirmeyi yaparken aradaki bu aşamayı göz ardı etmemek gerekir. Nitekim bu hüküm anlamında “zenginleşme”nin tanımını da vardığımız sonucu desteklemektedir, bkz. ör. BK-Becker, Art.62, par.2; WENNER, 1977, s.37-38; von TUHR/PETER, 1984, s.474; BÜRGI-WYSS, 2005, s.106 vd.; SCHWENZER, Ingeborg, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, 5.Basım, Stampfli Verlag, Bern, 2009, par.55.07; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.316 vd.

⁴⁰ KRETSCHMAR Paul, **Die Erfüllung**, 1.Basım, Veit, Leipzig, 1906, s.130; von TUHR/ESCHER, 1984, s.28; BK- WEBER, Art.110, par.5; SEROZAN, 2014, s.30; EREN, 2015, s.931; KOÇANO-

kendiliğinden ifade bulunana intikal eder.

b) Alacaklıyı tatmin eden üçüncü kişinin iradesi bakımından

-Öğretide tartışmalı olmakla birlikte-, hâkim görüşe göre kanunî adi rücu araçlarından biri olan (gerçek) vekaletsiz iş görmenin sübjektif şartlarından biri, başkası için iş görme iradesinin (*animus alieni negotii gerendi*) mevcudiyetidir⁴¹. Zira vekaletsiz iş görme kurumu, asıl olarak, bir kimsenin özgecil davranma iradesini ödüllendirmektedir⁴². Başkasına ait borcun ifası durumlarında bu iradenin mevcudiyetinin varlığı, hâkim görüşe ve İsviçre yargı uygulamasına göre asıldır⁴³. Başkasının borcunu ifa eden kişinin borçluya rücuunda sebepsiz zenginleşmeye

RODOSLU, 2016, s.12. Bu yönde bkz. ör. Yargıtay 23.HD E.2014/6520, K.2015/8276, 18.12.2015. Bu bakımdan her ifanın itfa sonucu doğurmadığı kabul edilmelidir.

⁴¹ Bu yönde bkz. von TUHR, 1970, s.169-170; LISCHER, 1990, s.37 vd. öz. s.43; SCHMID, 1992, s.68, par.193; ZK-SCHMID, Art.419, par.21; GÜMÜŞ, 2014, s.231; MAISSEN, Eva/ HUGUENIN, Claire/ JENNY, Reto M., **CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Vertragsverhältnisse Teil 2: Arbeitsvertrag, Werkvertrag, Auftrag, GoA, Bürgschaft**, 3. Auflage, 2016, Art.419, par.15; AKSOY, 2017, öz. s.115 vd.; KAPANCI/BAŞOĞLU, 2019, s.3933, par.4; OSER, David/ WEBER, Rolf H., **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, 7.Basım, 2020, Art.419, par.15. Karş. BK-GAUTSCHİ, Art.419, par.1b; GAUTSCHİ, Vorb. (Die Geschäftsführung ohne Auftrag), par. 4a, 13a: Yazara göre, iş görenin iradesi vekaletsiz iş görme kurumunun oluşması için bir şart değildir; yalnızca iş görmenin türünü ve sonuçlarını etkiler. Aynı yönde bkz. TANDOĞAN, 1957, s.82, 171 vd.; OFK-RUDOLPH, Art.419, par.5; YÜKSEL, Sera Reyhani, **Vekaletsiz İş Görme Kısa Şerhi**, 1.Basım, Aristo, İstanbul, 2018, s.23; Yargıtay HGK E.2017/15-248, K.2018/1175, 06.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK, E.2013/15-95, K.2013/1431, 02.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Bununla birlikte iş görenin kendi menfaatini de gözetmesi, işin yabancı niteliğine hâlel getirmediğinden modern öğretide, iş görenin mutlaka “özgecil” (“*altruistisch*”) davranması gerektiğini ifade etmektedir. Bu yönde bkz. LISCHER, 1990, s.58; BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.5a. BGB'nin konuya ilişkin 419.paragrafında (başkasına ait işten değil) “başkası için iş görülmesinden” (“*für einen andern*”) söz edildiğinden kanunun lafzından bu şartın arandığı daha açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Aynı yönde: SCHMID, 1992, s.68, par.193. Roma hukukunda da meselenin tartışmalı olduğu ancak bazı kaynaklarda açıkça bu yönde bir iradenin varlığı arandığına ilişkin olarak bkz. ÖZDEMİR, Gökçe, **Roma ve Türk Hukuklarında Vekâletsiz İş Görme (Negotiorum Gestio)**, 1. Basım, Seçkin, Ankara, 2001, s.36 vd.

⁴² AKSOY, 2017, s.117.

⁴³ Bu yönde bkz. von TUHR/ESCHER, 1984, s.27; SCHMID, 1992, s.70, par.196; BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.15. Karş. ZK-SCHMID, Art.419, par.25: Ancak yazar, halefiyet hallerinde halefin çıkarının ağır basmasının vekaletsiz iş görme hükümlerini uygulama dışı bırakmayacağını kabul etmektedir. Karşıt görüşü savunan yazarlar örneğin ödeme güçsüzlüğü içinde olan ve alacaklının ek süre verdiği borçlunun borcunu ödemek gibi istisnai durumların bu kapsamda değerlendirileceğini ifade etmektedir. Bu yönde bkz. ör. SCHMID, 1992, s. 70-71, par. 196 vd. Benzer yönde: LISCHER, 1990, s.151: Yazar, borçlu aleyhine başlatılmış takibi sona erdirmek yahut da takip başlatılmasını engellemek amacıyla yapılan ödemelerin caiz gerçek vekaletsiz iş görme kapsamında yer alacağını kabul etmektedir.

dayanması bakımından ise üçüncü kişinin iradesine göre farklılaşan iki ihtimal mevcuttur. Üçüncü kişi, başkasının borcunu, *kendini borçlu sanarak* ifa ediyorsa TBK m.78/I (OR m.63) kapsamında talepte bulunabilecektir. Ancak çalışmamıza konu ettiğimiz asıl ihtimalde, üçüncü kişi, böyle bir yanılığ içinde değildir; başkasının borcunu ödeme bilincini, bu yöndeki iradeyi haizdir. Bu durumda uygulama bulacak sebepsiz zenginleşme türü, edim dışı zenginleşme türlerinden olan rücu zenginleşmesi olacaktır⁴⁴. Halefiyet hallerinde de benimsediğimiz görüş uyarınca üçüncü kişinin alacaklıyı tatmin etme ve aynı zamanda da alacaklının alacak hakkını iktisap etme iradesi kümülatif olarak mevcuttur⁴⁵.

c) *Başkasına ait borcun ifa edilmesi bakımından*

Modern vekaletsiz iş görme öğretisi “başkasına ait iş”i, “münhasıran iş görenin menfaatine olmayan her türlü iş” olarak tanımlamaktadır⁴⁶. Bu bağlamda, başkasının

⁴⁴ Bkz. “Başkasına ait borcun ifa edilmesi” şartındaki açıklamalarımız. “Edim dışı” yerine “İfa dışı” terminolojisini kullanan: OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.315.

⁴⁵ BÜTOW Karl, *Nemo Subrogat Contra Se - Angewandt Auf die Bestimmungen des Bürgerlichen Gesetzbuches der Cessio Legis bei der Subrogation*, 1.Basım, Carl Georgi, Universitäts-Buchdruckerei und Verlag, Bonn, 1908, s.29 vd.; LISCHER, 1990, s.150 vd.; BECKER-EBERHARD, 1993, s.682; MEIER, 2010, s.424. Bkz. ve karşı. SCHMID, 1992, s.70-71, par.196-197, s.129, par.388 vd.

⁴⁶ Bu yönde ör. BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.4; ZK-SCHMID, Art.419, par.16: Bu tür işler “başkasına *da* ait olan iş” (“*Auch-fremdes-Geschäft*”) olarak adlandırılmaktadır. Aynı yönde: TANDOĞAN, 1957, s. 95 vd.; LISCHER, 1990, s.27; SCHMID, 1992, s.62, par.178; BÜRGI-WYSS, 2005, s.180 vd.; SCHIMS, 2006, s. 103-104; GÜMÜŞ, 2014, s.228; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, 2014, s.1361; KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.33; CHK-MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.419, par.2, 13; OFK-RUDOLPH, Art.419, par.4; AKSOY, 2017, s. 96; HONSELL, 2017, s. 367-368; YÜKSEL, 2018, s.20-21; KAPANCI/BAŞOĞLU, 2019, s. 3933-3934, par.4. Bu kabulün, “hak sahibinin, kendisine sorulmuş olsaydı, müdahale eden kişinin bu tür bir müdahalesine büyük ihtimalle rıza gösterme” varsayımına dayandığı kabul edilir, bkz. EREN, 2015, s.606. Yargıtay’ın, hâkim görüşüne uygun biçimde, görülen işten münhasıran iş sahibinin yararlanması şartının aranmasını isabetli bulmadığı kararlarına rastlanmaktadır, bu yönde bkz. ör. Yargıtay 13.HD, E.1973/1782, K.1974/1599, 29.06.1974 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ise bir kararında işin başkasına ait olması şartının, “iş görenin yaptığı iş ile başkasının hukuki çerçevesine müdahalede bulunması” olduğunu kabul etmektedir, bkz. Yargıtay HGK, E.2013/15-95, K.2013/1431, 02.10.2013. Öğretide bir görüş ise bu konuda genel geçer kriterler koymanın isabetli olmadığını ileri sürmüştür. Bu yönde bkz. ör. HAGENBÜCHLI, Hermann Alfred, *Die Ansprüche des Geschäftsführers ohne Auftrag und ihre Voraussetzungen*, Dissertation (Basılmamış), Zürich, 1926, s. 38. Benzer yönde: MOSER, 1940, s.137 vd. Türk hukukunda Serozan ise arka planda kendi dolaylı çıkarı için ifada bulunan üçüncü kişinin vekaletsiz iş gören olamamasını, “işin içinde öz çıkarın da bulunmasına” dayandırmaktadır, SEROZAN, 2014, s.25. Bu yorumuyla yazarın, çoğunluk görüşünün aksini savunuyor olduğu söylenebilir. Nitekim yazar, böyle bir durumda üçüncü kişinin rücu talebini sebepsiz zenginleşmeye

borcunu ifa edenin başkasına ait bir iş gördüğü kabul edilir⁴⁷; zira objektif kıstasa göre bir değerlendirme yapıldığında işin yapılmasının başkasının malvarlığı üzerinde doğrudan doğruya etki doğurması söz konusudur⁴⁸. Sebepsiz zenginleşme bakımından değerlendirildiğinde de fakirleşenin⁴⁹ zenginleşenden ayrı bir kişi olması şartı, zenginleşmenin haksızlığı unsuruna içkindir⁵⁰. İlgili hükümlere bakıldığında ise, edime dayalı zenginleşmeyi esas alarak düzenleme yapan Türk Borçlar Kanunu'nun

dayandırmaktadır. İşin hangi durumlarda iş sahibinin menfaatine görülmediği konusunda bkz. BAŞ-SÜZEL, 2015, s. 31 vd. Yargıtay uygulamasında ise görülen işin iş sahibinin yanı sıra iş gören için de yararlı olduğu durumlarda vekaletsiz iş görmeye dayalı talepte bulunamayacağı yönünde kararlar bulunmaktadır, bkz. ör. Yargıtay 15.HD E.2018/1779, K.2018/4144, 30.10.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁷ Bu yönde bkz. OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-I, s.266. Vekaletsiz iş görme teorisinin geçmişi de incelendiğinde, “başkasına aitliğin” tespiti bakımından hangi görüş/kriter benimsenirse benimsensin, başkasının borcunu ifa, vekaletsiz iş görme anlamında daima başkasına ait iş sayılmıştır, bkz. TANDOĞAN, 1957, s.109.

⁴⁸ KAPANCI/BAŞOĞLU, 2019, s.3933, par.4. Benzer yönde: KILIÇOĞLU-YILMAZ, Kumru, **Haksız Kazancın İadesi**, 1. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s.58

⁴⁹ Sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulama bulabilmesi için fakirleşme şartının aranmasının gerekli olup olmadığı, sebepsiz zenginleşme hukukunun en eski tartışma konularından biri olup günümüzde öğretide hâkim görüş, bu soruyu olumsuz yanıtlamaktadır. Bkz. ör. SCHLUEP, 1990, s.180 vd.; BAYGIN, 2003, s. 601; SCHWENZER, 2009, s.406, par.55.09; CASANOVA, 2010, s.86 vd.; SEROZAN, 2014, s. 309; EREN, 2015, s.867; ANTALYA, 2017, C-II, s.566, 571; SEROZAN, 2019, s.1161, par.13-14; SEROZAN, 2019, s.2498 vd. **Aksi yönde** bkz. ör. MOSER, 1940, s.49; BK-BECKER, Vorb. zu Art.62-67, par.2; BK- BECKER, Art.62, par.5 vd.; HÜBENER, 1968, s.9; KILIÇOĞLU, 1979, s.517 vd.; TEKİNAY Selahattin Sulhi/AKMAN Sermet/ BURCUOĞLU Halûk , vd., **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7.Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, C-II, s.733-734; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.220, par.4; KILIÇOĞLU-YILMAZ, 2014, s.35 vd.; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.325 vd. Ancak Yargıtay'ın yerleşik uygulaması, aksi yöndedir. Yüksek Mahkeme, “Sebepsiz zenginleşmeden söz edilebilmesi için; bir taraf zenginleşirken diğerinin fakirleşmesi, zenginleşme ve fakirleşme arasında uygun nedensellik bağının bulunması ve zenginleşmenin hukuken geçerli bir nedene dayalı olmaması gerekir.” ifadesini sebepsiz zenginleşmeye dayalı iade talep edilen hemen hemen her kararında kullanmıştır. Bkz. ör. Yargıtay İBGK E.1990/1, K.1991/1, 22.02.1991 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK, E.2003/13-787, K.2003/774, 17.12.2003; Yargıtay HGK, E.2008/3-40, K.2008/102, 06.02.2008; Yargıtay 3.HD, E.2012/21218, K.2012/25887, 17.12.2012; Yargıtay 3.HD, E.2015/9329, K.2016/6885, 02.05.2016; Yargıtay 3.HD, E.2019/645, K.2019/9499, 28.11.2019. Sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanabilmesi için fakirleşme şartı arayan görüşün savunucuları, fakirleşmenin bulunmadığı durumlarda rücu hakkına gerçek olmayan vekaletsiz iş görmenin aracılık edeceğini kabul etmektedir. Detaylar için bkz. ör. BAYGIN, 2003, s.594 vd.; SEROZAN, 2019, s.2500. Ancak kanaatimizce de isabetle Serozan, bu düşünce biçimini eleştirmektedir. Zira gerçek olmayan vekaletsiz iş görmede “özel hukukun en ağır yaptırımı” öngörülmektedir, SEROZAN, 2019, s.1163, par.15. Öğretide WENNER, zenginleşme ile fakirleşme arasında bir nedensellik bağının aranmasının hatalı olduğu kanaatindedir. Yazara göre zenginleşme ve fakirleşme tek bir kaynaktan doğan iki sonuçtur. Bu iki kavram arasındaki bağ, neden-sonuç ilişkisi olarak değil bu ortak kaynak vasıtasıyla kurulmalıdır, WENNER, 1977, s.59 vd. öz. s.63. Zenginleşme ile fakirleşme arasındaki bağı ilişkin olarak bkz. ayrıca SCHLUEP, 1990, s.180-181.

⁵⁰ WENNER, 1977, s.45.

78.maddesi, mehzaz kanunun ilgili hükmüne uygun biçimde borçlanmadığı edimi kendi isteğiyle yerine getiren kimsenin sebepsiz zenginleşmeye dayalı iade talebini, *kendisini borçlu sanarak* ifade bulunduğunu ispat ettiği durumlara özgülemiştir⁵¹. Bu hükmün temelinde hakkın kötüye kullanılması yasağının (daha özel ifadesiyle; çelişkili davranış yasağının) bulunduğu kabul edilmektedir⁵². Dolayısıyla başkasının borcunu kendisine ait olmadığı bilinciyle ifa edenin bu hükme dayanarak rücu talebinde bulunması mümkün değildir⁵³. Bununla birlikte nihai olarak sorumlu olmadığı bir borcu ödeyenin, TBK 77.maddesi uyarınca borçluyu “haklı bir sebep olmaksızın bir başkasının malvarlığından (...) zenginleştirdiği” açıktır. Nitekim bir yükümlülüğü olmaksızın başkasının hukuki alanına müdahale edilmiş ve malvarlığının pasifi azaltılmış bulunmaktadır⁵⁴. Burada söz

⁵¹ BK- BECKER, Art.63, par. 1, 7-8; WENNER, 1977, s.74, 77; KILIÇOĞLU, 1979, s.527; von TUHR/PETER, 1984, s.478 vd.; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., 1993, C-II, s.743; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.223, par.15; BAYGIN, 2003, s. 583; SCHWENZER, 2009, s.410, par.56.07; CASANOVA, 2010, s.84; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.346 vd.; HAHN, Anne-Catherine, **CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Obligationenrecht-Allgemeine Bestimmungen Art.1-183 OR**, 3.Auflage, 2016, Art.62, par.8, Art.63, par.1; OFK-SCHWANDER, Art.63, par.1-2; s.877-878; ANTALYA, 2017, C-II, s.584; KOLLER, 2017, s.556, par.31.05 vd.; SEROZAN, 2019, s.1223, par.21; BSK-SCHULIN/VOGT, Art.63, par.1 vd., par.4. Bu yöndeki Yargıtay uygulaması için bkz. Yargıtay 19.HD, E.2018/1148, K.2020/708, 01.06.2020 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 19.HD, E.2017/5268, K.2019/1723, 18.03.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK, E.2017/19-1308, K.2018/1932, 13.12.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 11.HD, E.2015/6840, K.2016/3175, 22.03.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Bununla birlikte hataya düşenin kusurlu olup olmaması önemli değildir, bkz. WENNER, 1977, s.88-89; KILIÇOĞLU, 1979, s.527; von TUHR/PETER, 1984, s.483; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., 1993, C-II, s.744; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.224, par.18; CHK-HAHN, Art.63, par.5; ANTALYA, 2017, C-II, s.586; SEROZAN, 2019, s.1224, par.25. Karş. Yargıtay 17.HD, E.2016/12674, K.2019/4847, 16.04.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası): Bu kararda Yargıtay, basiretli davranması gereken sigorta şirketinin “kendini düzenlemiş olduğu poliçeye dayalı olarak yaptığı ödemeyi “kendisini borçlu sanarak” yapmış olduğunu ileri sürmesi mümkün değildir.” sonucuna varmıştır. Federal Mahkemenin farklı yönde kararları mevcuttur, bkz. WENNER, 1977, s.88.

Ayrıca öğretilerde “kendini borçlu sanmak” dışındaki bazı hatalarda da bu hükmün kıyasen uygulanabilir olduğu kabul edilmektedir. Örneğin, rehin verenin (kendisinin) borçlu olmadığını bildiği ancak rehlinli malının teminat altına aldığı düşünülmesi borcun var olduğunu (yani “borçlunun” borç altında olduğunu) sanarak malını rehinden kurtarmak için alacaklıyı tatmin ettiği durumlarda TBK m.78’in kıyasen uygulanarak sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayalı iade talebinin mümkün olduğunu kabul eden: von TUHR/PETER, 1984, s.487; ÖZ, 1990, s.95; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.353.

⁵² TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., 1993, C-II, s.744; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.223, par.15; CHK-HAHN, Art.63, par.2.

⁵³ WENNER, 1977, s.83; von TUHR/PETER, 1984, s.484-485; ÖZ, 1990, s.112; SEROZAN, 2014, s.337, par.11; CHK-HAHN, Art.63, par.3. Bu sonuç, esasen, malvarlıkları arasındaki dengesizliklerin her durumda değil; yalnızca “pozitif hukukun değer yargılarının” uygun gördüğü durumlarda giderilebileceği prensibi ile uyumludur, bkz. SEROZAN, 2019, s.1164, par.20, s.1165, par.21.

⁵⁴ von TUHR, 1970, s.38; WENNER, 1977, s.43; SCHLUEP, 1990, s.180; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.219, par.2; BAYGIN, 2003, s.582; SCHWENZER, 2009,

konusu olan, edim dışı zenginleşme türlerinden, rücu hakkı veren zenginleşme türüdür (rücu zenginleşmesi). Bu tür, öğreti tarafından geliştirilmiş olup⁵⁵ sadece borç olmayan şeyin ifası hükümlerine tâbi olmayan ve bununla birlikte ifa sebebi üzerinde anlaşma bulunan⁵⁶, birine yapılan ifanın bir başkasını zenginleştirdiği durumlarda uygulama bulmakta⁵⁷ ve başkasının borcunu rızaen ifa eden kişinin durumuyla uyuşmaktadır⁵⁸. Halefiyet hallerinde ise üçüncü kişide iktisap iradesinin mevcudiyeti varsayımı⁵⁹, başkasına ait borcun ödendiği bilincini de içkindir.

d) *İfanın bir yükümlülüğe dayanmaması bakımından*

Vekaletsiz iş görme teorisi, yukarıda söylenenler haricinde başkasına ait işin, iş sahibine karşı bir yükümlülükten kaynaklanmaksızın, gönüllü olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir⁶⁰. Bu bağlamda “vekaletsiz”lik, iş görene iş görme borcu

s.405, par.55.07; CASANOVA, **2010**, s.85; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.318-319; SEROZAN, **2014**, s.367; EREN, **2015**, s.861; CHK-HAHN, Art.62, par.22; OFK-SCHWANDER, Art.62, par.2, 5; KOLLER, **2017**, s.527, par.30.16; SEROZAN, **2019**, s.1213, par.179; BSK-SCHULİN/VOGT, Art.62, par.6. Bununla birlikte öğretide WENNER, klasik malvarlığı tanımının sebepsiz zenginleşme hukuku bakımından geçerli olmadığı kanaatindedir. Yazara göre, sebepsiz zenginleşme hukuku anlamında malvarlığı, bir kişinin sahip olduğu ve diğer kişilerin iktisadi menfaatleri için kullanabilecekleri her türlü varlıktan oluşmaktadır, bkz. WENNER, **1977**, s.34-35.

⁵⁵ ULUSAN, **1984**, s.5, dn.1, s.13-14; LISCHER, **1990**, s.13 vd.; SCHLUEP, **1990**, s.173 vd.; SCHMID, **1992**, s.2; ZIMMERMANN, **1995**, s. 423; TURANBOY, **1997**, s.96; BAYGIN, **2003**, s. 572-573; CASANOVA, **2010**, s.85; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.26-27; CHK-HAHN, Art.62, par.4; KOLLER, **2017**, s.530-531, par.30.27-30.28. Sebepsiz zenginleşme türleri bakımından tek tipliğin günümüzde kabul görmemesi nedeniyle tek tip düzenleme yapan hükmün eleştirisi için bkz. ör. SEROZAN, **2014**, s.325-326; SEROZAN, **2019**, s.1188-1189, par.79, 82.

⁵⁶ WENNER, **1977**, s.70; ULUSAN, **1984**, s.9; SCHWENZER, **2009**, s.409, par.56.03.

⁵⁷ ÖZ, **1990**, s.133. Bunun yanında hem Türk hem de İsviçre hukukunda zenginleşmenin haksız/sebepsiz olduğu durumların örnek kabilinden kaleme alındığı ve ilgili hükmün, normatif olgu unsurları belirsiz olan bir genel hüküm niteliğinde olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda -kurumun diğer şartları sağlandığı müddetçe- kanunda açıkça düzenlenmemiş bir nedene dayanarak sebepsiz zenginleşme hükümlerine başvurulmasında hukuken bir sakınca bulunmamaktadır. Aynı yönde bkz. ör. BK-BECKER, Art.62, par.10 vd.; SCHWENZER, **2009**, s.404, par.55.04; CHK-HAHN, Art.62, par.2; BSK-SCHULİN/VOGT, Art.62, par.10c; BGer, 4C.79/2002, C.2.2 (legalis, Son Erişim: 21.10.2020).

⁵⁸ SCHLUEP, **1990**, s.174; CASANOVA, **2010**, s.81. Benzer yönde bkz. SCHWENZER, **2009**, s.421, par.57.09; SEROZAN, **2014**, s.327,368; ANTALYA, **2017**, C-II, s.593.

⁵⁹ Bkz. yuk. dn. 45 ve ilgili metni.

⁶⁰ Bu yönde ör. BK- GAUTSCHİ, Art.419, par.4b; OFK-RUDOLPH, Art.419, par.1 BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.8 vd. Bir yükümlülüğe dayanmama ile gönüllü olarak iş görmenin her durumda örtüşmediği görüşüne (bkz. SCHMID, **1992**, s.85, par.249 vd.) katılıyoruz. Bu anlamda örneğin zararı azaltma külfeti gereği iş gören kişinin “gönüllü” olmadığı açıktır ancak vekaletsiz iş

yükleyecek herhangi bir (iradi yahut kanunî) hukukî ilişkiye dayanmamaya işaret eder⁶¹. Bu bağlamda örneğin ve özellikle iş görenin bağışlama kastıyla ifade bulunması, vekaletsizlik şartının ortadan kalkması anlamına gelir⁶². Bununla birlikte, birlikte borçluluk halleri bakımından bu şart tereddüt yaratabilir. Zira alacaklıya iç ilişkideki payından fazla ifade bulunan müteselsil borçlu bunu, alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olduğu için yapar. Bu nedenle öğretide birlikte borçluluk durumlarında rücuun vekaletsiz iş görme hükümlerine dayanamayacağını savunan bir görüş de bulunmaktadır⁶³. Ancak bu görüş, birlikte kefillerin kendi aralarındaki rücu ilişkisinde vekaletsiz iş görme hükümlerine dayanılabileceğini kabul etmektedir⁶⁴. Kanaatimizce rücu hakkının tanımına uygun biçimde “vekaletsizlik” şartı, söz konusu iş bakımından

görme hükümleri burada uygulama bulacaktır. Çalışma konumuzla doğrudan ilgisi bulunmayan bu husus için açıklama kolaylığı sağlamak bakımından bu ifade tercih edilmiştir.

- ⁶¹ LISCHER, **1990**, s.13, 33-34; BK- GAUTSCHİ, Art.419, par.2a: “*Es ist eine Geschäftsführung ohne Rechtsgrund*”; BK-GAUTSCHİ, Vorb. (Die Geschäftsführung ohne Auftrag), par.4a; SCHMID, **1992**, s.83, par.239 vd.; GÜMÜŞ, **2014**, s.228; CHK-MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.419, par.12; OFK-RUDOLF, Art.419, par.1, par.9; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.30; AKSOY, **2017**, s.98; YÜKSEL, **2018**, s.21; BSK- OSER/WEBER, Art.419, par.8. Ayrıca bkz. Yargıtay HGK E.2017/15-248, K.2018/1175, 06.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2014/15-2182, K.2015/1047, 18.03.2015; Yargıtay HGK E.2013/15-95, K.2013/1431, 02.10.2013. Buna karşılık öğretide Tandoğan, yükümlülük ve yetkiyi birinden ayırmakta ve her ne kadar yükümlülüğün bulunduğu durumlarda yetkiden söz edilebilirse de yetkinin her zaman yükümlülüğün doğmadığını belirtir ve “vekaletsizlik” unsurunu, “iş görenin iş sahibine karşı işi yapmak hususunda *yetki bahşeden* bir hukuki vaziyette bulunmaması” olarak tanımlamakta ve bu hukuki vaziyetin, “mevcut bir hukuki münasebet veya hukuki vaziyete binaen” doğabileceğini belirtmektedir, bkz. TANDOĞAN, **1957**, s. 133-134. Benzer tanımlar için bkz.: HAGENBÜCHLI, **1926**, s. 54; KILIÇOĞLU-YILMAZ, **2014**, s.61; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, **2014**, s.1361; BAŞ-SÜZEL, **2015**, s. 29-30;. Hem yetki hem de yükümlülük merkezli açıklamalar yapan: KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3934, par.4. Bu unsuru yükümlülük kavramından hareketle “iş sahibinin iş görenden işin yapılmasına ilişkin bir talep hakkının bulunmaması” olarak özetleyen: HOFSTETTER, **2010**, s. 235, 237, 259. Schmid de yabancı bir işin görülmesi yetkisi veren her türlü hukuki temel in vekaletsizlik unsurunu bozacağını kabul etmektedir, bkz. ZK- SCHMID, Art. 419 OR, par.63. Ancak BÜRGI-WYSS, vekaletsizlik şartının bozulması için *iş görenin iş sahibine karşı* bir yükümlülük altında olmamasını aramaktadır, bkz. BÜRGI-WYSS, **2005**, s.218.
- ⁶² YAVUZ/ACAR/ÖZEN, **2014**, s.1367. Vekaletsiz iş görmeye dayanan rücu bakımından bu ifadenin bir genel kural olarak kabul edilemeyeceği hk. bkz. SCHMID, **1992**, s.96, par.283, s.189, par.573 vd.
- ⁶³ Bu görüşte bkz. ör. OSER/SCHÖNENBERGER, Art.419 OR, par.20; LISCHER, **1990**, s.152; HOFSTETTER, **2010**, s.180. Lischer’e göre bu prensibin istisnalarından biri, birlikte borçlulardan birinin alacaklının kendisinden ifa talebini reddetmesi neticesinde doğan masraflara ilişkindir. Bu masraflar, ödeme yapan borçlu tarafından vekaletsiz iş görme hükümlerine dayanılarak talep edilebilecektir.
- ⁶⁴ Bu yönde bkz. LISCHER, **1990**, s.152-153; BGE 66 II 123 (<https://www.servat.unibe.ch/dfr/pdf/c2066123.pdf>); BGE 56 II 133 (<https://www.servat.unibe.ch/dfr/pdf/c2056133.pdf>).

işin malvarlıksal yükünü nihai olarak taşımaksızın iş görme olarak anlaşılmalıdır. Bu kapsamda müteselsil borçlulardan biri alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olsa da nihai olarak bu borcun yükünü tamamıyla üstlenmeyecektir. Nihai olarak üstlenmesi gereken miktar, iç ilişkideki kararlaştırmaya -böyle bir kararlaştırma olmadığı durumda TBK m. uyarınca diğer borç toplamı ve borçlu sayısına- bağlıdır. Aynı prensip, kefiller bakımından da geçerlidir. Bu kapsamda, “vekaletsizlik” değerlendirmesi, alacaklıya karşı borçtan asli yahut fer’i biçimde sorumlu olmaya göre değil; söz konusu borca ilişkin malvarlığı yükünü nihai olarak taşınması gerekli olup olmadığına göre yapılmalıdır⁶⁵. Ancak bu takdirde vekaletsiz iş görmenin bir rücu aracı olduğu göz ardı edilmemiş olur.

Üçüncü kişinin ifasının bir yükümlülükten kaynaklanmaması şartı, sebepsiz zenginleşme bakımından da geçerlidir⁶⁶. Zira zenginleşmeyi temellendiren bir yükümlülük varsa, bu zenginleşmenin haksızlığından söz edilemeyecektir. Bu doğrultuda, aynı şekilde, başışlama kastının bulunduğu hallerde üçüncü kişi ile borçlu arasında kural olarak bir hukuki ilişki mevcut olacağından “sebepsizlik” şartı sağlanmayacaktır⁶⁷.

Üçüncü kişinin bir yükümlülüğe dayanmaksızın ifada bulunması şartı bakımından halefiyet halleri birbirinden ayrı değerlendirilmelidir. Çalışmamızın başında da vurgulandığı üzere⁶⁸ halef, borçtan sorumlu da olabilir (ör. müteselsil borçlular yahut kefilin durumu)⁶⁹. Ancak halefin özelliği her durumda ya tek başına sorumlu olmaması ya da asli olarak sorumlu olmamasından; yani, hiçbir durumda borçtan nihai olarak sorumlu olmamasından ileri gelmektedir. Zaten, halefiyet bir rücu aracı olduğuna göre nihai olarak borçtan sorumlu kişinin halef olması mümkün değildir; bu anlamda borçtan sorumlu olan halef kişi ya tali sorumlu olacaktır ya da asli sorumlulardan yalnızca biri

⁶⁵ Aynı yönde bkz. von TUHR, **1970**, s.61 vd.: Yazar, iş sahibinin yanında borçtan sorumlu olanların alacaklıyı tatminini “*cumulative Intercession*” olarak adlandırmaktadır.

⁶⁶ GAUTSCHİ, Vorb. (Die Geschäftsführung ohne Auftrag), par.16; CASANOVA, **2010**, s.88. Ayrıca bkz. dn.35.

⁶⁷ WENNER, **1977**, s.66-67; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., **2000**, s.227, par.30; BAYGIN, **2003**, s.583.

⁶⁸ Bkz. dn.9.

⁶⁹ OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-I, s.270.

olacaktır. Borçtan sorumlu olmayan üçüncü kişilerin halef olması da mümkündür. Başkasının borcu için rehin verilen mal üzerinde sınırlı aynı hakka sahip olan yahut da borçlunun beyanı üzerine halef olan kişinin durumu kural olarak böyledir⁷⁰. Bağışlama durumlarında da ifada bulunanda alacaklıyı tatmin iradesi mevcut olmakla birlikte iktisap iradesi mevcut olmayacağından bağışlama kastıyla ifada bulunanın halef olması mümkün değildir⁷¹.

e) Borçlunun aksi yöndeki iradesinin etkisi bakımından

Borçlunun iradesi, borcu ifa eden üçüncü kişi ile birçok konuda çatışma gösterebilir. Çalışmamız kapsamında ele aldığımız çatışma; **borçlunun, üçüncü kişinin ifasına karşı çıkmasının rücu araçlarının kullanılabilirliğine etkisidir**. Bunun dışında, halihazırda bu kurumların şartlarını sağlayan ifada bulunanın sahip olduğu (rücu) talep imkanları, borçlu/rücu borçlusunun aksi yöndeki iradesiyle sonradan bertaraf edilemez⁷². Bunun nedeni, yukarı açıklandığı üzere, söz konusu araçların kanunî rücu araçları olup tarafların iradelerine bağlı olmamasıdır.

Borçlunun ifayı açıkça yasaklaması durumunda ifada bulunan (iş gören) *ex lege*

⁷⁰ “Başkasının borcu için taşınmazı üzerinde ipotek tesis ettiren kişinin temel borç ilişkisinin borçlusu haline gelmeyeceği...” Yargıtay 19.HD, E.2017/869, K.2017/6870, 12.10.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); “Davalı, borçtan şahsen sorumlu olmayıp başkasının borcu için ipotek veren konumdadır...” Yargıtay 19.HD, E.2017/15724, K.2013/4327, 07.03.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 19.HD, E.2011/5193, K.2011/6333, 09.05.2011 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 11.HD, E.1989/2796, K.1990/6600, 16.10.1990 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 11.HD, E.1988/8790, K.1989/7549, 28.12.1989 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); “3. kişilerce ipotek verilmesi halinde ipotek verenlerin temerrüdü ve şahsi sorumluluğu bahis konusu olmayıp ipotekli taşınmazı borç yükü altına girmektedir...” Yargıtay 11.HD, E.1988/8442, K.1989/6210, 13.11.1989 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); “İcra takibi sırasında borçlu olmayan mâlike de ödeme emri gönderilmesi lüzumu kendisinin borcu ifayla yükümlü olmasından değil borçlu hakkındaki şartlara göre borcu söndürüp M.K.'nun 799. maddesi uyarınca taşınmazını rehinden kurtarma hakkının hatırlatılması amacına matuftur...” Yargıtay 11.HD, E.1987/7882, K.1988/1037, 23.02.1988 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁷¹ Bu şart daha geniş bir perspektiften değerlendirilecek olursa rücu hakkının tanımı gereği tüm rücu araçları bakımından bu şartın ortak olduğu görülür. Yukarıda da ifade edildiği üzere, nihai sorumlunun bir başkası olmadığı durumlarda rücu hakkının doğmadığı açıktır. Bu bağlamda, bir başkasının borcunu bağışlama kastıyla ifa edenin nihai sorumluluğu üstlenmek istediği açıktır ve dolayısıyla sonradan herhangi bir rücu aracına dayanarak rücu talebinde bulunması mümkün değildir. Aynı yönde: von TUHR, **1970**, s.171. Aynı sonuca farklı bir yoldan ulaşan: ZK-SCHMID, Art.422, par.88 vd.; CHK-MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.419, par.12; BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.17.

⁷² BK- GAUTSCHÍ, Art.422, par.2a; von TUHR, **1970**, s.30.

biçimde gerçek olmayan vekaletsiz iş gören sıfatını haiz olacak ve bu kurumun sonuçlarına tâbi olacaktır⁷³. Bu kuralın amacı, yabancı malvarlığına izinsiz müdahalenin korunması ve vekaletsiz iş görmenin dayatılmasının önlenmesidir⁷⁴. Bununla birlikte başkasının borcunu ifa durumunda, kural olarak, borçlunun ifayı açıkça yasaklamadığı yahut ifanın yalnızca ifa edenin menfaatine olduğunun anlaşıldığı hallerin dışındaki ihtimallerde üçüncü kişinin ifasına rızasının bulunduğu vekaletsiz iş görme öğretisinde kabul edilmektedir⁷⁵. Bu kapsamda özellikle borcun varlığının ve geçerliliğinin tartışmalı olduğu durumlarda borçlunun farazi iradesinin ifayı yasaklama yönünde olduğu kabul edilmektedir⁷⁶.

Borçlunun aksi yöndeki iradesi, belirtilen şartlar altında alacaklıya yapılan ifanın geçerli olmasını ve ifa edenin borçludan sebepsiz zenginleşmeye dayanarak talepte bulunmasını engellemez⁷⁷. Dayatılmış zenginleşme kurumunun burada uygulama bulması da söz konusu değildir; zira borçtan kurtulmanın bu kurtulmadan faydalanacağı kural olarak kabul edilmelidir⁷⁸.

Halefiyet halleri bakımından ise borçlunun aksi yöndeki iradesinin sonuçları ayrı ayrı incelenmelidir. Genel kurala uygun biçimde, üçüncü kişinin ifası durumunda bu ifanın caiz olması, borçlunun rızasının bulunmasına bağlı değildir. Diğer bir ifadeyle, borçlunun aksi yöndeki iradesi, halefiyet hallerinde de alacaklıya yapılan ifanın hukuki sonuç doğurmasını engellemez. Bunun sebebi, bu durumlarda alacaklının alacağına kavuşma menfaatinin ön plana alınmış olmasıdır⁷⁹. Yalnızca borçlunun beyanının

⁷³ SCHMID, **1992**, s.122, par.368 vd.; ZK- SCHMID, Art.422, par.10; BSK- OSER/WEBER, Art.419, par.12.

⁷⁴ Vekaletsiz iş görme özelinde: TANDOĞAN, **1957**, s.239; SCHMID, **1992**, s.122, par.370;

⁷⁵ von TUHR, **1970**, s.171; ZK- SCHMID, Art.422, par.26 vd. Ancak bu yazar, borçlunun menfaat elde etmediği, yalnızca alacaklı sıfatının el değiştirdiği durumlarda bu kabulün geçerli olmadığını ifade etmektedir, bkz. ZK- SCHMID, Art.422, par.28.

⁷⁶ LISCHER, **1990**, s.152.

⁷⁷ OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-I, s.267.

⁷⁸ Aynı yönde: SEROZAN, **2014**, s.369; SEROZAN, **2019**, s.1215, par.189.

⁷⁹ von TUHR/ESCHER, **1984**, s.26; FRIEDMANN/COHEN, **2007**, s.15; SEROZAN, **2014**, s.28. Bununla birlikte genel olarak alacaklı ile üçüncü kişinin *birlikte* üçüncü kişinin ifasını veto ederek üçüncü kişilerin borç ilişkisine müdahalesini engelleyebilecekleri kabul edilir, bkz. GERNHUBER Joachim, **Die Erfüllung und ihre Surrogate: sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen**, 2.Basım, Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1994, s.462. Yabancıların borç ilişkisine

bulunmadığı hallerde beyan üzerine halefîyet (TBK m.127/I-2) gerçekleşmeyecek; borçlunun aksi yöndeki iradesi doğrudan doğruya sonuç doğuracaktır.

f) Gereklilik/İvedilik şartının aranması bakımından

Her ne kadar hükümlerde açıkça yer almasa da iş gören ile iş sahibi arasındaki menfaatlerin dengelenmesi bakımından öğretî ve İsviçre yargı uygulaması, iş görenin gerçek vekaletsiz iş görme hükümlerine başvurabilmesi için işin görmenin ivedi görülmesi gereken, zorunlu bir işe ilişkin olması gerektiğini kabul etmektedir⁸⁰. Diğer bir deyişle, iş görmenin iş sahibi açısından klasik bir faydalı durumdan daha fazlasına ilişkin olması gerekir⁸¹. Bunun amacı, ivedi durumlar dışında yabancı malvarlığına üçüncü kişilerin müdahalesini önlemektir⁸². Konuya ilişkin değerlendirme, somut olay bazında hâkim tarafından yapılacaktır⁸³. İsviçre öğretisinde, makul ve dürüst bir kişinin mevcut şartlar altındaki değerlendirmesinin, iş sahibinin farazi iradesiyle tamamlanması gerektiği ifade edilmektedir⁸⁴. Bu yönde bir ifadeye, Türk Borçlar Kanunu'nun 526.maddesinde

dahil olmasını engelleme bakımından tarafların belirleyici olabilmesine yönelik bu prensibin istisnası, ifade hukuken korunan çıkarı bulunan kişilerin ifasıdır (TBK m.127/I-1, TMK m.885). Halefîyet halleri arasında bu, rehinden kurtarma hakkı sahiplerine tanınmış bir korumadır. Kanun koyucu menfaat dengelerini korumuş; ifade hukuken korunan menfaati haiz olanı, ifade bulunan alelade üçüncü kişiden ayırmıştır, SCHLECHTRIEM, **2001**, s.362, par.159; SEROZAN, **2014**, s.28.

⁸⁰ ZK- SCHMID, Art.422, par.11; CHK-MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.419, par.16; BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.13. Bununla birlikte burada kastedilen “iş sahibinin karşılaştığı zarar veya zarar tehlikesini gidermek” amacıyla yapıma değildir. Zira bu ihtimal TBK m.527/1'de iş görenin sorumluluğunu hafifletici bir kriter olarak kullanılmıştır. Bu yönde bkz. TANDOĞAN, **1957**, s.240.

⁸¹ SCHMID, **1992**, s.124, par.375; GÜMÜŞ, **2014**, s.229; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, **2014**, s.1362; CHK-MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.419, par.16; OFK-RUDOLF, Art.419, par.6. Ancak yine de bu şart, faydalı işler bakımından da sağlanıyor olabilir. Bu yönde bkz. TANDOĞAN, **1957**, s.241.

⁸² LISCHER, **1990**, s.59; HOFSTETTER, **2010**, s.239; OFK-RUDOLF, Art.419, par.2; BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.14.

⁸³ Örneğin Yargıtay 15.HD, E.2014/1423, K.2015/2518, 13.05.2015 künyeli kararında, “Davalı İdare elemanlarınca düzenlenen ... teknik rapor ve davalının talebi üzerine dosyada oluşturulan ... ara kararı ... gereğince yapılan tespit sonrası inşaat bilirkişisi ... tarafından düzenlenen ...raporun inceleme kısmında sonradan statik hesabı yapılmadan, binaya getireceği yük düşünülmeden imalatı gerçekleştirilen çelik konstrüksiyon çatı üzeri polikarbon kaplamanın binanın statîğini bozacağından yadsınamaz bir gerçek olduğunun belirtilmesine rağmen hükme esas alınan bilirkişi kurullarından davacı tarafından usulüne uygun sözleşme olmaksızın gerçekleştirilen iş ve imalatın fen ve tekniğine ve davalı işsahibinin yararına ve varsayılan iradesine uygun olup olmadığı konusunda araştırma yapılmamış” olmasını bozma sebebi kabul etmiştir (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁸⁴ SCHMID, **1992**, s.126, par.379; ZK- SCHMID, Art.422, par.12 vd. Türk öğretisinde aynı yönde bkz.

açıkça yer verilmiştir. Başkasının borcunu ifa durumlarında ise -bununla sınırlı olmamakla birlikte- özellikle borçlunun ödeme gücünü haiz olmadığı durumlarda bu şartın evleviyetle sağlandığı kabul edilmektedir⁸⁵. Bununla birlikte borçlunun ödeme gücünden yoksun olup olmadığı dikkate alınmaksızın hem Türk hem İsviçre yargı uygulamasında başkasının borcunu ifa durumlarının vekaletsiz iş görme şartlarını sağladığına hükmedilmiş olması⁸⁶, çalışma konumuz bakımından “ivedilik” şartının geniş yorumlanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Netice itibarıyla, iş sahibinin menfaat elde edildiği durumlarda varsayılan iradesinin de bu yönde olduğu (ivedilik şartının sağlandığı) somut olay özelinde daha kolay kabul edilebilecektir⁸⁷.

Sebepsiz zenginleşmeye dayanan rücu hallerinde ise bu yönde bir şart aranmamakta; her durumda, haksız biçimde gerçekleşen zenginleşmenin iadesi gerektiği kabul edilmektedir⁸⁸. Sebepsiz zenginleşmeye dayalı rücu bakımından önemli olan, haksız biçimde yaşanan malvarlığı değişiminin yabancı malvarlığından gerçekleşmiş olmasıdır⁸⁹.

Kanaatimizce, menfaat dengeleri gözetildiğinde bu şartın halefiyet hallerine içkin olduğu görülür. Bunun sebebi, halefiyet hallerinde halefin borç ilişkisine müdahale menfaatinin kanun koyucu tarafından tanınmış olmasıdır. Nitekim halef ya borçtan asli olarak sorumlu değildir ya da asli sorumlu olmakla birlikte kendisi dışında asli sorumlu olan kişiler de bulunmaktadır. Alelade üçüncü kişilerin alacaklıyı tatmin ederek alacaklının haklarına halef oldukları tek hal ise borçlunun beyanı üzerine halefiyet halidir. Görüldüğü gibi, ilk grup bakımından halefin borç ilişkisine müdahale menfaati kanun koyucu tarafından kabul edilmekte; beyana dayalı halefiyet hali bakımından ise üçüncü kişinin müdahale menfaatinin yerini borçlunun beyanı almaktadır⁹⁰. Böylece, öğretici

ör. TANDOĞAN, **1957**, s.237; YÜKSEL, **2018**, s.24.

⁸⁵ LISCHER, **1990**, s.151-152; GÜMÜŞ, **2014**, s.229, 232. Farklı yönde bkz. OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-I, s.268. Yazarlar, henüz vadesi gelmemiş bir borcun, borçlunun izni olmaksızın üçüncü kişi tarafından ifası halinde caiz olmayan vekaletsiz iş görmenin mevcut olduğu kanaatindedir.

⁸⁶ Eski tarihli karar örnekleri için bkz. TANDOĞAN, **1957**, s.243.

⁸⁷ KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3935, par.4.

⁸⁸ WENNER, **1977**, s.45.

⁸⁹ WENNER, **1977**, s.45.

⁹⁰ Bu görüşte: OSER/SCHÖNENBERGER, Art.110, par.5,6,7; PFISTER Walter, **Der Gesetzliche**

tarafından borç ilişkisine keyfi müdahalenin engellenmesi amacıyla geliştirilmiş olan “müdahalede ivedilik” şartının halefiyet hallerine içkin olduğu ortaya çıkmaktadır.

2. Verdikleri Talep Hakkının Niteliği ve Kapsamı Bakımından

Halefiyet dışındaki kanunî rücu araçları, hak sahibinin malvarlığında, alacaklı ile aralarındaki ilişkiden bağımsız olarak kanunen meydana gelen **yeni bir hakka ilişkindir**⁹¹. Söz konusu hak, doğrudan doğruya rücu ilişkisinden doğar. Daha açık bir ifadeyle, halefiyet dışındaki kanunî rücu araçları, rücu hakkı sahibinin malvarlığında yeni doğmuş olan rücu hakkına aracılık eder ve borçlu ile alacaklı arasındaki ilişkiden bağımsız özellik gösterir⁹². Bununla birlikte rücu hakkının kapsamının tüm genel rücu araçları bakımından aynı olduğu söylenemez⁹³. Her bir rücu aracının verdiği talep hakkının kapsamına geçmeden önce, rücuyla ilişkin hükümlerin kural olarak yedek hükümler olduğu bir kez daha vurgulanmalıdır⁹⁴. Dolayısıyla aşağıdaki değerlendirmeler, kanunî düzenlemeleri yansıtmaktadır.

Vekaletsiz iş görme hallerinde iş sahibinin (rücu borçlusu /asıl borçlu) temel yükümlülüğü, iş görenin (ifada bulunan) malvarlığındaki eksilmeyi gidermektir⁹⁵.

Eintritt Eines Dritten In die Rechte des Glaubigers Nach OR 110, Dissertation (Basılmamış), Basel, 1946, s.61; KOLLER- OR AT (JUNG), Art.110, par.6; BSK- ZELLWEGGER-GUTKNECHT, Art.110, par.26.

⁹¹ BK- GAUTSCHİ, Art.419, par.1b; KELLER, **1975**, s.306; KILIÇOĞLU, **1979**, s.13; von TUHR/ESCHER, **1984**, s.27-28; SCHMID, **1992**, öz. s.12, par.33 vd. s.133, par.400 vd.; ZK- SCHMİD, Art.419, par.137, Art.422, par.34; NOMER, Haluk Nami, “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Yıl: 1997, Cilt: 55, s. 243–60, s.250; TURANBOY, **1997**, s.96; KOPPFELS-SPIES, **2006**, s.128; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.307-308; CHK- MAİSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.419, par.1; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.10; OFK-RUDOLF, Art.419, par.1; SEROZAN, **2019**, s.1160, par.9. Ayrıca bkz. Yargıtay İBGK E.1992/3, K.1994/3, 01.07.1994 (Karşı oy: Aslanköylü, Keskin, Çankaya).

⁹² MEIER, **2010**, s.598-599.

⁹³ HOFSTETTER, **2010**, s.242.

⁹⁴ Bkz. yuk. I, B. Bu doğrultuda örneğin Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, E. 2015/969, K. 2015/10487, 26.11.2015 künyeli kararında taraflarca ayrıca kararlaştırılmamış olması karşısında, davacı vekaletsiz iş görenin masrafların yanında taşınmazda meydana gelen değer artışını talep edemeyeceğini hükme bağlamıştır (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁹⁵ TANDOĞAN, **1957**, s.267; BSK- OSER/WEBER, Art.419, par.21.

Nitekim klasik vekaletsiz iş görme teorisi, iş gören ile iş sahibinin malvarlıkları arasında herhangi bir hukuki temele dayanmayan değişim olduğunu ve bunun eski hale getirilmesi gerektiğini kabul etmektedir⁹⁶. İş sahibinin (rücu borçlusu) denkleştirme yükümlülüğünün, masraf tazmini ve zarar tazmini olmak üzere iki alt görünümü bulunmaktadır:

Vekaletsiz iş görenin iş sahibine karşı sahip olduğu rücu talebinin içeriğini temel olarak masrafların oluşturduğu kabul edilir⁹⁷. Masraf, zarardan farklı olarak, kişinin malvarlığındaki eksilmenin rızaen yaratılmasının neticesidir⁹⁸. Bu bağlamda vekaletsiz iş görmeden doğan **masrafların tazmini**⁹⁹ talebi, kapsamı itibariyle zenginleşmeye dayalı rücutan daha geniştir; sadece zenginleşme ile sınırlı olmayıp¹⁰⁰ (yahut da zenginleşmenin mevcut olup olmadığından bağımsız olarak) “durumun gereğine göre zorunlu ve yararlı bulunan tüm masraflara” ilişkindir (TBK m.529)¹⁰¹. Bu masrafların hangileri olduğunun

⁹⁶ SCHMID, **1992**, s.142, par.427.

⁹⁷ Bununla birlikte iş sahibinin, işin görülmesini “uygun bularak” vekalet sözleşmesi hükümlerini devreye sokması mümkündür (TBK m.531/ OR m. 424). Aynı esas, Roma hukukunda da kabul edilmiştir, bkz. Ulpianus D.3.5.5.11: “Vekalet icazet, vekalet vermeye eşittir.” (Aktaran: SAYIN KORKMAZ, **2014**, s.192) “Uygun bulma” mülga BK döneminde sıkça eleştirildiği üzere, teknik anlamıyla askıda hükümsüz bir işlemin hüküm doğurmasını sağlayan “icazet” anlamında değildir; iş sahibinin işi kabulü, hukuki sonuçlarının bir vekalet sözleşmesi akdedilmişçesine baştan itibaren iş sahibine aktarılmasını uygun bulma anlamını taşımaktadır. Aynı yönde bkz. TANDOĞAN, **1957**, s.245 vd.; HOFSTETTER, **2010**, s.249 vd.; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, **2014**, s.1370, dn.69; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3951, par.34. Aynı esas, sebepsiz zenginleşme bakımından da geçerlidir. Bkz. von TUHR/PETER, **1984**, s.472; KOLLER, **2017**, par.30.01.

⁹⁸ TANDOĞAN, **1957**, s.267; BK- GAUTSCHĪ, Art.422, par.6b; von TUHR, **1970**, s.34; SCHMID, **1992**, s.164, par.496; ZK- SCHMĪD, Art.422, par.42; KARSLI, **1994**, s.9 vd.; CASANOVA, **2010**, s.82; EREN, **2015**, s.896; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.7, dn.31; KOLLER, **2017**, s.551, par.30.97; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3936, par.7; BSK -SCHULĪN/VOGT, Art.65, par.1a. Öğretide yaratılan bu terminolojik farklılığın kanuna yansımadığını belirtmek gerekir. Örneğin TBK m.54’te tedavi masrafları, bedensel zararlara örnek olarak sayılmıştır.

⁹⁹ Zarardan farklı olarak masrafların “tazminata” değil; rücuya konu olabileceği yönünde bkz. von TUHR, **1970**, s.34.

¹⁰⁰ GAUTSCHĪ, Vorb. (Die Geschäftsführung ohne Auftrag), par.16; von TUHR, **1970**, s.33; von TUHR/PETER, **1984**, s.524; ULUSAN, **1984**, s.59; SCHMID, **1992**, s.165, par.497; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip/ HATEMĪ Hüseyin/ SEROZAN Rona, vd., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt**, 5.Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2010, s.72-73; KAPANCI, **2015**, s.515; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.28.

¹⁰¹ TANDOĞAN, **1957**, s.270; BK- GAUTSCHĪ, Art.422, par.7a vd.; von TUHR, **1970**, s.33; von TUHR/PETER, **1984**, s.522; LĪSCHER, **1990**, s.102; SCHMID, **1992**, s.164, par.495; ZK- SCHMĪD, Art.422, par.43; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., **2000**, s.560, par.42; KOPPFELS-SPIES, **2006**, s.135 vd.; GÜMÜŞ, **2014**, s.236; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, **2014**, s.1366; KAPANCI, **2015**, s.515; OFK-RUDOLF, Art.422, par.2; CHK-MAĪSSEN/HUGUENĪN/JENNY, Art.422, par.4; YÜKSEL, **2018**, s.54; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3936, par.7. Ayrıca bkz. Yargıtay 3.HD, E.2017/6313,

tespiti hem sübjektif hem de objektif ölçütlerin bir arada değerlendirilmesi neticesinde yapılır¹⁰². Üstelik bu masraflar için faiz talep edilmesi de kanunen açıkça mümkün kılınmıştır¹⁰³. Masraf tazmini talepleri para alacağı olarak ortaya çıkar ve masrafların yapıldığı tarihe göre değerlendirilir¹⁰⁴. Bu talepler, doğduğu (masrafın yapıldığı) anda muaccel olur¹⁰⁵. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça faiz borcun doğduğu anda yürürlükte olan mevzuata göre belirlenecektir (TBK m.88).

Vekaletsiz iş görenin (çalışmamız özelinde, başkasının borcunu bir yükümlülüğe dayanmaksızın ifa edenin), iş sahibinden (rücu borçlusunu/asıl borçlu), masraf tazmininin yanı sıra şartları sağlandığı durumda **uğradığı zararın tazminini** talep etme hakkı da bulunmaktadır (TBK m.529). Buna göre iş gören, iş görmeye uygun illiyet bağı içinde bulunan zararları (yani masraflardan farklı olarak rızası dışında meydana gelmiş olan malvarlığı eksilmelerini) talep edebilir¹⁰⁶. Bu yöndeki düzenlemenin amacı, iş sahibinin menfaatine görülmüş işe ait rizikoların iş sahibi üzerinde bırakılmasıdır¹⁰⁷. Nitekim bu

K.2020/3823, 02.07.2020 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2017/15-248, K.2018/1175, 06.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 15.HD, E.2014/1423, K.2015/2518, 13.05.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK, E.2013/15-95, K.2013/1431, 02.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

Bu masrafların tespiti bakımından zilyetlik hükümlerinin (TMK m.994) kıyasen uygulanacağı konusunda bkz. EREN, **2015**, s.896; BSK- OSER/WEBER, Art.422, par.6. Bununla birlikte iade rejimleri arasında bazı farklılıklar da mevcuttur, bkz. OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.335, dn.100.

¹⁰² BK-GAUTSCHİ, Art.422, par.7a; SCHMID, **1992**, s.165, par.498; CHK MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.422, par.2. Bkz. ve Karş. TANDOĞAN, **1957**, s.270 vd. Bu sonuca TBK m.526'dan da ulaşılması mümkündür. Caiz ve gerçek vekaletsiz iş görmeye ilişkin bulunan bu hükümde işin "iş sahibinin menfaatine ve varsayılan iradesine uygun olarak görülmesi gerektiği" ifade edilmiştir,

¹⁰³ TANDOĞAN, **1957**, s.273; von TUHR, **1970**, s.41; LISCHER, **1990**, s.102; SCHMID, **1992**, s.166, par.499; CHK-MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.422, par.4. Ayrıca bkz.Yargıtay 15.HD, E.2015/3745, K.2016/2249, 12.04.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 15. HD, E.2017/566, K.2017/1757, 24.04.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Bu faizin hukuki niteliği itibariyle anapara yahut temerrüt faizi değil; masraf kalemlerinden biri olduğu yönünde bkz. BK- GAUTSCHİ, Art.422, par.8a. Anapara faizi nitelenmesi için bkz. KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3938, par.9.

¹⁰⁴ SCHMID, **1992**, s.165, par.498; ZK- SCHMID, Art.422, par.45; YÜKSEL, **2018**, s.56.

¹⁰⁵ ZK- SCHMID, Art.422, par.47; GÜMÜŞ, **2014**, s.237; YÜKSEL, **2018**, s.56. Karş. KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3938, par.9.

¹⁰⁶ TANDOĞAN, **1957**, s.281 vd., s.285; BK- GAUTSCHİ, Art.422, par.10b; SCHMID, **1992**, s.170, par.512; GÜMÜŞ, **2014**, s.238. Sorumluluğun doğuşu bakımından kusur aranmadığından illiyet bağının titizlikle değerlendirilmesi gerekir. Aynı yönde: KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3941, par.15.

¹⁰⁷ ZK- SCHMID, Art.422, par.74; BSK-OSER/WEBER, Art.422, par.2

amaç gereği tazminat talebi bakımından iş görenin kusuru aranmaz¹⁰⁸. Yine bu amaçla bağlantılı olarak tazminat miktarının takdiri hâkime bırakılmıştır; diğer bir deyişle iş sahibinin iş görenin zararını tamamen tazmin etmesi zorunluluğu mevcut değildir¹⁰⁹. Öğretide, bu hüküm anlamındaki zararın, iş görülmeseydi uğranılacak olan kazanç kayıplarını¹¹⁰ ve maddi olmayan zararları¹¹¹ da kapsadığı kabul edilmektedir. Zarar talepleri, genel kurala uygun biçimde, doğduğu anda (iş görenin/ifada bulunanın zarara uğradığı anda) muaccel olur¹¹², TBK m.147 kapsamındaki bir özel duruma dahil olmadıkça TBK m.146 uyarınca on yıllık genel zamanaşımı süresine tâbidir¹¹³ ve bu andan itibaren tazminat taleplerine faiz işletilmesi mümkündür¹¹⁴.

Sebepsiz zenginleşmeye dayalı rücuda ise (vekaletsiz iş görmeden farklı olarak) rücu hakkı sahibinin talebi, zenginleşenin malvarlığında gerçekleşen zenginleşme miktarı kadardır¹¹⁵. Zenginleşmenin mümkün olduğu nispette aynen iadesi gerekmektedir. Elde

¹⁰⁸ GÜMÜŞ, 2014, s.238; CHK-MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.422, par.6; BSK-OSER/WEBER, Art.422, par.11. Bu sorumluluğun temelini tehlike yahut hakkaniyet sorumluluğu olduğu konusu tartışmalıdır, bkz. SCHMID, 1992, s.170, par.510; YÜKSEL, 2018, s.57. Bu sorumluluğu hakkaniyet esasına dayandıran: YAVUZ/ACAR/ÖZEN, 2014, s.1367. Ağırlıklı görüşün hakkaniyet esasına dayandığı konusunda bkz. KAPANCI/BAŞOĞLU, 2019, s.3941, par.14. İsviçre Federal Mahkemesi de bu sorumluluğu sebep sorumluluğu olarak nitelendirmektedir, bkz. ör. BGE 48 II 487 (<https://www.servat.unibe.ch/dfr/c2048487.html>), BGE 61 II 95 (<https://www.servat.unibe.ch/dfr/c2061095.html>).

¹⁰⁹ BK- GAUTSCHİ, Art.422, par.10c; SCHMID, 1992, s.171, par.513; ZK- SCHMİD, Art.422, par.55 vd.; CHK-MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.422, par.6; OFK-RUDOLF, Art.422, par.3; BSK-OSER/WEBER, Art.422, par.11. Hâkimin tazminata hükmetmeye yönünde karar verme yetkisini de haiz olduğu yönünde bkz. GÜMÜŞ, 2014, s.238-239.

¹¹⁰ BK- GAUTSCHİ, Art.420, par.13b; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.560, par.42. Ayrıca bkz. Yargıtay 15.HD, E.2016/6416, K.2018/2179, 28.05.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası)

¹¹¹ ZK- SCHMİD, Art.422, par.54; YÜKSEL, 2018, s.57.

¹¹² ZK- SCHMİD, Art.422, par.58.

¹¹³ TANDOĞAN, 1957, s.266; GÜMÜŞ, 2014, s.240; KAPANCI/BAŞOĞLU, 2019, s.3970, par.62. Bkz. ve Karş. Yargıtay 15.HD, E.2019/3315, K.2019/4957, 02.12.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası)

¹¹⁴ BK- GAUTSCHİ, Art.422, par.10d.

¹¹⁵ von TUHR, 1970, s. 303 vd.; SCHLUEP, 1990, s.201 vd.; TURANBOY, 1997, s.97; SEROZAN, 2019, s.1231, par.2 vd. Sebepsiz zenginleşme ile vekaletsiz iş görme arasında bu anlamda bir farklılık yaratılmasının nedenlerinden biri, kurumlar arasındaki işlevsel farklılıktır: Vekaletsiz iş görme, başkası yerine, iradi olarak başkasının malvarlığına olumlu yönde etkide bulunma yoluyla olurken; sebepsiz zenginleşme, haksız yere bir başkasının malvarlığında bulunan unsurun ait olduğu malvarlığı alanına geri döndürülmesiyle ilgilenir. Sebepsiz zenginleşmenin amacı “yabancı malvarlığındaki haksız malvarlığı değerlerini” iade etmektir; malvarlığındaki eksilmeleri denkleştirmek değildir. Bu yönde bkz. MOSER, 1940, s.55; KILIÇOĞLU, 1979, s.513; TURANBOY, 1997, s.94 ; KOPPFELSPIES, 2006, s.135 vd.; SCHWENZER, 2009, s.404, par.55.01; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.320-

edilmiş semereler iade borcunun kapsamına dahildir¹¹⁶. Sebepsiz zenginleşme bakımından ayrıca, (diğer rücu imkanlarından farklı olarak) rücu borçlusunun iyiniyetli olması, alacaklının talep hakkının kapsamını etkilemektedir¹¹⁷. Kural, zenginleşmenin tamamının iadesi olsa da TBK m. 79 (OR m.64) uyarınca iyiniyetli zenginleşen, iyiniyetle elden çıkardığı miktarı iade yükümlülüğü altında değildir¹¹⁸. Yine diğer rücu araçlarından farklı biçimde, rücu borçlusunun (zenginleşen) iyiniyetli olması, zenginleşene, alacaklının geri verme talebine karşı ileri sürülebilecek bir karşı-talep hakkı vermektedir (TBK m.80, OR m.65)¹¹⁹. Rücu hakkının sebepsiz zenginleşmeye dayandığı durumlarda, sebepsiz zenginleşmenin gerçekleştiği tarihte borçlu temerrüde düşmüş kabul edildiğinden bu andan itibaren (iyiniyetli zenginleşen ihtardan itibaren) temerrüt faizi

321; SEROZAN, 2014, s.311; EREN, 2015, s.842; ANTALYA, 2017, C-II, s.595; BSK - SCHULİN/VOGT, Art.62, par.4. Bunun yanı sıra vekaletsiz iş görmenin, iş gören ile iş sahibi (yani rücu alacaklısı ile borçlusu) arasında *sözleşme benzeri* bir kanunî borç ilişkisi yarattığının kabulü de rücu talebinin içeriğinde kuşkusuz etkili olmaktadır. Bu yönde bkz. ZK- SCHMİD, Art.422, par.5; GÜMÜŞ, 2014, s.225; BSK-OSER/WEBER, Art.422, par.4. Ayrıca bkz. Yargıtay 15.HD, E.2018/2088, K.2019/2415, 21.05.2019 (Karşı oy) (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Bununla birlikte Yargıtay'ın bazı kararlarında kullanılan rücu aracı sebepsiz zenginleşme olarak açıklansa da talebin içeriği, “zorunlu ve yararlı masraflar” ile sınırlanmıştır, bu yönde bkz. ör. Yargıtay 3.HD E.2018/6492, K.2019/4681, 20.05.2019.

¹¹⁶ BK- BECKER, Art.64, par.1; KILIÇOĞLU, 1979, s.529 vd.; von TUHR/PETER, 1984, s.501; ULUSAN, 1984, s.33; SCHLUEP, 1990, s.201; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., 1993, C-II, s.749-750; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.228, par.5; SCHWENZER, 2009, s.422, par.58.02 vd.; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.384; SEROZAN, 2014, s.372, 376-377; EREN, 2015, s.887; CHK-HAHN, Art.64, par.4; par.9; OFK-SCHWANDER, Art.64, par.2; KOLLER, 2017, s.536 vd. öz. par.30.55; SEROZAN, 2019, s.1237, par.26. Bununla birlikte özel bir beceriyle elde edilen olağan dışı semereler iade borcunun kapsamına dahil olmaz. Bkz. SEROZAN, 2019, s.1238, par.30.

¹¹⁷ KOLLER, 2017, s.535, par.30.45. Bu hüküm anlamında iyiniyet, zenginleşenin kendisinden beklenen dikkat ve özeni göstermiş olmasına karşın iade yükümlülüğü altında bulunduğunu bilmemesi ve bilebilecek durumda olmamasıdır. Bu yönde bkz. BK- BECKER, Art.65, par.5; SCHLUEP, 1990, s.194; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., 1993, C-II, s.752; SEROZAN, 2014, s.378; EREN, 2015, s.890; KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.28; OFK-SCHWANDER, Art.64, par.5; ANTALYA, 2017, C-II, s.594; SEROZAN, 2019, s.1238-1239, par.31; BSK SCHULİN/VOGT, Art.64, par.9.

¹¹⁸ KILIÇOĞLU, 1979, s.530; von TUHR/PETER, 1984, s.502; ULUSAN, 1984, s.33; SCHLUEP, 1990, s.201; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., 1993, C-II, s.750-751; SCHWENZER, 2009, s.425, par.58.11; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.381; EREN, 2015, s.889; OFK-SCHWANDER, Art.64, par.1; ANTALYA, 2017, C-II, s.597-598; BSK-SCHULİN/VOGT, Art.64, par.1. İade borcunun ortadan kalkması yahut miktarının azalması, hukuki niteliği itibarıyla bir def'i olduğu yönünde bkz. EREN, 2015, s.890. İyiniyetli zenginleşen lehine kabul edilen bu ayrıcalığın öğretide törpülenmeye çalışıldığı görülür. Bu yönde bkz. ULUSAN, 1984, s.195 vd.; SEROZAN, 2019, s.1242, par.51. Başkasının borcunun ifası, borçlunun malvarlığının pasifini azaltmak suretiyle zenginleşmesine sebep olduğundan zenginleşmenin ortadan kalktığı savunması ile pratik hayatta karşılaşılması güçtür. Aynı yönde: SCHLUEP, 1990, s.207; CASANOVA, 2010, s.90.

¹¹⁹ KILIÇOĞLU, 1979, s.536; BSK-SCHULİN/VOGT, Art.65, par.1; KOLLER, 2017, s.550, par.30.91. Bkz. aşağıda. “Rücu Borçlusunun Sahip Olduğu Talep Hakları” başlığındaki açıklamalarımız.

talep edilmesi mümkündür (TBK m.117/II).

Sebepsiz zenginleşmeye dayalı rücu talebinde bulunanın zarara uğraması halinde tazminat talep etmesinin mümkün olup olmadığı ise öğretilerde tartışılmıştır. Özellikle başkasının borcunu hataen ifa edende kusur aranması kapsamında doğan tartışmalar¹²⁰, iadesi gereken “zenginleşme”nin sınırlarının ne olduğu tartışmasıyla devam etmiş¹²¹; hâkim görüş, iyiniyetli zenginleşenin iade borcu nedeniyle zarara uğramaması gerektiği yönünde şekillenmiştir¹²². Bu bağlamda, başkasının borcunu rızaen ifa eden kişinin uğradığı zararın sebepsiz zenginleşme hükümleri kapsamında zenginleşenden istenemeyeceği kabul edilmektedir.

Halefiyet kapsamında ise (diğer kanuni rücu araçlarından farklı olarak) hak sahibinin şahsında doğan bir haktan söz edilemez. Halefiyet hallerinde, alacaklının borçludan olan alacak hakkı bir bütün olarak halefe intikal etmekte ve bu alacak hakkı hukuken rücu aracı haline getirilmektedir. Bu kapsamda halef, alacağa ilişkin fer’i hakları ve öncelik haklarını kanunen kendiliğinden iktisap edecek¹²³; alacağın tâbi olduğu

¹²⁰ Roma hukukunda bu soru olumlu yanıtlanırken zamanla kusur şartı terk edilmiştir bkz. von TUHR, **1970**, s.294 vd.

¹²¹ Bkz. von TUHR, **1970**, s.304.

¹²² Bkz. von TUHR, **1970**, s.315. Kusuru bulunmaksızın zenginleşenin, karşı tarafın zararını tazmin etmesine gerek bulunmaması; *casum sentit dominus* prensibinin uygulama bulması gerektiği yönünde görüş belirten: von TUHR, **1970**, s.320 vd.

¹²³ RUER, **1900**, s.50; STEMPEL, **1904**, s.34; BREUER, **1922**, s.33; ZIEGLER, **1938**, s.32; KILIÇOĞLU, **1979**, s.20, 97; von TUHR/ESCHER, **1984**, s.28; FELLMANN, **1999**, s.17; STAMM, **2000**, s.112; KOPPENFELS-SPIES, **2006**, s.153 vd.; SEROZAN, **2014**, s. 28; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.13; BeckOGK-LIEDER, BGB § 401 par. 2. Ayrıca bkz. Yargıtay 12.HD E.2016/631, K.2016/7057, 10.03.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 11.HD E.2014/14875, K.2015/3813, 19.03.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Genel olarak alacak ile birlikte halefe intikal edeceği kabul edilen haklara örnek olarak şunlar verilebilir: Alacak için verilmiş kefalet, rehin hakları (kanuni rehin hakları dahil), işlemiş faizler, cezai şartı talep hakkı, tapuya tescil/şerh talebi, taahhüt edilmiş bulunan teminatların tescili talebi, borç araçlarının teslimi talebi, sicil düzeltilmesi talebi, bazı yenilik doğuran haklar, ifanın hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi durumunda gündeme gelen bazı talepler, (tartışmalı olmakla birlikte) tahkim klozları ve yetkili mahkemenin tespitine ilişkin kayıtlara uyulması talebidir. Bu yönde bkz. BK-BECKER, Art.170, par.2; SCHÖBI Christian, **Die Akzessorietat der Nebenrechte von Forderungen: Unter besonderer Berücksichtigung des Rechtsinstituts der Verjährung**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 1990, s.59; BK-WEBER, Art.110, par.56 vd. Halefe intikal edecek öncelik hakları da alacaklının şahsi özelliklerine dayanmayan; alacağa ilişkin haklardır. Bu yönde bkz. RUER, **1900**, s.51; STEMPEL, **1904**, s.35; HAPPEK, George, **Das Eintrittsrecht in die Rechte des Befriedigten Glaubigers nach BGB**, 1. Basım, A. Seydel & Cie., Berlin, 1909, s.36; KILIÇOĞLU, **1979**, s.115; DAYINLARLI Kemal, **Borçlar Kanununa Göre Alacağın Temliki**, 1.Basım, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, Ankara, 2000, s.239; BK-WEBER, Art.110, par.52; HAWELLEK, **2010**, s.294 vd.; SCHAUFELBERGER, Peter C./ KELLER, Katrin, **Orell Füssli Kommentar, OR Kommentar**,

modaliteler de aynı şekilde varlığını sürdürecektir¹²⁴. Masrafların halefiyete dayanarak talep edilebilmesi ile genel rücu araçlarına dayanılarak talep edilmesi arasındaki fark, teminatların bu masraflara ilişkin alacakları da temin edip etmemesi bakımındandır¹²⁵. İlk bakışta genel rücu araçlarına dayanan rücutan daha elverişli bir talep çerçevesi çizse de halefiyet yoluyla intikal eden alacak hakkına dayanmanın, genel rücu araçlarına dayanmaktan daha elverişsiz olduğu durumlar da vardır. Örneğin halefiyete dayalı rücuta, alacaklıyı tatmin eden kişinin, rücu borçlusundan dava ve takip masrafi isteyemeyeceği kabul edilir¹²⁶. Faizler bakımından ise alacaklı ile borçlu arasında ayrı bir kararlaştırma bulunmadığı durumlarda TBK m.189/II uyarınca işlemiş faizler asıl alacakla birlikte halefe intikal edecektir. Bu bağlamda intikal kapsamına sözleşmesel ve kanuni faizler (özellikle de temerrüt faizi) dahildir¹²⁷. Bunun yanı sıra alacak hakkının kanunen rücuu amacına hizmet etmek amacıyla intikalinde kapsam, üçüncü kişi tarafından alacaklıya ifa edilen edim ile sınırlıdır¹²⁸. Aynı zamanda intikal, alacaklı ile

Schweizerisches Obligationenrecht, 3. Basım, 2016, Art.170, par.2; BUSCHE, Jan, **Staudinger BGB Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse: §§397-432 (Erlass, Abtretung, Schuldübernahme, Mehrheit von Schuldern und Glaubigern)**, 16. Basım, 2017, BGB § 401, par.23,24; WESTERMANN, Harm Peter, **Erman BGB Kommentar**, 15. Basım, 2017, § 401 BGB, par.7; GIRSBERGER, Daniel/ HERMANN, Johannes Lukas, **Basler Kommentar Obligationenrecht I, (Art.164-174)**, 7.Basım, 2020, Art. 170, par.7. Bu bağlamda halefiyete dayalı rücuun genel rücu araçlarına dayanan rücutan ayrıksı bir başka özelliği daha ortaya çıkmaktadır. Halefiyete dayanan rücuta alacağa bağlı rüçhan hakları halefe intikal etmekte ve böylece halef, rücuta diğer alacaklılar karşısında avantajlı bir konum elde etmektedir. Genel rücu araçları bakımından ise hak sahibinin malvarlığında bir alacak hakkı doğar ve cebri icra sürecinde herhangi bir önceliği haiz olmaz. Bu yönde bkz. SEROZAN, **2019**, s.1159, par.8.

¹²⁴ ZK- SCHMID, Art.419, par.137; FELLMANN, **1999**, s.18; BK-WEBER, Art.110, par.68; JUNG, Peter: **Kurzkomentar Obligationenrecht (Ed.Heinrich Honsell)**, (Art. 110), 1.Basım, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014, Art. 110, par.7; CHK-REETZ/GRABER, OR.110, par.21; BSK-ZELLWEGGER-GUTKNECHT, Art. 110, par.32.

¹²⁵ KILIÇOĞLU, **1979**, s.97.

¹²⁶ KILIÇOĞLU, **1979**, s.19; SCHMID, **1992**, s.438, par.1377; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., **2000**, s.560, par.42; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.36. Aksi görüşte: ZK- SCHMID, Art.419, par. 139; Yazar, bazı vekaletsiz iş görme hükümlerinin halef bakımından da uygulanabileceğini kabul etmekte; özellikle usulî masrafları faiziyle birlikte bu kapsamda ele almaktadır.

¹²⁷ KILIÇOĞLU, **1979**, s.111-112; ZK-SPIRIG, Art.170, par.36,37,95; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.18; OFK-SCHAUFELBERGER/KELLER, Art.170, par.7; KOLLER, **2017**, s. 1477, par. 84.102; BSK-GIRSBERGER/HERMANN, Art. 170, par.15. Bu yönde bkz. Yargıtay HGK E.2004/13-761, K.2004/708, 15.12.2004 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 13.HD E.2005/14902, K.2006/2026, 20.02.2006 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 11.HD E.2015/13840, K.2017/2156, 17.04.2017 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 11.HD E.2018/4677, K.2019/5996, 30.09.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹²⁸ Vekaletsiz iş görenin masraf taleplerinin üst sınırının da fiilen yapılan masraflar olduğu kabul edilir,

borçlu arasında mevcut olan yükümlülük ile sınırlıdır¹²⁹. Son olarak, halefiyet neticesinde alacak hakkı kanunen kendiliğinden intikal ettiğinden intikal edecek hakların mevcudiyeti, kapsamı ve fer'iliği konusunda iyiniyeti korunmaz¹³⁰.

3. Rücu Aracının Tâbi Olduğu Sınırlamalar Bakımından

Halefiyet; alacaklının borçludan olan alacak hakkının, alacaklıyı tatmin eden üçüncü kişiye intikali anlamına geldiğinden halef, alacağın tâbi olduğu tüm kanunî ve iradî sınırlamalara tâbidir. Bu sınırlamalar, intikal hukukunun borçluyu koruyucu hükümlerinin sonucudur. Adî rücu araçları ise doğrudan doğruya rücu hakkı sahibinin şahsında (malvarlığında) doğan bir hakkın kullanımına ilişkin olduğundan bu sınırlamalar sebepsiz zenginleşen ve vekaletsiz iş gören için kural olarak geçerli değildir¹³¹. Bu nedenle, halefiyete özgü sınırlamalar, halefiyeti diğer kanunî rücu araçlarından ayıran en belirgin özelliklerdendir.

Alacaklının rızası alınmadığından ve hatta halefiyet, alacaklının rızası hilafına dahi gerçekleşebildiğinden¹³², alacaklının iradesiyle gerçekleşen iradi temlikten farklı olarak kanunî intikal durumlarında borçlunun yanı sıra alacaklının menfaatlerinin de hukuken korunması gerekir. Halefiyet hallerinde alacaklıya sağlanan korumanın iki görünümü vardır:

Alacaklıya sağlanan ilk koruma, alacağın intikalinin alacaklının aleyhine olacak

bkz. BK- GAUTSCHÍ, Art.422, par.6b; von TUHR, **1970**, s.33-34; YÜKSEL, **2018**, s.56; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3937, par.8.

¹²⁹ Bkz. aşa. II, A, 3.

¹³⁰ BREUER, **1922**, s.38; BeckOGK-LIEDER, BGB § 401 par. 16. Örneğin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, alacaklı bankaya ödeme yapan kefilin, alacak için verilmiş ipotekten yararlanmasını, ipoteğin aile konutu üzerinde kurulmuş olmasına dayanarak reddetmiştir. Bu bağlamda kefilin, tapuya güven ilkesinden yararlanmasının mümkün olmadığı hükme bağlanmıştır, Yargıtay HGK E.2015/2-528, K.2015/1713, 19.06.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Bu yönde bkz. Yargıtay HGK E.2017/12-2454, K.2019/839, 02.07.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Aksi yönde bkz. Yargıtay 2.HD E.2014/15973, K.2014/18284, 24.09.2014 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹³¹ Bununla birlikte Alman öğretisinde özellikle intikal hukukunun borçluyu koruyan hükümlerinin kıyasen sebepsiz zenginleşme hukukuna da uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür, bkz. ör. DIECKMANN Johann Andreas, **Der Derivatvregreß des Bürgen gegen den Hauptschuldner im englischen und deutschen Recht**, 1.Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2003, s.405.

¹³² Bkz. yuk. II, A, 1, e.

şekilde ileri sürülemeyeceği (“*nemo subrogat contra se*”) prensibidir. Bu prensip, kanuni alacak intikali (*cessio legis*)’nin “alacaklının durumunu kötüleştirecek şekilde ileri sürülemeyeceği” yani üçüncü kişinin ifasının, borçlu ifade bulunsaydı bu ifanın doğurmayacağı hiçbir olumsuz sonuç doğuramayacağını ifade etmektedir¹³³. Bu ilkenin temelinde yatan mantık düzeni (*ratio*), halefin durumunun alacaklı hesabına iyileştirilmemesi gereğidir¹³⁴. Bu prensip, özellikle alacaklının kısmen tatmin edildiği durumlarda uygulama bulur. Zira alacaklının halef tarafından kısmi tatmini hallerinde, tam tatmin hallerinden farklı olarak alacaklı, alacaklı olma sıfatını tamamıyla yitirmemekte; tatmin edilmeyen miktar nispetinde bu sıfatını korumaktadır. Halefin alacaklıyı tatmin ettiği nispette bu sıfatı haiz olması, beraberinde, özellikle icra hukuku alanında ortaya çıkan menfaat çalışmalarını getirmektedir¹³⁵. Bu ilke gereğince, alacak hakkının, biri halefe diğeri ise alacaklıya ait olan iki parçaya bölündüğü ve borçlunun malvarlığı her iki alacağı karşılamaya yetmiyorsa, eldeki değerden öncelikle alacaklının faydalandırılacağı kabul edilir¹³⁶. Aynı esas, teminatların paraya çevrilmesi bakımından

¹³³ ZIEGLER, 1938, s.34; HÜBENER, 1968, s.107; HÄSEMAYER, 1993, s. 152; GERNHUBER, 1994, s.471; KIM, 2003, s.153-154; HAWELLEK, 2010, s.346 vd., s.351; ZEISING Jörg, “Nemo subrogat contra se – Wettlauf von Forderungen und Nebenrechten?”, **JURA- Juristische Ausbildung**, Yıl:2011, Cilt: 3, (s.161 vd.), s.162; SCHWAB, Martin, **Nomos Kommentar, BGB Schuldrecht, Band 2/1**, 2. Basım, 2012, Art.268, par.14. Burada karşılaştırılan, adi üçüncü kişi ifası neticesinde borcun sona erdiği hal değildir. Bu hal ile alacağın itfa etmeyerek intikal ettiği haller arasında, işin niteliği gereği belirli farklılıklar bulunmaktadır. Burada karşılaştırılan, borçlunun (farazî) ifası ile üçüncü kişinin ifasıdır. Aynı yönde bkz. BÜTOW, 1908, s.11 vd.

¹³⁴ POCHER, 1911, s.32-33; PFISTER, 1946, s.50; HERPERS, Hans Heinz, “Über den Nachteil des Gläubigers bei der Legalzession”, **Archiv für die civilistische Praxis**, Yıl: 1966, Cilt: 166, Sayı: 5–6, (s. 454 vd.), s.454-455; HÄSEMAYER, 1993, s.157; SEROZAN, 2014, s.29. Bu ilkenin dayanaklarından birinin, alacaklının “farazi iradesi” olduğunu ifade edilmektedir. “*Nemo subrogat contra se*” kuralı, kimsenin kendi menfaatine aykırı sonuçlar doğuracak devri yapmayacağı prensibinden yola çıkar ve aynı esası kanuni alacak intikali durumlarında da kabul eder, ZEISING, 2011, s.161; KAPANCI, 2015, s. 375. Nitekim bu ilke alacaklının menfaatlerini korumaya yönelik olduğundan borçlular arasında bir öncelik ilişkisi yaratmaz.

¹³⁵ Belirtmek gerekir ki bu ilkenin Türk borçlar hukuku mevzuatındaki tek pozitif yansıması TBK m. 596/2 hükmüdür. İİK m. 204’te ise tüm birlikte borçlular bakımından bir hüküm sevk edilmiştir. Öğretide, bu maddeler nazara alınarak bir toplu kıyas yapılma imkanının bulunduğu ve özellikle teminat hakları bakımından, kısmen tatmin edilmiş alacaklının halefe göre öncelikli olacağına ilişkin genel bir kuralın hukukumuzda tüm halefiyet halleri bakımından benimsenebileceği görüşüne biz de katılıyoruz. Bu görüşte bkz. ör. OMAĞ Merih Kemal, **Türk Hukukunda Sigortacının Kanunî Halefiyeti**, 2.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011, s.166; KAPANCI, 2015, s. 379. Bununla birlikte bu ilkenin emredici olmadığı da ifade edilmelidir. Halefin alacaklı ile anlaşarak aksini kararlaştırması pekâlâ mümkündür. Bkz. von TUHR/ESCHER, 1984, s.31; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.283-284, par. 75; BK-WEBER, Art.110, par.76. İlkenin kamu düzenine ilişkin olmadığına dair: KAPANCI, 2015, s. 380.

¹³⁶ ROOS, 1928, s.106; HERPERS, 1966, s.458; GERNHUBER, 1994, s.472; SCHREIBER, **Soergel BGB, Bürgerliches Gesetzbuch Schuldrecht 3/3, §§328-432**, 13. Basım, 2010, §412 par.2;

da geçerlidir¹³⁷. Bu durumlarda iki ayrı teminattan söz edilir¹³⁸ ve teminatın paraya çevrilmesi neticesinde elde edilen miktarın iki alacağı da karşılılamaya yetmediği durumlarda kural olarak¹³⁹ öncelikle alacaklı tatmin edilecek; halef, kalan miktarla yetinecektir¹⁴⁰.

Adî rücu araçlarının aracılık ettiği rücu hakkı bakımından herhangi bir intikalden söz edilemeyeceği için kural olarak bu tür sınırlamaların söz konusu olmayacağı belirtilmişti. Bununla birlikte, başkasının borcunu ödeyenin **sebepsiz zenginleşmeye**

KAPANCI, **2015**, s. 377-378; STAUDINGER-BUSCHE, BGB § 412, par.6. Sırada öncelik, aslında eşit sırada olan haklardan birine, fiktif bir sıra ilişkisinde öncelik tanımak anlamına gelmektedir, bkz. DERLEDER Peter, “Teilzession und Schuldnerrechte”, **Archive für Civilistische Praxis**, Yıl: 1969, Cilt: 169, (s. 97 vd.), s.99-100; BSK-GIRSBERGER/HERMANN, Art. 170, par.3. Bununla birlikte önce tatmin edilme ayrıcalığı, alacaklının şahsına değil; alacaklıda kalan alacak hakkına ilişkin bir özelliktir ve bu nedenle de bir temlik durumunda temlik alana intikal edecektir, bkz. ROOS, **1928**, s.109.

¹³⁷ KAPANCI, **2015**, s. 378. Bu öncelik sadece alacağı takip eden fer’i teminatları ilgilendirir, GERNHUBER, **1994**, s.472; STAUDINGER-BUSCHE, BGB § 412, par.6 . Fer’i olmayan teminatlar bakımından kabul edilen, ifade bulunan üçüncü kişinin alacaklıdan bunların kendisine devrini talep edebileceğidir. İfade bulunma hakkı olan üçüncü kişi, bağımsız teminatın bir kısmını öderse, alacaklının devam eden bağımsız teminatının arkasında, ödemesi nispetinde bir hak kazanır, ZEISING, **2011**, s.163. Farklı görüşte bkz. KIM, **2003**, s.153-154.

¹³⁸ Türk hukukunda bkz. SİRMEN, A.Lâle, “İpotekli Alacağın Devredilmesi İle İlgili Bazı Sorunlar”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXII**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2006, (s. 215 vd.), s.218; KAPANCI, **2015**, s.378-379, dn.1609; ÖZÇELİK, Ş. Barış, “İpoteğin Alacağa Bağlılığı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl: 2017, Cilt: 33, Sayı: 4, (s. 157 vd.), s.173; BAYRAM, Aziz Erman, “Üçüncü Kişi İpoteğinde Taşınmaz Malikinin Borcu İfası ve İfanın Hukuki Sonuçları”, **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2020, Cilt: 5, Sayı: 1, (s. 409 vd.), s.446. İsviçre hukukunda bkz. ör. von TUHR/ESCHER, **1984**, s.31-32; BK-WEBER, Art.110, par.75; CHK-REETZ/GRABER, Art.110, par.27. Ancak KUKO-JUNG, Art. 110, par.11’de farklı bir görüş savunulmaktadır. Bu yazara göre, teminat hakları bölünmez; alacak hakkı bölünür, bağlı haklar her iki alacaklının da beraberce, bir bütün olarak yanında yer alır, bkz. KUKO-JUNG, Art. 110, par.11.

¹³⁹ Ancak bunun aksine düzenlemeler de mevcuttur. Örneğin Alman hukukunda sigortacının “*Quotenvorrecht*”i düzenlenmiştir. Bkz. SOERGEL-SCHREIBER, §412 par.2 Bu durumda menfaatlerin farklılaşığına ilişkin olarak bkz. HÄSEMAYER, **1993**, s.172.

¹⁴⁰ SCHULZ, **1907**, s.94; BÜTOW, **1908**, s.51; BK-BECKER, Art.110, par.9; HERPERS, **1966**, s.458; GERNHUBER, **1994**, s.472; BK-WEBER, Art.110, par.76; KIM, **2003**, s.156; ZEISING, **2011**, s.162; NOMOS KOMM.-SCHWAB, Art.268, par.15; CHK-REETZ/GRABER, Art.110, par.9, 27. Bu sonuca teorik olarak üç biçimde ulaşılabilir: İlk olarak, ödenen kısmi alacağın intikali ile intikal eden ve kalan alacak arasında bir sıra değişiminin olacağı kabul edilebilir. İntikal eden kısmi ipoteğin sırası aynı kalır, ikinci kısma ilişkin ipotek ilkinden öncelikli olur. İkinci olarak, sadece borçlar hukukuna ilişkin yükümlülükler bakımından bir düzenleme öngörüldüğü ve kısmen ifa eden ipoteğin, alacaklının zararına ileri sürülemeyeceği kabul edilebilir. Üçüncü olarak ise intikal eden ve kalan ipotekler arasında bir sıra ilişkisi öngörülmediği çünkü ilgili prensibin alacaklıya sadece icra hukukuna dair bir tatmin önceliği hakkı tanıdığı kabul edilebilir. Alman hukukçu Pocher’e göre, doğru olan son görüştür. Zira bu görüş, alacaklının korunan menfaatlerine zarar vermeden diğer iki görüşün zayıf taraflarını kapatmaktadır, POCHER, **1911**, s.35-36. Kanaatimizce de burada alacaklıya fiktif bir sıra önceliği tanınmaktadır.

dayanarak rücu talebinde bulunma imkânı, belirli hallerde kanunen ortadan kaldırılmıştır. Bu haller, TBK m.81 (OR m.66) uyarınca verilen şeyin hukuka ve ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilmiş olması hali ve zamanaşımına uğramış bir borcun ifasının yahut ahlaki bir ödevin yerine getirilmiş olmasının zenginleşmeye yol açması halidir (TBK m.78/2, OR m.63/2)¹⁴¹. Hukuk güvenliğinin malvarlıkları arasında gerçekleşen dengesizliği düzeltme menfaatine üstün geldiği kabul edilen bu hallerde¹⁴² rücu alacaklısının rücu hakkı kanunen ortadan kaldırılmıştır. Aynı biçimde, ifa edilmiş eksik borçların da sebepsiz zenginleşmeye dayanılarak rücu konu edilmesi söz konusu değildir (ör. bkz. TBK m.605/2)¹⁴³.

4. Rücu Hakkı Sahibinin Yükümlülükleri ve Rücu Borçlusunun Sahip Olduğu Talepler Bakımından

Kanunî rücu araçlarının kanun gereği ortaya çıkarak kanunî borç ilişkilerinin bir parçası olduğu kabulü, bu borç ilişkisinin taraflarının da kanun gereği belirli yükümlülükler altına sokulması sonucunu doğurmaktadır¹⁴⁴. Bu bağlamda rücu hakkı sahipleri (çalışmamız özelinde başkasının borcunu ifa edenler), belirli talep haklarına haiz olmalarının yanında kanunen bazı yükümlülükler altına da sokulmuştur. Bu

¹⁴¹ WENNER, 1977, s.93 vd., s.107 vd.; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.222, par.13; ANTALYA, 2017, C-II, s.602 vd. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. ÖZ M. Turgut: “BK m.65 Kuralının Sınırlandırılması Sorunu ve BK m.20 Kuralı ile İlişkisi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 59, Sayı:1-2-3, (s.105 vd.); SUNGURBEY İsmet, “Borçlar Yasası md.65’teki Kuralın Uygulama Alanı Üstüne”, **Medeni Hukuk Eleştirileri Cilt: 3**, 1.Basım, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1971; WENNER, 1977, s.125 vd.; KILIÇOĞLU, 1979, s.521 vd.; ULUSAN, 1984, s.29 vd.; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., 1993, C-II, s.745; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s. 361 vd.; SEROZAN, 2014, s.339 vd.; ÇAĞLAYAN AKSOY Pınar: “Sebepsiz Zenginleşme Hukukunda İade Talebinde Bulunulmasını Engelleyen TBK Madde 81 Hükmü Üzerine Bir İnceleme”, **Banka ve Ticaret Hukuk Dergisi**, Yıl: 2015, Cilt: 31, Sayı: 4, (s.131 vd.); EREN, 2015, s.898 vd.; SEROZAN, 2019, s.1256 vd.;

¹⁴² BSK-SCHULİN/VOGT, Art.62, par.3. Bu menfaat öncelmesi bakımından sebepsiz zenginleşmeye dayalı rücuyla ilişkin sınırlamalar, halefiyete dayalı rücuyla ilişkin sınırlamalara benzerlik göstermektedir.

¹⁴³ SEROZAN, 2019, s.1226, par.35.

¹⁴⁴ Yargıtay HGK E.2017/15-248, K.2018/1175, 06.06.2018. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Ayrıca bkz. ÖZDEMİR, 2001, s.64. Vekaletsiz iş görmenin, iyiniyete bağlı olarak eksik iki taraflı bir borç ilişkisi kurduğu yönünde bkz. ÖZDEMİR, 2001, s.64.

yükümlülükler, başkasına ait işin görülmesi anında doğmaktadır¹⁴⁵.

Gerçek ve caiz vekaletsiz iş görme neticesinde ortaya çıkan kanunî borç ilişkisindeki yükümlülüklerin tespiti bakımından, ilişkinin vekalet sözleşmesine benzerliği nedeniyle vekalet hükümleri esas alınmıştır¹⁴⁶. Gerçek ve caiz vekaletsiz iş görenin, tıpkı vekalet akdinin taraflarından olan vekil gibi özenli iş görmesi gerektiği¹⁴⁷ (TBK m.413/I) ve yine tıpkı vekil gibi iş görme neticesinde elde edilenleri iş sahibine devretmesi gerektiği kabul edilir¹⁴⁸. İş sahibinin (rücu borçlusunu) iş görenin özen yükümlülüğüne aykırı davranışları sebebiyle ortaya çıkan zararının tazminini iş görenden (rücu alacaklısı) talep etmesi mümkündür¹⁴⁹. Bunun yanı sıra, işi sürdürme yükümlülüğü, aydınlatma ve sadakat yükümlülüğü gibi bazı yan yükümlülükler de yine vekalet hükümlerinin kıyasen uygulanması sonucu kabul edilebilecektir¹⁵⁰. Nitekim TBK m.527

¹⁴⁵ TANDOĞAN, **1957**, s.175.

¹⁴⁶ TANDOĞAN, **1957**, s.175; SCHMID, **1992**, s.4, par.14, s.11, par.31; HOFSTETTER, **2010**, s.235; GÜMÜŞ, **2014**, s.226; CHK- MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.420, par. 2; ŞEN-DOĞRAMACI, Hayriye “Bir Borç Kaynağı Olarak Vekâletsiz İş Görme”, **Medeni Kanun’un ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu II. Cilt**, 1.Basım, Yetkin Kitabevi, Ankara, 2017 (s.1489 vd.), s.1491; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3931, par.3. Roma Hukukunda da vekaletsiz iş görme, Iustinianus döneminden itibaren borç kaynakları arasında “sözleşme benzerleri” (“*quasi contractus*”) kategorisine dahil edilmiş (ÖZDEMİR, **2001**, s.15 vd.); bu kapsamda Roma hukukunda da benzer yükümlülükler öngörülmüştür, bkz. ÖZDEMİR, **2001**, s.64-65. Öğretide vekalet verene kanuni intikal öngören hükmün gerçek caiz vekaletsiz iş gören için kıyasen uygulanması gerektiği yönünde bkz. SCHMID, **1992**, s.188, par.568 vd.; ZK-SCHMID, Art.422, par.94-95.

¹⁴⁷ TANDOĞAN, **1957**, s.175; “Hiç kimse hukuken yükümlü olmadığı halde başkasının işini görmek zorunda değildir. Bu nedenle de başkasının işini görmeyi tercih etmiş kişinin bu işi özenli görmesi gerekir.”, BK- GAUTSCHİ, Art.420, par.1d; SCHMID, **1992**, s. 143, par.430 vd.; HOFSTETTER, **2010**, s.235. Gösterilmesi gereken özenin ölçüsü, vekil bakımından olduğu gibi objektif kriterlere dayanılarak belirlenecek ancak somut olayın ilave özellikleri de dikkat alınacaktır. Bu yönde bkz. SCHMID, **1992**, s.144, par.433; GÜMÜŞ, **2014**, s.233. Vekaletsiz iş gören, somut olayda bir vekalet bulunsaydı nasıl davranması gerekiyor idiyse, aynı ölçüde özen yükümlülüğü altındadır. Bu yönde bkz. HOFSTETTER, **2010**, s.235.

¹⁴⁸ TANDOĞAN, **1957**, s.175, 192 vd.; SCHMID, **1992**, s.147, par.444 vd.; BK- GAUTSCHİ, Art.419, par.6a; ZK- SCHMID, Art.419, par.109 vd, Art.422, par.109 vd., 117 vd.; GÜMÜŞ, **2014**, s.234; CHK- MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.419, par.19; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3947, par.26; BSK- OSER/WEBER, Art.419, par.19, Art.422, par.13.

¹⁴⁹ BK- GAUTSCHİ, Art.422, par.5b; LISCHER, **1990**, s.76; ZK- SCHMID, Art.422, par.116; HOFSTETTER, **2010**, s.235; CHK- MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.419, par.18.

¹⁵⁰ TANDOĞAN, **1957**, s.175, 177, 183 vd.; SCHMID, **1992**, s.150, par.451 vd.; ZK- SCHMID, Art.422, par.110 vd.; ÖZDEMİR, **2001**, s.115 vd.; GÜMÜŞ, **2014**, s.233; OFK-RUDOLF, Art.419, par.11; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3944, par.19 vd., s.3948, par.27-28; BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.19.

(OR m.420), caiz gerçek vekaletsiz iş göreni her türlü kusurundan¹⁵¹ sorumlu tutmuştur. Akdî sorumluluk esasları (zamanaşımı, kusur, illiyet bağı, ispat yükü gibi) bu sorumluluk bakımından da geçerlidir¹⁵². Bu prensibin, başkasının malvarlığına müdahalede bulunanın kusurlu fiilinin neticelerinin iş sahibine yüklenmemesi amacıyla sevk edildiği kabul edilmektedir¹⁵³. Bu menfaat dengesi düşüncesi nedeniyle prensibi düzenleyen hükmün (TBK m.527) ikinci fıkrasında yakın/acil zarar tehlikesinin bulunduğu durumlarda iş görenin sorumluluğunun daha hafif değerlendirileceği ifade edilmiştir¹⁵⁴. Bu durumlarda hâkim, takdir yetkisini kullanarak tazminat miktarını belirleyecektir; bu kapsamda tazminata hükmedilmemesi de mümkündür¹⁵⁵. Gerçek caiz vekaletsiz iş görmenin şartlarının sağlanması, iş sahibinin rücu borcunun doğmuş olduğu ve dolayısıyla ifa yükümlülüğü altında olduğu anlamına gelmektedir. Bu kapsamda iş görenin (ifada bulunanın) masraf tazmini alacağını, (varsa) teslim ve zarar tazmini borcu

¹⁵¹ Her ne kadar hükümde “her türlü ihmalden” söz edilmiş olsa da ihmalden sorumlu tutulan bir durumda kasttan sorumsuzluk düşünilemeyeceğinden, iş görenin hafif ihmal dahil olmak üzere her türlü kusurundan sorumlu tutulduğu sonucuna varılmalıdır. Aynı yönde bkz. TANDOĞAN, **1957**, s.207 vd.; BK- GAUTSCHİ, Art.420, par.2a; SCHMID, **1992**, s.153, par.460; ZK- SCHMID, Art.420, par.8; CHK-MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.420, par.2; ŞEN-DOĞRAMACI, **2017**, s.1494; YÜKSEL, **2018**, s.30-31; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3945, par.22; BSK -OSER/WEBER, Art. 420, par.2. Ayrıca bkz. Yargıtay HGK E.2017/15-248, K.2018/1175, 06.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁵² TANDOĞAN, **1957**, s.212; BK- GAUTSCHİ, Art.420, par.6c, 9b; SCHMID, **1992**, s.154, par.462 vd.; ZK- SCHMID, Art.420, par.10 vd.; CHK-MAÏSSEN/HUGUENİN/JENNY, Art.420, par.2, 4; GÜMÜŞ, **2014**, s.234-235; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, **2014**, s.1364-1365; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3945 vd.; BSK-OSER/WEBER, Art. 420, par.3, 4, 16. Bununla birlikte bu hükümler, genel hükümler karşısında öncelikli uygulama alanına sahiptir. Bkz. SCHMID, **1992**, s.158, par.475; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-I, s.255.

¹⁵³ Bu yönde bkz. YÜKSEL, **2018**, s.32. Bu düzenlemenin emredici niteliği haiz olduğu ve dolayısıyla taraf anlaşmalarıyla bertaraf edilemeyeceği yönünde bkz. BK- GAUTSCHİ, Art.420, par. 2d. İsviçre öğretisinde, fiilin bir haksız fiil niteliğini haiz olduğu durumlarda haksız fiil hükümleri ile bu hükmün yarışma halinde olduğu kabul edilmektedir, bkz. BK- BECKER, Vorb. zu Art.62-67, par.7; BK- GAUTSCHİ, Art.420, par.1g; LISCHER, **1990**, s.187; SCHMID, **1992**, s.155, par.466; ZK-SCHMID, Art.420, par.21. Bununla birlikte, sebepsiz zenginleşme ile yarışma, zenginleşmenin ikincilliğini savunan görüş tarafından reddedilmektedir. Bu yönde bkz. ör. BK-GAUTSCHİ, Art.420, par.1f.

¹⁵⁴ TANDOĞAN, **1957**, s.214 vd.; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3946, par.24. Bu hüküm bakımından iş görenin bu iradeye sahip olmasının yeterli olup olmadığı tartışmalıdır. Öğretide bir görüş, iş görmenin objektif olarak yakın bir zarar tehlikesi yaratmaya elverişli olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu yönde bkz. BK-GAUTSCHİ, Art.420, par.8c; BSK-OSER/WEBER, Art. 420, par.5. Aksi yönde bkz. LISCHER, **1990**, s.78; SCHMID, **1992**, s.155, par.468. Bu hükmün genel hükümler karşısında *lex specialis* niteliğini haiz olduğuna ilişkin olarak bkz. ZK-SCHMID, Art.420, par.22.

¹⁵⁵ TANDOĞAN, **1957**, s.215; BK-GAUTSCHİ, Art.420, par.10b; SCHMID, **1992**, s.157, par.472; ZK-SCHMID, Art.420, par.31; KAPANCI/BAŞOĞLU, **2019**, s.3946, par.24.

ile takas edebileceği kabul edilir¹⁵⁶. Başkasının borcunu ifa bakımından, belirtilen hüküm anlamında bir zararın ortaya çıkma ihtimali ile günlük hayatta sıkça karşılaşılmadığını belirtmek gerekir¹⁵⁷ ancak diğer sayılanlarla karşılaşıma ihtimali pekâlâ mevcuttur.

İş gören ve iş sahibinin birbirlerine karşı sahip oldukları talep hakları, hukuken birbirinin karşılığını oluşturmaktadır¹⁵⁸. Bu nedenle de iş görenin bu yükümlülükleri yerine getirmemesi durumunda iş sahibi (rücu borçlusunu), iş görenin taleplerini buna dayanarak reddedebilecektir¹⁵⁹.

Sebepsiz zenginleşmeye dayanan rücu hallerinde ise zenginleşene (rücu borçlusunu, asıl borçlu), iyiniyetli olup olmadığına göre kapsamı değişecek biçimde masrafları isteme hakkı verilmiştir. TBK m.80 uyarınca iyiniyetli zenginleşen, yaptığı zorunlu ve yararlı giderleri¹⁶⁰ talep edebilir. Rücu borçlusunun iyiniyetli olmaması, yalnızca yararlı masraflar bakımından sonucu değiştirir; bu durumda zenginleşen yararlı masrafların, yalnızca geri verme zamanında mevcut kıldığı değer artışını talep edebilir¹⁶¹. Lüks masraflar bakımından ise iyiniyetli olup olmamasından bağımsız olarak rücu borçlusuna ayırıp alma hakkı tanınmıştır. Söz konusu hüküm her ne kadar edime dayalı zenginleşmeler esas alınarak sevk edilmiş olsa da edim dışı zenginleşmeler bakımından da uygulanabilir niteliktedir¹⁶². Dikkat edilirse, vekaletsiz iş görmeye dayanan rücu hakkında iade kapsamının belirlenmesinde rücu alacaklısının iyiniyetli olup olmadığı önem arz ederken rücuun sebepsiz zenginleşmeye dayandığı durumlarda rücu borçlusunun iyiniyeti masraf talebine yol açmaktadır. Belirtmek gerekir ki üçüncü kişi

¹⁵⁶ LISCHER, **1990**, s.76; ZK-SCHMID, Art.422, par.80; BSK- OSER/WEBER, Art.422, par.14.

¹⁵⁷ Aynı yönde: BK-GAUTSCHİ, Art.420, par.6a.

¹⁵⁸ BK-GAUTSCHİ, Art.422, par.3a-b; SCHMID, **1992**, s.142, par.428.

¹⁵⁹ BSK-OSER/WEBER, Art.422, par.13. Nitekim bu talepler, tazminat taleplerinden ayrılmaktadır, bkz. BK-GAUTSCHİ, Art.420, par.1a; SCHMID, **1992**, s.151, par.455 vd.

¹⁶⁰ von TUHR/PETER, **1984**, s.504; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., **1993**, C-II, s.753; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.379, 389 vd.; EREN, **2015**, s.896; ANTALYA, **2017**, C-II, s.606. Masrafların klasik örnekleri haricinde örneğin zamanaşımını kesmek için yapılan işlemlere ilişkin masraflar da bu kapsama dahildir, bkz. CHK-HAHN, Art. 65, par.1.

¹⁶¹ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., **1993**, C-II, s.754; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.390; EREN, **2015**, s.897; CHK-HAHN, Art. 65, par.4. Bununla kastedilen, “davacının o andaki eylemli, öznel (sübjektif) zenginleşmesidir; onun işine yarayan değerdir.”, SEROZAN, **2019**, s.1253, par.93.

¹⁶² OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.377.

tarafından borcu ödenen borçlu(zenginleşen), borçlu olduğunu bildiği müddetçe ve o nispette, kural olarak iyiniyetli olmayacaktır; zira malvarlığında meydana gelen zenginleşmenin geçerli bir hukuki sebebe dayanmadığını ve borcun nihai yükünün kendisi üzerinde kalması gerektiğinin bilincinde olacaktır¹⁶³. Sayılanların yanı sıra sebepsiz zenginleşmede, zenginleşenin sorumluluğunun belirlenmesi bakımından vekaletsiz iş görmedeki gibi kanundan kaynaklanan bir özen yükümünden söz edilemez¹⁶⁴.

Halefiyete dayanan rücu hakkı kapsamında halefin yükümlülükleri bakımından ilk söylenmesi gereken, halefin, alacaklının borçluya karşı sahip olduğu alacak hakkını bir bütün olarak iktisap etmesi prensibi nedeniyle alacağa ait yükleri de kanunen-kendiliğinden üstlendiğidir¹⁶⁵. Halefiyet hallerinde sıkı biçimde geçerli olan borçlunun korunması prensibinin bir görünümü olarak rücu borçlusunun, yeni alacaklıya (halefe), intikal eden alacak hakkına bağlı tüm savunmaları ileri sürebileceği hükme bağlanmıştır (TBK m.188, OR m.169/1). Borçlu tarafından halefe karşı ileri sürülebilecek savunmaların kapsamı, Türk-İsviçre hukukunda “temlikin öğrenilme zamanında doğmuş bulunma” kriterine bağlanmıştır. Daha açık bir ifadeyle, halef hem intikalden önce mevcut olan savunmaların (örneğin ve özellikle asıl borç ilişkisinde alacağın geçerli olarak doğmadığı yahut sonradan ortadan kalktığı yahut alacağın ileri sürülebilirliğine ilişkin savunmalar) hem de intikalden sonra ortaya çıkan savunmaların (intikalin öğrenilme zamanında doğmuş bulunması kaydıyla) muhatabıdır.

5. İspat Yükü Bakımından

Üçüncü kişinin rücuunda **vekaletsiz iş görmeye** dayanması durumunda bu kurumun şartlarının sağlandığını ispat yükü, genel ispat kuralı uyarınca (TMK m.6, ZGB m.8) kendisine ait olacaktır¹⁶⁶. Aynı esas, rücu aracı olarak **sebepsiz zenginleşmeye**

¹⁶³ Aynı yönde: CASANOVA, 2010, s.90.

¹⁶⁴ ULUSAN, 1984, s.58; HOFSTETTER, 2010, s.243; ANTALYA, 2017, C-II, s.580.

¹⁶⁵ RUER, 1900, s.50; STEMPEL, 1904, s.34; BREUER, 1922, s.38; ZK-SPIRIG, Art.170, par.8.; ZK-Vorbem. zu Art. 167-73 OR, par.5; BK-WEBER, Art.110, par.45.

¹⁶⁶ Bkz. ör. ZK-SCHMID, Art.419, par.26; CHK-MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.422, par.3;

dayanılması durumunda da geçerlidir¹⁶⁷.

Halefiyet halleri söz konusu olduğunda, genel ispat kuralına göre (TMK m. 6/ZGB m. 8) müdahil üçüncü kişi, halef olduğunu ispat yükü altındadır. Alacaklıya yapılan ifanın yanında halef, kanunda öngörülen ve halefiyet için gerekli olan şartların gerçekleştiğini ispatlamalıdır¹⁶⁸. Bunun dışında halef, önceki alacaklı ile aynı ispat yükünü haizdir. Önceki alacaklı, nihai borçluya karşı hangi hususları ne şekilde ispat etmek zorunda ise rücu alacaklısı olan halef de aynı hususları aynı delillerle ispat etmek zorundadır¹⁶⁹. Ancak diğer rücu araçları ile kıyaslandığında halefiyetin, rücu hakkı sahibine önemli bir ispat kolaylığı sağladığı görülür; zira halef, rücu hakkının kaynağındaki ilişkiyi ispatlama yükünden kurtarılmıştır¹⁷⁰.

6. Rücu Hakkının Tâbi Olduğu Zamanaşımı Bakımından

Gerçek ve caiz vekaletsiz iş görme kapsamına giren hallerde, bu hallerin sözleşme benzeri yapıda olduğunun kabulü nedeniyle rücu alacağına kural olarak (TBK m.147 kapsamına giren bir olasılık dışında) 10 yıllık genel zamanaşımı süresine tâbi olduğu kabul edilir¹⁷¹. Bu süre, işin görülmesiyle (alacaklının tatminiyle) işlemeye

KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.17; BSK-OSER/WEBER, Art.419, par.16.

¹⁶⁷ BSK-SCHULİN/VOGT, Art.62, par.41.

¹⁶⁸ KARSLI, 1994, s.141; BK-WEBER, Art.110, par.81; BSK OR I-ZELLWEGE-GUTKNECHT, Art. 110, par.39'da daha hafif bir ispat yükü öngörülmüştür. Buna göre ödeme yapan üçüncü kişi yalnızca ödeme fiilini ispat edecektir. Bunu da alacaklıdan aldığı ispat araçlarıyla yapacaktır. Aynı yönde bkz. KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.16-17. İspat bakımından müteselsil borçlular açısından getirilen karine için bkz. TBK m.167/1.

¹⁶⁹ KARSLI, 1994, s.149. Bu yönde bkz. Yargıtay 11.HD E.2018/1170, K.2019/6712, 24.10.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası)

¹⁷⁰ ÖZEN, Burak, "Kefilin Özel Rücu Talebi ve Bu Talebin Halefiyete Dayanan (Genel) Rücu Talebiyle İlişkisi", **Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan Cilt II**, 1. Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010 (s.1445 vd.), s.1462. Örneğin kefil özelinde, BK 496 (TBK 597)'nin kefilin rücu talebi açısından ispat külfetine yer değiştiren bir düzenleme olduğu kabul edilir, bkz. ELÇİN-GRASSINGER Gülçin, "Borç İlişkilerinin Üçüncü Kişilere Etkisi (Alacaklıya Halef Olma- Üçüncü Kişinin Fiilini Üstlenme- Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme)", **Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II - Prof.Dr.İsmet Sungurbey'e Armağan**, 1.Basım, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2012, (s. 185 vd.), s.193; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, 2014, s.1458; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-I, s.273; KAPANCI, 2015, s.362; KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.17.

¹⁷¹ TANDOĞAN, 1957, s.266; SCHMID, 1992, s.198, par.604 vd.; ZK-SCHMID, Art.422, par.83; HOFSTETTER, 2010, s.253; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, 2014, s.1367; CHK-MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.422, par.9, Art.419, par.23; OFK-RUDOLF, Art.422, par.8;

başlayacaktır¹⁷².

Rücu hakkının **sebepsiz zenginleşmeye** dayandırılması durumunda “hak sahibinin geri isteme hakkı olduğunu öğrendiği tarihten başlayan” 2 yıllık nispi ve her halde zenginleşmenin gerçekleşmesinden itibaren işleyecek 10 yıllık mutlak zamanaşımı süreleri öngörülmüştür (TBK m.82, OR m.67¹⁷³)¹⁷⁴. Başkasının borcunu rızaen ödeyen kişinin sebepsiz zenginleşmeye dayalı iade talebi, borçlunun malvarlığına müdahaleye dayandığından zenginleşme, borcun ödendiği anda gerçekleşmiş kabul edilmeli ve zamanaşımı bu andan işlemeye başlamalıdır¹⁷⁵. Dikkat edilirse hem vekaletsiz iş görme hem de sebepsiz zenginleşme bakımından zamanaşımı konusunda benimsenen bu esaslar, başkasının borcunu ifa durumlarında borçlunun aleyhine sonuç doğurmakta; borcun tâbi olduğu zamanaşımı süresinin uzamasına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda İsviçre öğretisinde *Spiro*, sona erdirilen alacağa ait zamanaşımı süresinin işlemeye devam etmesi düşüncesini ileri sürmüştür¹⁷⁶.

Halefiyet hallerinde hak sahibinin şahsında doğan bir hakkının değil; kanunen bir bütün olarak intikal eden bir alacak hakkının mevcudiyetinden yukarıda söz edilmişti. Bir başka açıdan bakılırsa, rücu hakkı, asıl borçlu ile onun adına borçlunun borcunu ifa ederek veya borçlu için üstlenmiş olduğu kişisel bir yükümlülüğü yerine getirerek fedakarlıkta bulunan ve alacaklıyı tatmin eden kişi arasındaki ilişkiden, yani iç ilişkiden doğarken; halefiyet ise borçlu adına alacaklıyı tatmin eden kimse ile alacaklı arasındaki

KAPANCI/BAŞOĞLU, 2019, s.3970, par.62; BSK-OSER/WEBER, Art.422, par.16

¹⁷² MEYER, 1982, s.3 vd.; ZK-SCHMID, Art.422, par.83; SCHMID, 1992, s.199, par.605; THOMA, 2007, s.143 vd.; CHK-MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.422, par.9; KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.20, 37. Ayrıca bkz. Yargıtay 15.HD E.2016/327, K.2016/4002, 22.09.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁷³ Hükümde 1.1.2020 tarihinde yürürlüğe girmek üzere bir değişiklik yapılmış; nispi zamanaşımı süresi İsviçre hukukunda 1 yıldan 3 yıla çıkarılmıştır. Türk hukukunda da iki yıllık nispi sürenin uzatılması için özellikle “öğrenme” kriteri bakımından dar yoruma gidildiği görülmektedir, bkz. SEROZAN, 2019, s.1263, par.10.

¹⁷⁴ Bu hüküm anlamında “öğrenme”nin kapsamının ne olduğuna ilişkin olarak bkz. WENNER, 1977, s.95 vd.; CASANOVA, 2010, s.91; CHK-HAHN, Art. 67, par. 2-3; OFK-SCHWANDER, Art.67, par.2; HUWILER, Bruno, **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, (Art.67), 7.Basım, 2020, Art.67, par.9. Türk hukukunda bkz. OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s.398; SEROZAN, 2014, s.393, dn.38.

¹⁷⁵ von TUHR/PETER, 1984, s.518-519; EREN, 2015, s.902.

¹⁷⁶ SPIRO I, s.482. Aktaran ve bu görüşe katılan: HOFSTETTER, 2010, s.254.

ilişkiden yani dış ilişkiden doğar¹⁷⁷. Bu bağlamda halefiyet hallerinde diğer kanuni rücu araçlarından farklı olarak alacak, işlemiş ve işlemekte olan zamanaşımı süresiyle birlikte önceki alacaklıdan halefe intikal eder¹⁷⁸.

TBK m.73, mülga BK'dan farklı olarak haksız fiillerden doğan borç ilişkileri kapsamında, haksız fiilden birden fazla sorumlu arasında rücu isteminin tâbi olduğu zamanaşımı süresini ayrıca düzenlemiştir. Bu doğrultuda, nihai sorumlunun birden fazla olduğu durumlarda sorumlulardan birinin diğerine rücu bu hüküm uyarınca “tazminatın tamamının ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde tazminatın tamamının ödendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar”. Bu hükme özel olarak değinmemizin sebebi, hükmün uygulama alanını vurgulamaktır. Bu hüküm yalnızca, haksız fiilden doğan sorumluluk hallerinde, alacaklıyı tatmin edenin nihai sorumluya karşı sahip olduğu rücu talebinin tâbi olduğu zamanaşımı süresini düzenlemektedir. Bunun dışındaki borç kaynaklarından doğan sorumluluk ve rücu ilişkileri bakımından böyle bir genel kural mevcut olmadığından sorumlunun nihai sorumluya rücuunun tâbi olduğu zamanaşımı süresi temelde yatan hukuki ilişkiye göre belirlenmelidir¹⁷⁹.

¹⁷⁷ KILIÇOĞLU, **1979**, s.14; SCHMID, **1992**, s.64, par.181, s.135, par.406 vd.; ZK-SCHMID, Art.422, par.37; KARSLI, **1994**, s.48-49; KOPPFELS-SPIES, **2006**, s.135 vd.

¹⁷⁸ KILIÇOĞLU, **1979**, s.135; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.20. Bu kuralın istisnası kefilin halefiyete dayanan rücu hakkı için öngörülüş olan özel hükümdür (TBK m.596/5). Vekaletsiz iş görmeye dayanan rücu bakımından bu esası vurgulayan bkz. SCHMID, **1992**, s.199, par.606. Bu, temlik/intikalın işleme/sürece katılmayan borçlunun menfaatine aykırı sonuç doğuramaması ilkesinin bir uzantısıdır. Bu yönde bkz. Yargıtay İBGK E.1953/18, K.1954/11, 31.03.1954 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Belirtildiği üzere, kanundan doğan rücu hakkı ise şartların gerçekleşmesiyle hak sahibinin şahsında doğan bir hak olduğundan rücu hakkının tâbi olduğu zamanaşımı, temelde yatan ilişkiye göre belirlenecektir. Bu esasa ilişkin olarak bkz. İBGK E.1970/2, K.1972/1, 17.01.1972 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 3.HD E.2019/703, K.2019/8836, 06.11.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2017/4-1447, K.2018/204, 14.02.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2013/9-1559, K.2013/1461, 09.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay HGK E.2012/9-1924, K.2013/882, 26.06.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası) Karş. Yargıtay HGK E.2013/9-1559, K.2013/1461, 09.10.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası): “...rücu hangi hukuki ilişki veya yasal nedenle doğmuş olursa olsun rücu zamanaşımı, rücu neden olan ödemenin yapıldığı andan itibaren işlemeye başlar ve bu zamanaşımı süresi de yukarıda açıklandığı üzere, ödemeyi yapan ve rücu eden ile edilen kişi arasındaki hukuki ilişkiye göre saptanır.” Ayrıca bkz. KARSLI, **1994**, s.178 vd.’daki açıklamalar.

¹⁷⁹ Çalışmamızın kapsamı dışına çıkmamak açısından konunun oldukça tartışmalı olduğunu belirtmekle yetinelim. Bu konuda bkz. ör. Yargıtay 4.HD, E.2018/1301, K.2019/5219, 12.11.2019.

B. Halefiyet ile Diğer Kanunî Rücu Araçları Arasındaki Yarışma İlişkisi ve Bu İlişkinin Doğurduğu Sonuçlar

Halefiyetin de bir kanunî rücu aracı olduğunun belirtilmesinin ardından diğer araçların da şartlarının sağlandığı durumlar özelinde kanunî rücu araçlarının birbiriyle ilişkisinin tespit edilmesi gerekir.

1. "Taleplerin Yarışması"na İlişkin Genel Açıklamalar ve Yarışan Taleplerden Biri Olarak Alacaklının Halefe İntikal Eden Alacak Hakkının Sağladığı Talep

"Taleplerin yarışması" kurumunun birçok farklı uygulama alanı bulunmasına karşın Türk ve İsviçre öğretisinde kuruma ilişkin tartışmalar, sözleşmenin ihlali ile haksız fiilden doğan talepler özelinde ve bu taleplerin ilişkisi ile sınırlı olarak yürütülmektedir¹⁸⁰. Kuruma ilişkin tartışmalar, özel hukukun en çetrefilli konuları arasında yer almakta ve detayına çalışmamızın kapsamı itibariyle girmek mümkün olmadığından yalnızca taleplerin yarışması bahsinde öğretilde benimsenen hâkim ayrımı belirtmekle yetineceğiz. Buna göre, teorik açıdan bakıldığında, norm yarışması hukuku uyarınca normlar arasında dört uygulama ilişkisi gündeme gelebilir: Normlar **birbirinin alternatif** olabilir ("*Alternativität*") (her iki hüküm de uygulanabilir ancak

¹⁸⁰ GEORGIADES, Apostolos, **Die Anspruchskonkurrenz im Zivilrecht und Zivilprozessrecht**, 1.Basım, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1967, s.54-55; KILIÇOĞLU, 1979, s.453; BUZ Vedat, "Aynı Şahsın Farklı Hukuki Sebeplerle Sorumluluğu: TBK m. 60 Üzerine Düşünceler", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl: 2013, Cilt: 29, Sayı: 2, (s. 19 vd.), s.24. Halbuki yarışma, hukukun en köklü tartışma konularından biridir. Kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi için bkz. BACHMANN, Roland, "Zur Entstehungsgeschichte der Praxisänderung im Regressrecht", **HAVE-Haftpflicht- und Versicherungsrechtstagung, Tagungsbeiträge**, Yıl: 2018, (s. 326 vd.), s.34 vd. Normlar arasındaki uygulama ilişkisinin tespiti teknik açıdan oldukça önemlidir. Özellikle, bir özel kural diğerini dışlayacak ve münhasıran uygulanacakken; hatalı bir biçimde bu kuralın bir başka kuralla yarışma halinde olduğunu kabul etmek, kişiyi sonuçlarının elverişliliğine göre bir seçim yapmaya iter ve neticede daha az elverişli olan kural bir nevi uygulanamaz hale getirilmiş, hukuku uygulayan kişi eliyle yürürlükten kaldırılmış olur. Bu yönde bkz. SEROZAN, Rona: **Hukukta Yöntem**, 1.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s.143 vd., s.145-146. Nitekim her ne kadar İsviçre hukukunda sorun daha çok pratik önemden yoksun bir teorik sorun olarak addedilse de işin aslının böyle olmadığı bu hususun tartışıldığı mahkeme kararı sayısının çokluğundan anlaşılmaktadır, bkz. ÇAĞA, Tahir, **Konkurrenz deliktischer und vertraglicher Ersatzansprüche nach deutschem und schweizerischem Recht unter Berücksichtigung des gemeinen Rechts**, 1.Basım, Verlag H.R. Sauerlander & Co., Aarau, 1939, s.101.

uygulanması itibariyle birinin uygulanması, diğ erinin hukuki sonucunu dışlayacaktır), normlardan biri diğ erini dışlayarak **münhasıran uygulanıyor** olabilir (“*Derogation*” yahut “*Exklusivität*”), normların **her ikisi de** somut olayda herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın uygulanabilir (“*Kumulation*”), hükümler birbirine çelişkili sonuçlar öngörerek bir boşluk yaratacak biçimde, hiçbiri uygulanmayacak şekilde birbirini **nötrleyebilir** (“*Neutralisierung*”)¹⁸¹. Türk-İsviçre hukukunda bu türlerden en yaygın olarak rastlananlar, münhasır uygulama (“*exklusive Anwendung*”) ile seçimlik uygulama (“*alternative Anwendung*”)dır¹⁸².

Bu çerçevede, rücu hakkına aracılık eden kurumların seçenekli (*alternatif*) yarışma halinde olduğu sonucuna varılmalıdır¹⁸³. Halefiyet öngören hükümlerin diğ er rücu yollarına nazaran münhasır uygulama alanına sahip olmadığı kanaatini paylaşmaktayız. Diğ er bir deyiş le, kanaatimizce kanun koyucunun bir rücu aracı olarak halefiyet öngörme amacı, söz konusu durumlarda diğ er rücu araçlarının uygulanabilirliğini ortadan kaldırmak değildir¹⁸⁴. Kümü lasyon ihtimali ise kanunun açıkça düzenlemediği durumlarda para borçları bakımından zaten mevcut değildir¹⁸⁵. Bu bağlamda alacaklıyı

¹⁸¹ WEITNAUER, Hermann, “Die elektive Konkurrenz”, **Strukturen und Entwicklungen im Handels-, Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht : Festschrift für Wolfgang Hefermehl zum 70. Geburtstag am 18. Sept. 1976**, 1976, (s. 467 vd.), s.470 vd.; PÖSCHKE Moritz, “Die elektive Konkurrenz”, **JuristenZeitung**, Yıl: 2010, Cilt: 65, Sayı: 7 (s. 349 vd.), s.349 vd.; MAUCHLE, Yves, “Normenkonkurrenzen im Obligationenrecht – zugleich ein Beitrag zum Verhältnis von Irrtumsanfechtung und Sachmängelhaftung”, **Aktuelle Juristische Praxis (AJP)/Pratique Juridique Actuelle (PJA)**, Yıl: 2012, Cilt: 7, (s. 933 vd.), s.937.

¹⁸² MAUCHLE, 2012, s.937.

¹⁸³ Türünü belirtmeksizin yarışma ilişkisinden söz eden: POCHER, 1911, s.42; von TUHR/ESCHER, 1984, s.28; SCHMID, 1992, s.441, par. 1386; HEMMER, Kart Edmund/ WÜST Achim, **Rückgriffsansprüche**, 4. Basım, Hemmer/Wüst Verlagsgesellschaft GmbH, Würzburg, 2005, s.6, par.24; THOMA, 2007, s.65-66, 155; KOÇANO-RODOSLU, 2016, s.16; KOLLER, 2017, s.1319, par.75.69; BSK OR I-ZELLWEGE R-GUTKNECHT, Art.110, par.1. Vekaletsiz iş görme ile halefiyet bakımından bu sonuca katılan: LISCHER, 1990, s.150-151. Fransız hukukunda aynı esası vurgulayan bkz. WHITTAKER, Simon, “**Performance of Another’s Obligation: French and English Law Contrasted**”, Oxford University Comparative Law Forum 7, <http://ouclf.law.ox.ac.uk>, (Son Erişim Tarihi: 23.10.20), bkz. dn.31’den sonraki metin.

¹⁸⁴ Ancak genel rücu araçlarının birinin ya da her ikisinin birden şartları somut olay özelinde sağlanmıyor olabilir. Bu hallerde halefiyet diğ er rücu aracını dışladığı için değil; diğ er kurumun şartları sağlanmadığı için somut olay bazında münhasır uygulamaya sahip olacaktır. Benzer yönde bkz. KAPANCI, 2015, s. 357. Yazar, halefiyet öngörülen durumlarda borcun kanunen sona erdirilmemesinin, borçlar hukuku anlamında atipik bir sonuç doğurmaya değil; nihai olarak taşınması gerekmeyen bir yükü malvarlığında taşımakta olan kişinin genel rücu araçlarına dayanabilen ve halihazırda mevcut olan rücu hakkını güçlendirmeyi amaçladığını ifade etmektedir. Ayrıca bkz. KAPANCI, 2015, s. 364-365, dn.1530.

¹⁸⁵ Bu yönde bkz. GEORGIADES, 1967, s.54-55; BUZ, 2013, s.27-28: “çifte tat(z)min” yasağı;

tatmin eden, borçluya rücu ederken dilerse şahsında doğan rücu hakkına dilerse de halefiyetle kendisine intikal eden alacak hakkına dayanabilir. Her bir talebe kısmi olarak dayanılması da mümkündür.

Teorik bakımdan vardığımız bu sonucun ilk dayanağı, yukarıda açıklandığı üzere, söz konusu taleplerin aynı amaca yönelik -yani malvarlıkları arasındaki nihai yük dağılımını sağlamak üzere-, içerikleri farklı talepler olmasıdır. Nitekim İsviçre hukukunda kabul edilen ve taleplerin yarışmasının karakteristik özelliğinin, birden fazla talebin hizmet ettiği amacın ayniyeti olduğu görüşünün¹⁸⁶ Türk hukuku bakımından da kabul edilmesi uygun düşer¹⁸⁷. Bunun yanı sıra yarışmadan söz edebilmek, yarışan taleplerin birbirinden bağımsız olmasını gerektirmekte; yukarıdaki açıklamalarımız çerçevesinde özellikle şartları, kapsamaları, ispat yükü ve zamanaşımı bakımından her bir rücu aracının farklı bir rejime tâbi tutulması, bu şartın da sağlandığını ortaya koymaktadır. Yarışma bahsi bakımından öğretide kategorik yaklaşımlardan uzaklaşarak menfaatlere dayalı bir analiz yapan modern görüş bakımından da halefiyetin diğer rücu araçlarıyla yarışma halinde olması anlamlıdır. Zira nimet ve külfet dengesi gözetildiğinde ayrıcalıklı bir rücu yolu olan halefiyete dayalı rücuunun mevcut olabilmesi için kanunun aradığı şartlar daha ağır; sonuçları ise prensip itibariyle diğer rücu yollarından daha elverişlidir¹⁸⁸.

2. Yarışma İlişkisinin Kanunî Rücu Talepleri Bakımından Sonuçları

Farklı rücu araçları arasında yarışma ilişkisi olduğunun tespiti neticesinde ilk etapta

SEROZAN, 2015, s.146.

¹⁸⁶ GEORGIADES, 1967, s.54-55; CASANOVA, 2010, s.9; BUZ, 2013, s.24-25.

¹⁸⁷ Esasında öğretide bir görüşe göre, bu durumda aynı içeriğe sahip birden fazla talep vardır; bunlar birbirinden bağımsız olarak yan yana mevcuttur ancak konu itibariyle aynı edimi ihtiva ettiklerinden hak sahibi edimi yalnızca bir kez elde edebilir. Taleplerden birinin konusu ifa edildiği ölçüde diğeri de sona erecektir. Ancak bir diğer görüşe göre ise taleplerin yarışması ile talep normlarının yarışması birbirinden ayrıdır. İlk durumda, konuları aynı olsa da farklı amaçlara hizmet eden birbirinden bağımsız birden fazla talep söz konusudur. Talepler aynı olsa da özdeş değildir. Talep normlarının yarışması durumunda ise tek bir talep mevcuttur; bu talebin birden fazla hukuki temeli mevcuttur. Konuya ilişkin olarak bkz. BUZ, 2013, s.24-25.

¹⁸⁸ MAUCHLE, 2012, s.938 vd.; BAŞ-SÜZEL, 2015, s.245-246; SEROZAN, 2015, s.145.

ortaya yanıtlanması gereken birbiriyle bağlantılı iki soru çıkmaktadır. Bu sorular, **rücu davasında dayanak olarak belirtilmiş olan aracın şartlarının sağlanmadığı ihtimalde hâkimin diğer rücu araçlarının şartlarının sağlanıp sağlanmadığını araştırması ve sağlanması halinde o araca dayanarak rücu davasının kabulüne karar verip veremeyeceğidir.** Yargıtay 11.Hukuk Dairesi 2009 yılında verdiği bir kararda bu soruyu, öğretide bir süredir farklı görüşler de savunulmasına rağmen olumlu yanıtlamıştır¹⁸⁹. Konuya ilişkin olarak Dairenin önüne gelen olayda her ne kadar davacı sigortacı, rücu davasını sigorta hukukunda halefiyet sonucu öngören hükümlere dayandırmış olsa da bu hükümler anlamında halef olması, poliçe kapsamının dışında kalan bir zarar için ödeme yapmış olması nedeniyle mümkün değildir. Mahkeme, bu tespiti yapmışsa da hemen ardından, sigortacının, kendisi tarafından düzenlenen ve sigortalı tarafından imzalanmış bulunan “ıbraname”ye dayanarak rücu talebinde bulunabileceğini hükme bağlamıştır. Burada özü itibarıyla -biri diğerine neden olan- iki türlü problemden söz etmek mümkündür. İlk problem, “ıbraname” başlıklı işlemin alacağın temlik sonucu doğurmaya elverişli olup olmadığı; ikincisi ise -bu soru olumlu yanıtlanırsa dahi- hâkimin, davacı açıkça bu işleme dayanmamış olmasına rağmen bu temlike (iradi rücu aracına) dayanarak hüküm kurmasının isabetli olup olmadığıdır.

İlk soru, bütünüyle medenî hukuku alanını ilgilendirmektedir. Uygulamada “ıbraname” yahut herhangi başka bir başlık altında düzenlenmiş olan işlemlerin, alacağın el değiştirmesi sonucunu doğurabilmesi için TBK m. 183 vd. hükümleri çerçevesinde geçerli bir temlik işlemi için aranan tüm şartları sağlıyor olması gerekir. Bu şartları sağlamayan belgelerin alacak hakkının sahibini değiştiren tasarruf işlemi niteliğini haiz olması mümkün değildir.

Bahsi geçen belgenin temlik şartlarını sağlaması durumunda ise doğacak ikinci problem esas olarak usul hukukunu ilgilendirmekte olup genelleştirildiği takdirde, hâkimin, tarafın dayanmadığı bir hukukî sebebe dayanarak hüküm kurmasının mümkün

¹⁸⁹ Karar yayımlanmamıştır. Karar özeti ve karara ilişkin değerlendirmeler için bkz. ŞEKER-ÖĞÜZ, Zehra, “Halefiyet Koşulları Gerçekleşmediğinde Sigortacının Rücu Talebi Hakkında Alacağın Temlik Hükümlerine Göre Karar Verilebilir Mi? - Bir Yargıtay Kararının Düşündürdükleri-”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan Cilt II**, 1.Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, (s. 1645 vd.), s.1645 vd.

olup olmadığı hususuna ilişkindir. Bu sorunun çağrıştırdığı ilk ilke, hâkimin hukuku re'sen uygulayacağına ilişkin temel prensip (HMK m.33) ve bunun getirdiği; hâkimin, tarafların bildirdikleri hukuki sebeple¹⁹⁰ bağlı olmadığı; taraflarca getirilen dava malzemesinin, yani vaka ve delillerin, soyut hukuk kurallarına altlanması görevinin hâkime ait olduğu kuralıdır¹⁹¹. Bununla birlikte, bu prensibin özellikle taraflarca getirilme

¹⁹⁰ Buradaki anlamıyla *hukuki sebep*, taraflarca getirilen vakaların altlanabildiği hukuk kurallarını ifade etmektedir. Bu yönde bkz. BOLAYIR, Nur, **Medenî Usul Hukuku'nda Hâkimin Hukuku Re'sen Uygulaması İlkesi**, 1.Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019, s.40-41, 65, 284. Rücu araçlarının birbiriyle yarışma halinde bulunması usulî açıdan tek bir *talep hakkının* bulunması ancak rücu aracı öngören her bir hükmün *ayrı hukuki sebepler* teşkil etmesi anlamına gelecektir.

¹⁹¹ ALANGOYA, Yavuz, **Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler**, 1.Basım, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979, s.5; ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder/ TAŞPINAR-AYVAZ, Sema, **Medenî Usul Hukuku**, 1.Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s.161; ATALI, Murat/ ERMENEK, İbrahim/ ERDOĞAN, Ersin, **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s.153; BOLAYIR, 2019, s.14. "Olayların açıklanması taraflara, hukuki nitelendirilmesi hakime ait bir görevdir. Hakim Türk Hukukunu resen uygulamakla yükümlüdür." ifadesi, 1958 yılında verilen bir İçtihatı Birleştirme Kararı'nın (bkz. 04.06.1958 tarihli 15/6 sayılı İBK) ardından Yargıtay uygulamasında sıkça kullanılmıştır. Bu yönde bkz. ör. Yargıtay 2. HD E.1990/9986, K.1991/336, 15.01.1991; Yargıtay 2.HD E.1997/8162, K.1997/9541, 25.09.1997; Yargıtay 3.HD E.2003/1238, K.2003/1045, 04.02.2003; Yargıtay 19.HD E.2012/4155, K.2012/9081, 29.05.2012; Yargıtay 8.HD E.2014/3442, K.2014/22325, 15.12.2014; Yargıtay 20.HD E.2019/5390, K.2019/7165, 05.12.2019; Yargıtay 12.HD E.2018/16216, K.2019/3216, 28.02.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

Bununla birlikte, rücu araçları özelinde Yargıtay'ın yeknesak bir uygulamaya sahip olduğu söylenemez. Örneğin Yargıtay 15.HD E.2013/6009, K.2014/1877, 19.03.2014 künyeli kararında, iade talebinin herhangi bir hukuki sebebe dayandırılmamış olması karşısında "1086 Sayılı HUMK'nın 76 ve 6100 Sayılı HMK'nın 33. maddesi hükümleri gereğince hâkim Türk Hukuk ve Kanunlarını re'sen uygulayacağından maddi vakıaları ileri sürüp kanıtlamak taraflara, hukuki vasıflandırma hâkime aittir. Davacının ileri sürdüğü vakıalara göre taleplerinin dayanağı ve hukuki sebebinin vekâletsiz iş görme hükümleri olduğunun kabulü gerekir..." şeklinde karar vermiştir. Benzer yönde: Yargıtay 13. HD, E.2016/28472, K.2020/2129, 14.02.2020: "Bilindiği üzere, vakıaları ileri sürmek taraflara, hukuki nitelermeyi yapmak ve uygulanacak kanun hükmünü tespit edip, tatbik etmek hâkime aittir. Somut olayda, davacı, davalının taşınmazı için birtakım masraflar yaptığından bahisle, bunların tahsilini talep ettiğine ve ortada da buna ilişkin bir vekaletname olmadığına göre, davada vekaletsiz iş görme hükümlerinin uygulanması gerekeceği açıktır."; Yargıtay 3.HD E.2008/13398, K.2008/20433, 25.11.2008: "Davacının bu talebi gayrimenkul satımında, satılanın tapusunun iptali sebebiyle zapta karşı tekeffülden dolayı uğranılan zarara ilişkindir. Gayrimenkul satımında zapta karşı tekeffülden dolayı açılan davalarda zamanaşımı, BK. 125. maddesi gereğince on yıldır. Tapu iptali ve tescil kararının kesinleştiği tarihten itibaren 10 yıllık süre geçmemiş olduğuna göre, mahkemece; tarafların delilleri toplanıp işin esası hakkında karar verilmesi gerekirken, uyuşmazlığın sebepsiz zenginleşme olarak nitelendirilip, BK. 66. gereğince bir yıllık zamanaşımı süresi geçtiği gerekçesi ile davanın reddi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir..."

İlgili prensibi yahut HMK hükmünü zikretmeden bu doğrultuda bkz. Yargıtay 13.HD E.2015/1596, K.2016/4241, 16.02.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Olayda vekaletsiz iş görmenin şartlarının araştırılmamış olması nedeniyle verilen bir bozma kararı için bkz. Yargıtay 15.HD E.2016/3776, K.2016/4619, 09.11.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Sözleşme bulunmamasına rağmen sözleşmeye dayanarak verilen kararı bozan ve vekaletsiz iş görmeye dayanarak karar verilmesine hükmeden bir karar için bkz. Yargıtay 15.HD E.2015/3754, K.2015/6492, 17.12.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Hukuk Genel Kurulu ise bir kararında yerel mahkeme ve Yargıtay Özel Dairesi sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak hüküm kurduğu halde herhangi bir gerekçe belirtmeksizin vekaletsiz iş

ilkesi, hukuki dinlenilme hakkı ve hâkimin davayı aydınlatma ödevi ile ilişkisinin kurulması oldukça önemli bir meseledir. Öğretide bir görüş, hâkimin hukuku re'sen uygulayacağı prensibinin sınırsız olmadığını; özellikle, davacının davasını münhasıran bir sebebe dayandırdığı durumlarda hâkimin bu anlamda yetkisinin sınırlandırılacağını kabul etmektedir¹⁹². Bu sonuç, kanunun emrettiği haller dışında hâkimin taraflarca ileri sürülmeyen hususları dikkate alamayacağı ve hatta hatırlatıcı mahiyette beyanda bulunamayacağı hükmüyle (HMK m.25) uyumlu olup¹⁹³ aksi düşüncenin, hâkimin tarafsızlığına gölge düşeceği ve taraflarca getirilme ilkesinin zarar göreceği nedenleriyle benimsenemeyeceğini ifade etmektedir. Bu nedenle de bu görüş taraftarlarına göre, tarafın dayanmadığı bir rücu aracına dayanarak hüküm kurulması uygun değildir¹⁹⁴. Öğretide ileri sürülen bir başka görüş ise hâkimin yalnızca taraflarca getirilen vakalar ile bağlı olduğu; hukuki sebep üzerinde ise “tarafların bu konudaki dermeyanlarından bağımsız olarak” tasarruf edebileceği kanaatindedir¹⁹⁵. Bu görüş, temel dayanağını, hâkimin hukuku re'sen uygulayacağına ilişkin prensipte bulmakta; vardığı sonucu, hâkimin temel görevinin bu olduğu ve aksi yöndeki düşüncenin usul ekonomisi ve usuli hakkaniyet ilkelerine ters düşeceği savıyla desteklemektedir¹⁹⁶. Bu bağlamda bu görüş taraftarlarına göre, davacının rücu araçlarından birine dayanılmış olması, bu rücu aracının şartlarının sağlanmadığı ihtimalde hâkimin başkaca bir rücu aracına dayanarak hüküm kurmasına engel değildir. Ancak bu görüş savunucuları, sözü edilen sonuca önemli bir ilave yapmakta ve hâkimin ileri sürülmeyen bir hukukî sebebe dayanması ihtimalinde

görmeye dayalı hüküm kurulması gerektiği yönünde karar vermiştir, bkz. Yargıtay HGK E.2017/15-248, K.2018/1175, 06.06.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁹² Benzer yönde: ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, **2018**, s.149-150. Yazarlar, hukuki sebebe ilişkin olarak hâkimin davayı aydınlatma ödevinin; vakaların birden fazla norma altlanabilir olduğu ve *davacının herhangi birine dayanmamış olduğu durumlarda* söz konusu olacağını kabul etmektedir. Diğer bir ifadeyle, yazarların, davacının herhangi bir hukuki sebebe dayanmış olduğu durumlarda hâkimin yetkisini bu sebebe göre karar vermekle sınırlandırdıklarını söylemek mümkündür.

¹⁹³ Bu konuda bkz. OĞUZMAN, M.Kemal/ BARLAS, Nami, **Medenî Hukuk**, 25.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019, s.340-341, dn.616. Yazarlara göre HMK m.33, “hâkime bir davanın dayanacağı hukuki sebebi re'sen nazara alma yetkisi vermez.”

¹⁹⁴ Bu yönde görüş belirten: ŞEKER-ÖĞÜZ, **2010**, s. 1645 vd.

¹⁹⁵ Bu görüşte bkz. ör. ALANGOYA, **1979**, s.14, 96; ALANGOYA, Yavuz, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, 1.Basım, Nemaş A.Ş., İstanbul, 2001, s.227; BOLAYIR, **2019**, s.67-68.

¹⁹⁶ Bkz. ör. BOLAYIR, **2019**, s.18 vd.

tarafları bu sebep hakkında bilgilendirmesi ve bu sebep hakkında beyanda bulunmalarına imkân sağlaması gerektiğini kabul etmektedir¹⁹⁷. Bu bağlamda, bu görüş benimsenecek olursa, davacının münhasıran bir rücu aracına dayanarak talepte bulunması, verilecek hüküm bakımından hâkimi sınırlandırmayacak; hâkim, taraflarca getirilen vakaların başka rücu aracını düzenleyen hükme altlanması mümkün olduğu durumlarda bu araca dayanarak karar verebilecektir.

Bu görüşlerin detaylarına inen bir değerlendirme yapmak çalışmamızın kapsamı dışında kalmaktadır. Bununla birlikte kanaatimizce çalışmamızın konusu kapsamında şunları söylemek gerekir: İlk olarak rücu talep eden tarafın hangi rücu aracına dayandığını (hukukî sebebi, talep temelini) belirtmemesi, dilekçeye ilişkin bir eksiklik değildir. Zira hâkimin hukuki teşhis koyabilmesi için vakaların eksiksiz getirilmesi gerekli ve yeterlidir (HMK m.119/1-e). Bu vakaları değerlendirerek hukuki teşhis koyma , yani bu vakaların hangi soyut kanun hükmüne dayanacağını tespit etme görevi münhasıran hakime aittir. Hâkim, birden fazla kanun hükmünün (rücu aracının) şartlarının sağlandığı durumlarda, hangi hukukî sebebi seçtiğini davacıya sormalıdır. Davacının özel olarak bir rücu aracına dayanması durumunda ise benimsediğimiz görüş uyarınca, hukukî sebep teşkil eden bu durumun hâkimi mutlak anlamda bağlamaması gerekmektedir¹⁹⁸. Diğer bir ifadeyle, davacı tek taraflı olarak hâkimi hukuki nitelendirmesi ile bağlı tutamamalıdır. Bu bağlamda hâkim, davacının belirttiği rücu aracının şartlarının sağlanmaması durumunda -dava malzemesinden bu sonuca varmak mümkün olduğu takdirde- başka bir rücu aracına dayalı hüküm kurabilecektir¹⁹⁹. Bununla birlikte temel yargılama prensipleri gereği gerek

¹⁹⁷ ALANGOYA, **1979**, s.152; ALANGOYA, **2001**, s.228, dn.11; BOLAYIR, **2019**, s.99. Bunun, hukuki dinlenilme hakkının bir gereği olduğu yönünde bkz. BOLAYIR, **2019**, s.97 vd. Bununla birlikte bu imkân, öğretide önemle altı çizildiği üzere, taraflarca getirilen vakalarla sınırlı tutulmalıdır. Diğer bir ifadeyle, hâkim, taraflarca getirilen vakalar ile bağlıdır. Aynı yönde bkz. BOLAYIR, **2019**, s.68, 139.

¹⁹⁸ Bununla birlikte öğretide -isabetli olarak- sunulan vakaların sınırlandırılarak bu sonuca dolaylı olarak ulaşılabileceği kabul edilmektedir, bkz. BOLAYIR, **2019**, s.82-83.

¹⁹⁹ Hukuki sonucun aynı olmasına rağmen hukuki sebebin değiştiği durumlara daha çok yarışma ilişkisinin varlığı halinde rastlanır. Bu kapsamda yarışan taleplerin bulunduğu hallerde hâkimin, taraflarca özel olarak belirtilmiş yahut belirtilmemiş olmasından bağımsız olarak davacı açısından “en elverişli olan hükmün” tatbik edileceği kabul edilmektedir. Bu yönde bkz. BOLAYIR, **2019**, s.286-287. Yazarın kabul ettiği bu sonuç, akla, farklı araçlara dayanan rücu talepleri bakımından TBK m.60’ın uygulanabilir olup olmadığı sorusunu getirmektedir. Türk hukukunda konuya ilişkin olarak görüş belirten Buz, İsviçre Ön Tasarısını inceleyerek bu hükmün haksız fiillere özgü münferit bir hukuki sorunu, daha açık bir ifadeyle, tehlike sorumluluğu ile diğer sorumluluk sebepleri arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir hüküm olduğu tespitini yapmaktadır, bkz. BUZ, **2013**, s.48 vd. Bu hükmün bahsedilen

hukuki sebebin hiç belirtilmemiş gerekse de yanlış belirtilmiş olması durumunda hâkimin taraflara (özellikle de davalı tarafa) konuya ilişkin iddia ve savunma (kısaca açıklama) yapma imkânı tanınması gerekmektedir. Aksi durumda re'sen uygulama prensibinin kapsamı, hâkimin tarafsızlığı ilkesi ve taraflarca getirilme ilkesinin kapsamı aleyhine gereğinden fazla genişletilmiş olacaktır. Bununla birlikte uygulamada hâkimin davacının açıkça dayandığı hukukî sebebin şartlarının sağlanmadığı durumlarda talep sonucuna başka bir hukuki sebebe dayanarak karar vermesi durumunda, özellikle davalı açısından olumsuz bir neticenin ortaya çıkacağı açıktır. Bu nedenle de uygulamada -özellikle de hâkimin tarafsızlığı kaygıları nedeniyle- bu sonucun bu denli kolay kabul edilemeyeceğini ve titizlikle uygulanması gerektiğini itiraf etmek gerekir. Nitekim Yargıtay, 1958 yılında verdiği İçtihadı Birleştirme Kararı'nda, bir hukukî sebebe açıkça dayanılması durumunda bu sebep dışındaki bir hukukî sebebe dayanarak hüküm kurulamayacağı kanaatinde olduğunu ifade etmiştir²⁰⁰. Uygulamanın bu yönde şekillendiği söylenebilir.

3. Sebepsiz Zenginleşmenin “İkincilliği” Görüşünün Yarışma İlişkisine Etkisi

İsviçre öğretisinde bir görüş tarafından benimsenen ve eski tarihli Federal Mahkeme kararlarında²⁰¹ esas alınan sebepsiz zenginleşme talebinin diğer talepler karşısındaki mutlak ikincilliği (taliliği, “*Subsidiarität*”) görüşü, sebepsiz zenginleşmenin, yalnızca başka hukuki taleplerin ileri sürülemediği durumlarda kullanılabilen bir rücu aracı olduğunu ifade etmektedir²⁰². Halefiyetin bir rücu aracı olarak öngörüldüğü

münhasır uygulama alanı değerlendirildiğinde, farklı araçlara dayanan rücu talepleri meselesinin TBK m.60'ın uygulama alanına girmediği; çözümün yarışma öğretisi çerçevesinde bulunması gerektiği sonucuna ulaşılır. Öğretide bir görüş ise yarışan taleplerin mevcudiyeti durumunda davacının bir hukuki sebebe açıkça dayanmadığı durumlarda, en iyi giderim imkanı tanıyan sebebe dayanarak karar verileceğini kabul etmekte ve dolayısıyla TBK m.60'ı, bu prensibin yansıması olduğu için isabetli addetmektedir. Bu yönde bkz. BOLAYIR, 2019, s.293 vd.

²⁰⁰ Yargıtay İBKG E.1958/15, K.1958/6, 04.06.1958. Aynı yönde: Yargıtay 13.HD. E.2015/6614, K.2015/27247, 07.09.2015 (Lexpera).

²⁰¹ Bu yönde bkz. SCHMITT, Rolf, *Die Subsidiarität der Bereicherungsansprüche*, 1.Basım, Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 1969, s.121.

²⁰² SCHMITT, 1969, s.25, 91; WENNER, 1977, s.135-136; SCHLUEP, 1990, s.184. Bu yönde ör. ROOS, 1928, s.80; ZK-OSER/SCHÖNENBERGER, Art.62, Vorb. 2; FRIEDMANN/COHEN, 2007, s.8;

durumlarda sebepsiz zenginleşmenin uygulama bulmayacağı görüşünün temel argümanı, borçlunun borcunun sona ermediğinden bahisle zenginleştiğinden söz edilemeyeceğidir. Halefiyet ile sebepsiz zenginleşme arasındaki bu öncelik ilişkisinin yanı sıra hâkim görüş, gerçek caiz vekaletsiz iş görmenin şartlarının sağlandığı durumlarda taraflar arasında kanundan doğan bir borç ilişkisi meydana geldiğini kabul ettiğinden sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulama bulmayacağını ifade etmekte²⁰³ ve neticede rücu yolları arasında, halefiyete dayanan rücu – gerçek caiz vekaletsiz iş görmeye dayanan rücu – sebepsiz zenginleşmeye dayanan rücu sıralaması yapılmaktadır²⁰⁴.

THOMA, 2007, s.63 vd. Türk hukukunda ör. bkz. KILIÇOĞLU, 1979, s.516; ÖZ, 1990, s. 54, 61; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU, vd., 1993, C-II, s. 731-732, 735; KILIÇOĞLU-YILMAZ, 2014, s.33. Ayrıca bkz. Yargıtay İBKG E.1990/1, K.1991/1, 22.02.1991 (Karşı Oy: Mustafa Aykonu). Serozan da bu görüştedir: Zira başkasının borcu için rehin verdiği eşyasını kurtarmak için devreye girmiş olan üçüncü kişinin “özel bir “halefiyet” ayrıcalığından yararlanarak; zenginleşme istemine değil, doğrudan doğruya alacaklının alacak hakkına dayanacağını” (2014, s.25) ; halefiyet durumlarında “rücu zenginleşmesi istemine yer ve gerek kalmayacağını” (2014, s.29) ifade eder. Nitekim yazar vekaletsiz iş görmenin ve sebepsiz zenginleşmenin bir rücu yolu olarak ancak halefiyetin mevcut olmadığı durumlarda ortaya çıkabileceğini belirtmektedir, 2014, s. 30. Bununla birlikte bkz. SEROZAN, 2019, s.1173, par.42. İsviçre hukukunda bu görüşü savunan: LISCHER, 1990, s.150; SCHMID, 1992, s.3, par.9, s.70, par.196 vd. von TUHR/ESCHER, halefiyetin, ödeme yapan üçüncü kişiye zenginleşme ve vekaletsiz iş görmeye dayanan rücu taleplerinin yanında (“neben”) yer aldığını ifade etmektedir ancak bu ifadesinden hemen akabinde yazarlar, “yarışma” bahsini anlattığı bölümde, bir hükmün özel uygulama alanına sahip bulunması nedeniyle diğerinden öncelikli olarak uygulandığı başlığa göndermede bulunmaktadır, von TUHR/ESCHER, 1984, s.28. Aynı yönde: von TUHR/PETER, 1984, s.42, par.4. Buradan hareketle, fikrimizce yazarların da halefiyetin bir rücu yolu olarak öncelikli uygulama alanına sahip olacağı fikrinde oldukları söylenebilir. Bununla birlikte bkz. von TUHR/PETER, 1984, s.519-520, dn.31, s.522-523.

²⁰³ Türk hukukunda ör. SEROZAN bu görüştedir, 2014, s. 30, 325 par.24; OĞUZMAN/ÖZ, 2014, C-II, s. 341; SEROZAN, 2019, s.1175, par.50. Benzer yönde bkz. KILIÇOĞLU, 1979, s.515; ULUSAN, 1984, s.14, dn.16; ÖZ, 1990, s.73. Gerekece belirtmeksizin sebepsiz zenginleşme ile gerçek vekaletsiz iş görme hükümlerinin yarışamayacağı yönünde görüş belirten: KILIÇOĞLU-YILMAZ, 2014, s.32. İsviçre hukukunda bkz. ör. von TUHR/PETER, 1984, s.522, dn.40; LISCHER, 1990, s.262; SCHLUEP, 1990, s.185; SCHMID, 1992, s.70-71, par.197, s.134-135, par.404; ZK-SCHMID, Art.422, par.36; NIETLISPACH, 1994, öz. s.403; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., 2000, s.561, par.45; BÜRGI-WYSS, 2005, s.104; SCHWENZER, 2009, s.35-36, par.5.01; s.436, par.59.14; KOLLER, 2017, s. 586, par.31.97, s.609, par.32.29, s.610, par.32.32; Türk öğretisinde farklı yönde: BAYGIN, 2003, s.583-584. Yazar, gerçek ve caiz vekaletsiz iş görmeden bahsedebilmek için münhasıran iş sahibinin menfaatinin bulunmasını aradığından iş görenin şahsi menfaatinin bulunduğu hiçbir durumda vekaletsiz iş görmenin rücu aracı olarak kullanılamayacağı kanaatinde, bkz. öz. s.584, dn.48. Yine farklı yönde: TURANBOY, 1997, s.103: Gerçek vekaletsiz iş görme hallerinde yapılan masraf ve uğranılan zararların “hakimin takdir edeceği kadari iş sahibinden geri alınabileceği için burada sebepsiz zenginleşme davası bulunamaz” kanaatinde.

²⁰⁴ Bu görüşün de temelinde bir ikincilliği kabul ettiği yönünde bkz. SCHMITT, 1969, s.93. Bu yönde bkz. ör. GAUTSCHİ, Vorb. (Die Geschäftsführung ohne Auftrag), par.18, 28g; ÖZ, 1990, s.54; SCHMID, 1992, s.7, par.21; CHK-MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.419, par.9; BSK OR I-Schulin/Vogt, Art.62, par.40. Alman hukukunda aynı görüşte: SCHIMS, 2006, s.97 vd. Hofstetter, sebepsiz zenginleşmenin objektif şartlara bağlı olduğu; vekaletsiz iş görmenin ise hem objektif hem de subjektif şartları olduğunu belirtmekte ve bu subjektif şartların vekaletsiz iş görme kurumunu, (genel-özel hüküm

Rücu araçları arasında bir yarışma ilişkisinin kabul edilmiş olması ise halefiyetin düzenlendiği durumlarda genel rücu araçlarının devre dışı bırakılmadığı; bu durumlarda şartları sağlandıkça rücu hakkının genel araçlara dayanılarak da kullanılabilceği

anlamında) sebepsiz zenginleşme karşısında özel hüküm haline getirdiğini savunmaktadır, bkz. HOFSTETTER, **2010**, s.240-242. Alman Federal Mahkemesi'nin de bu yönde kararları mevcuttur bkz. ör. BGH, Urteil vom 4. 6. 1959 - VII ZR 217/58 (NJW 1959, s.1725 vd.); BGH, Urteil vom 7. 11. 1960 - VII ZR 168/59 (NJW 1961, s.118 vd.); BGH, Urteil vom 8. 7. 2003 - VI ZR 274/02 (NJW 2003, s.3193). Halefiyetin bir *leges speciales* oluşturacağı için öncelikli uygulanacağı ancak sebepsiz zenginleşme ile vekaletsiz iş görme taleplerinin yarışma halinde bulunduğuna ilişkin ayrıksı görüş için bkz. HOLENSTEIN, **1983**, s.188; NIETLISPACH, **1994**, s.403; BÜRGI-WYSS, **2005**, s. 259-260. İsviçre hukukunda hakim görüşün, elde edilen menfaatlerin devrine ilişkin temel hukuki düzenlemenin caiz olmayan vekaletsiz iş görme olduğuna ancak bunun (özellikle sebepsiz zenginleşme karşısındaki üstünlüğünün) kanundan değil; (hatalı) öğreti ve yargı uygulamasından kaynaklandığına ilişkin bkz. NIETLISPACH, **1994**, s.104-105. Ancak yazar, hâkim görüşten farklı olarak caiz olmayan vekaletsiz iş görmeyi, sebepsiz zenginleşmenin özel bir uygulaması kabul etmekte ve elde edilen menfaatlerin devrine ilişkin temel (ve yegâne) hukuki düzenlemenin sebepsiz zenginleşme hükümleri olması gerektiğini savunmaktadır, s. 124-125, 144 vd., 413 vd. Elbette ki, sebepsiz zenginleşme yerine, şartları sağlandığı ölçüde vekaletsiz iş görme hükümlerinin uygulama önceliğine sahip olmasının bazı pratik sonuçları vardır. Özellikle, iade yükümlülüklerinin kapsamını ve vekaletsiz iş görme hükümlerinde iş görene yüklenen dikkat ve özen yükümünü burada zikretmek gerekir, HOFSTETTER, **2010**, s.242-243. Yargıtay uygulamasına bakıldığında tarafların aralarındaki sözleşme bulunmadığı durumlarda doğrudan doğruya vekaletsiz iş görme hükümlerine başvurulduğu, sebepsiz zenginleşmenin şartlarının dahi incelenmediği kararlara rastlanmaktadır. Bu yönde bkz. ör. Yargıtay 15.HD E.2018/2867, K.2019/1734, 15.04.2019 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 15.HD E.2017/2789, K.2018/884, 12.03.2018 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 15.HD E.2016/1342, K.2016/3615, 21.06.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 13.HD E.2015/1596, K.2016/4241, 16.02.2016 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası); Yargıtay 15.HD E.2012/7812, K.2013/6104, 20.11.2013 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Bununla birlikte örneğin Yargıtay HGK E.2017/15-248, K.2018/1175, 06.06.2018. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası) künyeli kararında Hukuk Genel Kurulu, "Hukuk Genel Kurulundaki görüşmeler sırasında, taraflar arasındaki uyuşmazlığın BK'nın 413. maddesindeki vekâletsiz iş görme ilkesine göre değil, aynı Kanun'un 61 vd. maddelerinde düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre çözümlenmesi gerektiği, böyle olunca da iş bedelinin belirlenmesinde müteahhit kârının hesaplanmasının doğru olmadığı, direnme kararının bu değişik gerekçe ile bozulması gerektiği görüşü ileri sürülmüş ise de; bu görüş Kurul çoğunluğunca benimsenmemiştir..." ifadelerini kullanmışsa da rücu aracının seçim kriterine ilişkin herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Aynı doğrultuda: Yargıtay HGK, E.2014/15-2182, K.2015/1047, 18.03.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Halefiyet dışındaki tüm rücu araçlarına işaret edilmesine rağmen hangi araç esas alınarak karar verildiği anlaşılamayan bazı örneklerle de rastlanmaktadır bkz. ör. Yargıtay 6.HD, E.2015/6072, K.2015/7966, 06.10.2015 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Benzer biçimde Yargıtay 3.HD E.2019/3881, K.2020/3928, 07.07.2020 künyeli kararında Yargıtay, "vekaletsiz iş görme/sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre masraf talebinde kiracının haklı olduğu"na hükmetmiş; talep içeriklerinin farklılıklarına rağmen hangi araca göre karar verildiğini kararında zikretmemiştir. "...kiracının kiralananaya yaptığı faydalı ve zorunlu masrafların vekâletsiz işgörmeye ve sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre davalı kiraya verenden isteme hakkı olduğu yönünde..." bir yerleşik uygulama olduğu da Yargıtay'ın 3.Hukuk Dairesi tarafından verilen E.2020/2455, K.2020/3857, 02.07.2020 künyeli kararında ifade edilmiştir. Aynı yönde: Yargıtay 3.HD, E.2017/7430, K.2019/3928, 30.04.2019. Ayrıca kararlarda "...karşı davanın vekâletsiz iş görme nedeniyle sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılarak açılmış alacak davası olduğu..." gibi hukuki niteliği belirsiz ifadelerle de rastlanmaktadır, bkz. ör. Yargıtay 15.HD, E.2019/3032, K.2020/1641, 17.06.2020 (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

anlamını taşıır²⁰⁵. Benimsediğimiz yarışma görüşü uyarınca somut olayda birden fazla rücu aracının şartları sağlanıyor olabilir. Bu araçlardan bazılarının diğerine göre önceliği olduğu söylenemez²⁰⁶. Örneğin halefiyet durumlarında sebepsiz zenginleşmenin borcun sona ermediği gerekçesiyle devre dışı bırakılması sonucuna varmak, halefiyetin hukuki yapısını göz ardı etmek anlamına gelecektir. Zira kanunda halefiyet sonunun öngörüldüğü durumlarda alacaklının alacak hakkı varlığını sürdürmekteyse de bu alacak hakkı yalnızca rücu alacaklısının alacak hakkına hizmet etmekte ve bu amaçla varlığını sürdürmektedir²⁰⁷.

Kaldı ki gerek Türk gerekse de İsviçre öğretisinde modern görüş, sebepsiz zenginleşmenin diğer rücu yolları karşısında ikincil nitelikte olduğu dogmasına kuşkuyla yaklaşmaktadır²⁰⁸.

²⁰⁵ Aynı yönde: SCHMITT, **1969**, s.95; TURANBOY, **1997**, s.99-100.

²⁰⁶ Sebepsiz zenginleşmenin *cessio legis*'e dayanarak reddedilmesinin bir kısır döngüye sebep olacağı yönünde isabetle: KIM, **2003**, s.80. Yazar, kanuni alacak intikalinin, iç ilişkiden kaynaklanan rücu güçlendirmek için var olduğunu yani bunların birbirini tamamladığının altını çizmektedir. Kanuni alacak intikalinin, zenginleşmeden doğan talepleri engellemesinin kendi içinde çelişkili olduğunu kabul etmektedir. Aynı sonuca Meier de ulaşmaktadır. Yazara göre, alacak hakkı cismani bir varlık olmadığı için gerçekte sona erip bir bütün halinde yeniden mi doğduğu yoksa kanunen bir başkasına intikal mi ettiği sorusunun yanıtı daima amaçtan hareketle verilmelidir. Kanunda kullanılan intikal terminolojisi de bu sorunun yanıtı bakımından kesin bir yanıt vermez; zira ilk hali de kanun koyucu "intikal" olarak cisimlendirmiş olabilir. Dolayısıyla burada alacağın sona ermediği; sadece intikal ettiği biçiminde yapılan mutlak bir kurgudan hareketle sebepsiz zenginleşme hükümlerinin halefiyet hükümleriyle yarışma halinde olmadığı bir dogma olarak benimsenemez. Bu kurumun amacından uzaklaşan bir neticeye sebebiyet verir, MEIER, **2010**, s.428-429. Halefiyet yoluyla intikal edecek hakkın kapsamının borçlunun ödediği miktarla sınırlandırılmış olmasının, konstrüksiyonun kendi içinde bir zenginleşme hukuku perspektifi barındırdığına ilişkin olarak: HAWELLEK, **2010**, s.10 vd. Wenner de "zenginleşenden" talep hakkı buldukça gerçek anlamda bir zenginleşmenin mevcut olmadığı yönündeki görüşü eleştirmektedir, bkz. WENNER, **1977**, s.165. Tamamen yarışma perspektifinden yaptığı değerlendirme neticesinde aynı sonuca ulaşan: SCHMITT, **1969**, s.94-95.

²⁰⁷ Benzer bir gerekçelendirme için bkz. KAPANCI, **2015**, s. 358-359, dn.1501. *Per se* biçimde sonuca varan yazarlardan ör. Acar, kefilin halef olduğu durumlarda asıl borçlunun sebepsiz zenginleşmediği kanaatindedir, ACAR Özlem, **Türk Borçlar Hukukunda Müteselsil Kefalet Sözleşmesi**, 1.Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.346. Borçlunun borçtan kurtulmadığı gerekçesiyle sebepsiz zenginleşmenin çoğu zaman rücu talebine temel teşkil edemeyeceği yönünde görüş belirten: BREUER, **1922**, s.59-60.

²⁰⁸ Bu yönde bkz. WENNER, **1977**, s.167; ÖZ, **1990**, s. 60 vd.; GUHL/KOLLER/SCHNYDER, vd., **2000**, s.230, par.11; BAYGIN, **2003**, s. 602; SCHWENZER, **2009**, s.432, par.59.03; SEROZAN, **2014**, s. 307, 367, 369, 371; EREN, **2015**, s.843; ANTALYA, **2017**, C-II, s.576; KOLLER, **2017**, s. 529, par.30.22; CHK-HAHN, Art.62, par.36: Yazara göre sebepsiz zenginleşmenin ayrı bir borç kaynağı olarak düzenlenmesi karşısında ikincillikten söz etmek çelişkilidir. Aynı yönde: SCHLUEP, **1990**, s.184. Alman öğretisinde de mutlak ikincillik görüşünün terk edildiği kabul edilmektedir, bkz. SCHMITT, **1969**, s.97 vd.

Özetle rücu yollarından birinin diğerine sıra üstünlüğü yoktur. Rücu hakkı sahibi, şartları sağlandığı müddetçe ve o nispette, hangi yolun kendisi için avantajlı olduğunu düşünüyorsa o yolu tercih edebilir. Kanuni alacak intikaline dayanan rücu, kanun koyucu tarafından diğer araçlara göre öncelikli olarak uygulanması amacıyla düzenlenmemiştir. Kanuni alacak intikalinin amacı, rücu alacaklısının durumunu iyileştirmektir; verilen rücu imkanlarını en baştan ortadan kaldırmak değildir²⁰⁹. Bununla birlikte yukarıda²¹⁰ belirttiğimiz gibi özellikle üçlü ilişkiler bakımından vekaletsiz iş görme ve sebepsiz zenginleşmenin şartları, alacak hakkının kanunen intikal ettiği hallerin tamamında sağlanmayabilir. Yani esas itibariyle, bu rücu yollarından herhangi biri diğerine özellikli değildir ancak kanuni alacak intikali; sebepsiz zenginleşme ve aynı zamanda vekaletsiz iş görmeye dayalı rücu birbirlerini somut olaydaki uygulama şartları ve alanları nedeniyle dışlayabilir²¹¹. Özellikle bir kişinin başkasının borcunu ifa ettiği tipik durumlarda ifa eden lehine halefiyetin öngörülmüş olması -beraberinde getirdiği türlü avantajlar nedeniyle-, bu durumlarda diğer rücu araçlarının uygulama alanını daraltacaktır²¹². Bu nedenle somut olay özelinde söz konusu rücu araçları hukuken değilse de mantıkî açıdan belirtilen düzlemde birbirini dışlayabilecektir.

²⁰⁹ Aynı yönde: SCHLECHTRIEM, **2001**, s.360, par.154; KOPPENFELS-SPIES, **2006**, s.140-141; KAPANCI, **2015**, s.366. Benzer bir düşünüş sistemini sözleşmeden doğan sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğunun arasında bir taleplerin yarışması ilişkisi olduğunu desteklemek için kullanan: ÇAĞA, **1939**, s.177 vd.

²¹⁰ Bkz. yuk. II, A, 1'deki açıklamalarımız.

²¹¹ ÖZ, **1990**, s.61; TURANBOY, **1997**, s.100-101; KOPPENFELS-SPIES, **2006**, s.140-141; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-I, s.261, dn.15; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.334; SEROZAN **2014**, s.325; EREN, **2015**, s.844; KOÇANO-RODOSLU, **2016**, s.16, 33; ANTALYA, **2017**, C-II, s.576; CHK-HAHN, Art.62, par.35: Bu yazar da halefiyet öngören özel hükümlerin varlığı ve vekaletsiz iş görme hükümlerinin yer yer uygulama bulması nedeniyle, rücu zenginleşmesinin uygulama alanının daraldığı kanaatindedir. Ayrıca bkz. SCHMITT, **1969**, s.126; SCHWENZER, **2009**, s.421, par.57.12; SEROZAN, **2014**, s.367; OĞUZMAN/ÖZ, **2014**, C-II, s.374, dn.262; KOLLER, **2017**, s.586, par.31.97-31.98; Karş. BK-GAUTSCHİ, Art.419, par.6b. Bununla birlikte özellikle borçtan kurtarmadan ötürü zenginleşmelerin vekaletsiz iş görme ile sınırlarının çizilmesinin güçlüğünü kabul etmek gerekir. Aynı yönde bkz. ULUSAN, **1984**, s.57. Benzer biçimde, borçtan kurtarmadan ötürü zenginleşmenin vekaletsiz iş görmenin uzantısı olduğu yönünde görüş belirten: SEROZAN, **2014**, s.328; SEROZAN, **2019**, s.1190, par.87.

²¹² SCHLECHTRIEM, **2001**, s.360, par.154.

SONUÇ

Hukukumuzda halefiyet gerek literatürde gerekse de konu olduğu yargı kararlarında, işlevinden bağımsız biçimde ele alınmaktadır. Bunun nedeni (ve aynı zamanda da sonucu), halefiyet kurumunun bir rücu aracı niteliğini haiz olduğunun çoğu durumda göz ardı edilmesidir. Halefiyeti diğer rücu araçlarından koparan bu anlayış, halihazırda karmaşık durumda olan rücu sisteminin izahını iyiden iyiye güçleştirmiş ve bu sistemde yer alan araçların birbiriyle olan ilişkilerinin yeterince iyi anlaşılmasına sebebiyet vermiştir. Bu makalede temsil edilen görüşe göre halefiyet, üç köşeli ilişkilerde katılımcıların üstlendiği nihai yükler bakımından meydana gelen dengesizlikleri düzenlemek ve nihai malvarlığı durumlarını hukuka uygun hale getirmek için öngörülen kanunî rücu araçlarından biridir. Diğer (âdi) kanunî rücu araçları olan sebepsiz zenginleşme ve vekaletsiz iş görmeden farklı olarak halefiyete dayanan rücu hakkının kaynağı, rücu hakkı sahibinin malvarlığında doğan bir hak değil; borçlu ile alacaklı arasındaki hukukî ilişkiye ait alacak hakkıdır. Bunun neticesi, halefiyete dayalı rücunun, alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkiye tek yönlü bir bağlılık içinde olmasıdır. Bunun yanı sıra halefiyetin diğer rücu araçlarından şartları ve sonuçları itibariyle farklılaştığı birçok nokta bulunmaktadır. Bu farklı araçlardan somut olayda şartları sağlananlar arasında rücuya aracılık etmek üzere hangi kurumun tercih edileceği ise -bu makalede temsil edilen görüşe göre- tamamen rücu hakkı sahibinin seçimine bırakılmıştır. Araçlar arasında bir yarışma ilişkisi mevcut olduğundan, toplam talebi aşmamak kaydıyla hak sahibinin birden fazla talep temeline dayanması mümkündür.

KAYNAKÇA

ACAR, Özlem, **Türk Borçlar Hukukunda Müteselsil Kefalet Sözleşmesi**, 1.Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

AKINTÜRK, Turgut, **Müteselsil Borçluluk**, 1.Basım, Sevinç Matbaası, Ankara, 1971.

AKSOY, Hüseyin Can, “Vekaletsiz İş Görende İş Vekaletsiz Olarak Görme Bilinci Aranmalı Mıdır?”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 2017, Cilt: 1, (s. 93 vd.)

- ALANGOYA, Yavuz, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, 1.Basım, Nemaş A.Ş., İstanbul, 2001.
- ALANGOYA, Yavuz, **Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler**, 1.Basım, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979.
- ANTALYA, O. Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 1.Basım Ek Tıpkı Basım, Legal Kitabevi, İstanbul, 2017.
- ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder/ TAŞPINAR-AYVAZ, Sema, **Medenî Usul Hukuku**, 1.Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- ATALI, Murat/ ERMENEK, İbrahim/ ERDOĞAN, Ersin, **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.
- BACHMANN, Roland, “Zur Entstehungsgeschichte der Praxisänderung im Regressrecht”, **HAVE- Haftpflicht- und Versicherungsrechtstagung, Tagungsbeiträge**, Yıl: 2018, (s. 326 vd.)
- BAŞ-SÜZEL, Ece, **Gerçek Olmayan Vekaletsiz İş Görme -Menfaat Devri Yaptırımı-**, 1.Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- BAYGIN, Cem, “Edim Dışı Sebepsiz Zenginleşmeden Doğan İade Talebinin Haksız Fiil ve Vekaletsiz İş Görmeden Doğan Talepler Karşısındaki Durumu”, **Prof. Dr. Fahiman Tekil’e Armağan**, 1.Basım, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, (s. 571 vd.)
- BAYRAM, Aziz Erman, “Üçüncü Kişi İpoteğinde Taşınmaz Malikinın Borcu İfası ve İfanın Hukuki Sonuçları”, **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2020, Cilt: 5, Sayı: 1, (s. 409 vd.)
- BECKER, Hermann, **Berner Kommentar Band/Nr.VI/1, Allgemeine Bestimmungen, Art. 1-183 OR, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht**, 2. Basım, Bern, 1945. (BK-Becker, Art.X)
- BECKER-EBERHARD, Ekkehard, **Forderungsgebundenheit der Sicherungsrechte**, 1. Basım, Verlag Ernst und Werner Giesecking, Bielefeld, 1993.
- de BIASIO, Albino, **Der Übergang der Gläubigerrechte auf den Bürgen und dessen Regressrechte**, 1.Basım, Stämpfli & Cie., Bern, 1944.

- BOLAYIR, Nur, **Medenî Usul Hukuku'nda Hâkimin Hukuku Re'sen Uygulaması İlkesi**, 1.Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- BREUER, Josef, **Die cessio legis bei der Bürgschaft**, Dissertation (Basılmamış), Aachen, 1922.
- BUSCHE, Jan, **Staudinger BGB Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse: §§397-432 (Erläss, Abtretung, Schuldübernahme, Mehrheit von Schuldner und Gläubigern)** 16.Basım, 2017.
- BUZ, Vedat, "Aynı Şahsın Farklı Hukuki Sebeplerle Sorumluluğu: TBK m. 60 Üzerine Düşünceler", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl: 2013, Cilt: 29, Sayı: 2, (s. 19 vd.)
- BÜRGI-WYSS, Alexander Christoph, **Der Unrechtmässig Erworbene Vorteil im Schweizerischen Privatrecht - Zugleich Ein Beitrag Zur Dogmatik Der Ungerechtfertigten Bereicherung und Der Geschäftsführung Ohne Auftrag**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 2005.
- BÜTOW, Karl, **Nemo Subrogat Contra Se - Angewandt Auf die Bestimmungen des Bürgerlichen Gesetzbuches der Cessio Legis bei der Subrogation**, 1.Basım, Carl Georgi, Universitäts-Buchdruckerei und Verlag, Bonn, 1908.
- CASANOVA, Gion Christian, **Ausgleichsanspruch und Ausgleichsordnung: Die Regressregelung von Art. 51 OR**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 2010.
- ÇAĞA, Tahir, **Konkurrenz deliktischer und vertraglicher Ersatzansprüche nach deutschem und schweizerischem Recht unter Berücksichtigung des gemeinen Rechts**, 1.Basım, Verlag H.R. Sauerlander & Co. ,Aarau, 1939.
- ÇAĞLAYAN-AKSOY, Pınar: "Sebeatsız Zenginleşme Hukukunda İade Talebinde Bulunulmasını Engelleyen TBK Madde 81 Hükmü Üzerine Bir İnceleme", **Banka ve Ticaret Hukuk Dergisi**, Yıl: 2015, Cilt: 31, Sayı: 4, (s.131 vd.).
- DALCI-ÖZDOĞAN, Nurcihan, **Müteselsil Sorumluluk : Özellikle TBK md.61 ve md.162 vd. Hükümleri Bağlamında**, 1.Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.
- DAYINLARLI, Kemal, **Borçlar Kanununa Göre Alacağın Temliki**, 1.Basım, Dayınlarlı Hukuk Yayınları, Ankara, 2000.

- DERLEDER, Peter, “Teilzession und Schuldnerrechte”, **Archive für Civilistische Praxis**, Yıl: 1969, Cilt: 169, (s. 97 vd.)
- DIECKMANN, Johann Andreas, “The Province of Subrogation Determined: Some Corrections— A Functional Analysis of the Guarantor’s Right to Derivative Recourse, Comprising a Critique of the Restitutionary Thesis”, **European Review of Private Law**, Yıl: 2012, Cilt: 4, (s. 989 vd.)
- DIECKMANN, Johann Andreas, **Der Derivativregruß des Bürgen gegen den Hauptschuldner im englischen und deutschen Recht**, 1.Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2003.
- ELÇİN-GRASSINGER, Gülçin, “Borç İlişkilerinin Üçüncü Kişilere Etkisi (Alacaklıya Halef Olma- Üçüncü Kişinin Fiilini Üstlenme- Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme)”, **Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II - Prof.Dr.İsmet Sungurbey’e Armağan**, 1.Basım, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2012, (s. 185 vd.)
- EREN, Fikret, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18.Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.
- ERTEN, M. Ali, **Türk Borçlar Hukukuna Göre Bina ve İnşa Eseri Sahiplerinin Sorumluluğu (BK. md. 58)**, 1.Basım, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2000.
- FARGNOLI, Iole, “Drittleistung und Pflichterfüllung: auch gegen den Willen des Schuldners? - oder - Rechtsgeschichte als Hilfsmittel der Gesetzesauslegung”, **Zeitschrift des Bernischen Juristenvereins**, Yıl: 2010, Cilt: 146, (s. 177 vd.)
- FELLMANN, Walter, “Regress und Subrogation: Allgemeine Grundsätze”, **Haftpflicht- und Versicherungsrechtstagung, Tagungsbeiträge, (der.Alfred Koller)**, St.Gallen, 1999, (s. 1 vd.)
- FLUME, Werner, **Studien zur Lehre von der ungerechtfertigten Bereicherung**, 1.Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2003.
- FRANKO, Nisim İ., “Borçlar Kanununun 109 ncu Maddesine Göre Halefiyet Halleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1981, Cilt: 2, (s. 202 vd.)
- FRIEDMANN, Daniel/ COHEN, Nili, “Payment of Another’s Debt”, **International**

- Encyclopedia of Comparative Law, (der. Ernst von Caemmerer vd.)** Mohr Siebeck, Tübingen, 2007, (s. 3 vd.).
- GAUCH, Peter/ SCHLUEP, Walter R./ SCHMID, Jörg/ REY, Heinz, vd., **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, 10.Basım, Schulthess, Zürich, 2014.
- GAUTSCHİ, Alain, **Solidarschuld und Ausgleich**, 1.Basım, Dike Verlag, Zürich/St.Gallen, 2009.
- GAUTSCHİ, Georg, **Berner Kommentar/Nr.VI/2/5, Kreditbrief und Kreditauftrag, Maklervertrag, Agenturvertrag, Geschäftsführung ohne Auftrag, Art.407-424 OR**, 1.Basım, 1964. (BK-GAUTSCHİ, Art.X)
- GEORGIADIS, Apostolos, **Die Anspruchskonkurrenz im Zivilrecht und Zivilprozessrecht**, 1.Basım, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1967.
- GERNHUBER, Joachim, **Die Erfüllung und ihre Surrogate: sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen**, 2.Basım, Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1994.
- GIRSBERGER, Daniel/ HERMANN, Johannes Lukas, **Basler Kommentar Obligationenrecht I, (Art.164-174)** 7.Basım, 2020. (BSK-GIRSBERGER/HERMANN, Art.X)
- GÖDICKE, Patrick, **Bereicherungsrecht und Dogmatik - Zur Kritik an der Dogmatik der §§ 812 ff. BGB aus methodologischer Sicht - zugleich ein Beitrag zur Bedeutung der Dogmatik in der zivilrechtlichen Rechtsfindung**, 1. Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2002.
- GUHL, Theo/KOLLER, Alfred/SCHNYDER, Anton K., vd., **Das Schweizerische Obligationenrecht mit Einschluss des Handels- und Wertpapierrechts**, 9. Basım, Schulthess, Zürich, 2000.
- GÜMÜŞ, Mustafa Alper, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler Cilt II**, 3.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.
- HAGENBÜCHLI, Hermann Alfred, **Die Ansprüche des Geschäftsführers ohne Auftrag und ihre Voraussetzungen**, Dissertation (Basılmamış), Zürich, 1926.

- HAHN, Anne-Catherine, **CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Obligationenrecht-Allgemeine Bestimmungen Art.1-183 OR**, 3.Auflage, 2016. (CHK-HAHN, Art.X)
- HAPPEK, George, **Das Eintrittsrecht in die Rechte des Befriedigten Gläubigers nach BGB**, 1. Basım, A. Seydel & Cie., Berlin, 1909.
- HARTMANN, Alfred, **Der Regress Bei Haftung Mehrerer Verschiedenen Rechtsgründen**, 1.Basım, Stämpfli & Cie., Bern, 1942.
- HÄSEMEYER, Ludwig, “Gläubigerschutz und Gläubigergleichbehandlung bei Regresverhältnissen”, **KTS-Zeitschrift für Insolvenzrecht**, Yıl: 1993, Cilt: 54, Sayı: 2 (s. 151 vd.)
- HAWELLEK, Jeronimo, **Die persönliche Surrogation: eine vergleichende Untersuchung von Rechtsübergängen zu Regresszwecken in Deutschland, Spanien und England**, 1.Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010.
- HEMMER, Kart Edmund/ WÜST, Achim, **Rückgriffsansprüche**, 4. Basım, Hemmer/Wüst Verlagsgesellschaft GmbH, Würzburg, 2005.
- HERPERS, Hans Heinz, “Über den Nachteil des Gläubigers bei der Legalzession”, **Archiv für die civilistische Praxis**, Yıl: 1966, Cilt: 166, Sayı: 5–6, (s. 454 vd.)
- HOFSTETTER, Josef, **Schweizerisches Privatrecht, VII/6, Obligationenrecht, Besondere Vertragsverhältnisse, Der Auftrag und die Geschäftsführung ohne Auftrag**, 1. Basım, Helbing & Lichtenhahn, Basel-Genf-München, 2000.
- HOLENSTEIN, Patrizia, **Wertersatz oder Gewinnherausgabe?- Unter den Gesichtspunkten der ungerechtfertigten Bereicherung und der unechten Geschäftsführung ohne Auftrag**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 1983.
- HONSELL, Heinrich, **Schweizerisches Obligationenrecht- Besonderer Teil**, 10.Basım, Stämpfli, Bern, 2017.
- HUWILER, Bruno, **Basler Kommentar Obligationenrecht I, (Art.67)**, 7.Basım, 2020. (BSK-HUWILER, Art.X)

- HÜBENER, Eckhard, **Der gesetzliche Forderungsübergang im System der Rechtsordnung**, Dissertation (Basılmamış), Hamburg, 1968.
- JUNG, Peter: **Kurzkommentar Obligationenrecht (Der. Heinrich Honsell)**, (Art. 110), 1. Basım, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2014. (KUKO-JUNG, Art.X)
- KAPANCI, Kadir Berk, **Birlikte Borçlulukta Borçlular Arası İlişkiler**, 1. Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.
- KAPANCI, Kadir Berk/ BAŞOĞLU, Başak, “Vekâletsiz İş görme”, **İstanbul Şerhi- Türk Borçlar Kanunu, Cilt-6,7,8 (Madde 393-649)**, (der. M.Turgut Öz vd.), 3. Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019, (s. 3917 vd.)
- KARRER, Robert, **Der Regress des Versicherns gegen Dritthaftpflichtige - Rechtsvergleichung und internationales Privatrecht**, 1. Basım, Schulthess, Zürich, 1965.
- KARSLI, Abdürrahim, **Usul hukuku Açısından Rücu Davaları**, 1. Basım, Ofset Matbaası, İstanbul, 1994.
- KELLER, Max, “Die Subrogation als Regress im Internationalen Privatrecht”, **Schweizerische Juristen-Zeitung**, Yıl: 1975 Cilt: 20, (s. 305 vd.)
- KILIÇOĞLU, Ahmet M., **Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet**, 1. Basım, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1979.
- KILIÇOĞLU-YILMAZ, Kumru, **Haksız Kazancın İadesi**, 1. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.
- KIM, Hyoung Seok, **Zessionsregreß bei nicht akzessorischen Sicherheiten**, 1. Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2003.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip/ HATEMİ, Hüseyin/ SEROZAN, Rona, vd., **Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt**, 5. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2010.
- KOÇANO-RODOSLU, Emine, **Rücu Hakkı**, 1. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016. von KOPPENFELS-SPIES, Katharina, **Die cessio legis**, 1. Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006.

- KOLLER, Alfred, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, 4.Basım, Stampfli Verlag, Bern, 2017.
- KRETSCHMAR, Paul, **Die Erfüllung**, 1.Basım, Veit, Leipzig, 1906.
- KURT, Leyla Müjde, “Haksız Fiil Sonucu Oluşan Zarardan Birden Çok Kişinin Sorumlu Olduğu Hallerde Rücu Talebinin Tâbi Olduğu Zamanaşımı”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl: 2011, Cilt: 95, (s. 135 vd.)
- LIEDER, Jan, **Beck-online Grosskommentar, BGB, Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse, Abschnitt 5, Übertragung der Forderung (§398-§413)**, 2019. (BeckOGK-LIEDER, Art.X)
- LISCHER, Urs, **Die Geschäftsführung ohne Auftrag im schweizerischen Recht**, 1.Basım, Helbing & Lichtenhahn, Basel-Frankfurt a.M., 1990.
- MAISSEN, Eva/ HUGUENIN, Claire/ JENNY, Reto M., **CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Vertragsverhältnisse Teil 2: Arbeitsvertrag, Werkvertrag, Auftrag, GoA, Bürgschaft**, 3. Auflage, 2016 . (CHK-MAISSEN/HUGUENIN/JENNY, Art.X)
- MAUCHLE, Yves, “Normenkonkurrenzen im Obligationenrecht – zugleich ein Beitrag zum Verhältnis von Irrtumsanfechtung und Sachmängelhaftung”, **Aktuelle Juristische Praxis (AJP)/Pratique Juridique Actuelle (PJA)**, Yıl: 2012, Cilt: 7, (s. 933 vd.)
- MEIER, Sonja, **Gesamtschulden: Entstehung und Regress in historischer und vergleichender Perspektive**, 1.Basım, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010.
- MEYER, Doris Maria, **Der Regreß im Internationalen Privatrecht**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 1982.
- MOSER, Rudolf: **Die Herausgabe des wiederrechtlich erzielten Gewinnes (Insbesondere unter dem Gesichtspunkt der eigennützigen Geschäftsführung ohne Auftrag Art. 423 OR)**, 1.Basım, Verlag H.R. Sauerländer, Zürich, 1940.
- NIETLISPACH, Markus, **Zur Gewinnherausgabe im schweizerischen Privatrecht - Zugleich ein Beitrag zur Lehre von der ungerechtfertigten Bereicherung-**, 1.Basım, Stämpfli &

Cie., Bern, 1994.

NOMER, Haluk Nami, “Halefiyet ile Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakiminden Halefiyetin Rolü”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Yıl: 1997, Cilt: 55, s. 243–60.

NOMER, Haluk Nami, “Rücu İstemine İlişkin Zamanaşımı (TBK m.73)”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi Özel Hukuk Sempozyum Özel Sayısı Sempozyum No:3** , Prof.Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, Legal Kitabevi, 2012, (s. 245 vd.)

OĞUZMAN, M.Kemal/ BARLAS, Nami, **Medenî Hukuk**, 25.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019.

OĞUZMAN, M.Kemal/ ÖZ, M.Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 12.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.

von OLSHAUSEN, Eberhard, **Gläubigerrecht und Schuldnerschutz bei Forderungsübergang und Regress**, 1. Basım, Heymann, Berlin, 1988.

OMAĞ, Merih Kemal, **Türk Hukukunda Sigortacının Kanunî Halefiyeti**, 2.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011.

OSER, David/ WEBER, Rolf H., **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, 7.Basım, 2020. (BSK-OSER/WEBER, Art.X)

OSER, Hugo/ SCHÖNENBERGER, Wilhelm, **Zürcher Kommentar, Bd. V, Das Obligationenrecht, Art. 1-183**, 2.Basım, Schulthess, Zürich, 1929. (ZK-OSER/SCHÖNENBERGER, Art.X)

ÖRGEEVREN, Ayhan, “Kanuni Halefiyet”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl: 1952, Cilt: 97–98 (s. 33 vd.)

ÖZ, M.Turgut, **Öğreti ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme : Borçlar Kanunu 61-66. Maddelerine İlişkin İçtihatlar İle**, 1. Basım, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1990.

ÖZ, M.Turgut: “BK m.65 Kuralının Sınırlandırılması Sorunu ve BK m.20 Kuralı ile İlişkisi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:59, Sayı:1-2-3, (s.105 vd.)

- ÖZÇELİK, Ş. Barış, “İpoteğin Alacağa Bağlılığı”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Yıl: 2017, Cilt: 33, Sayı: 4, (s. 157 vd.)
- ÖZDEMİR, Gökçe, **Roma ve Türk Hukuklarında Vekâletsiz İş Görme (Negotiorum Gestio)**, 1. Basım, Seçkin, Ankara, 2001.
- ÖZEN, Burak, “Kefilin Özel Rücu Talebi ve Bu Talebin Halefiyete Dayanan (Genel) Rücu Talebiyle İlişkisi”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan Cilt II**, 1. Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010 (s.1445 vd.)
- PFISTER, Walter, **Der Gesetzliche Eintritt Eines Dritten In die Rechte des Glaubigers nach OR 110**, Dissertation (Basılmamış), Basel, 1946.
- POCHER, Erich, **Beträge zur Lehre vom Forderungsübergang kraft Gesetzes**, 1. Basım, Druck der Keynesner’schen Hofbuchdruckerei, Meiningen, 1911.
- PÖSCHKE, Moritz, “Die elektive Konkurrenz”, **JuristenZeitung**, Yıl: 2010, Cilt: 65, Sayı: 7 (s. 349 vd.)
- REETZ, Peter / GRABER, Michael, **CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Obligationenrecht - Allgemeine Bestimmungen, Art. 1-183 OR, (Art. 110 –113, 181) ,** 3. Basım, 2016. (CHK-REETZ/GRABER, Art.X)
- ROOS, Gottfried, **Über die Subrogation nach schweizerischem Recht**, 1.Basım, Stämpfli & Cie., Bern, 1928.
- RUDOLF, Roger, **Orell Füssli Kommentar, OR Kommentar, Schweizerisches Obligationenrecht**, 3.Basım, 2016. (OFK-RUDOLF)
- RUER, Otto, **Die sogenannte cessio legis im gemeinen Recht und Bürgerlichen Gesetzbuch**, Dissertation (Basılmamış), Rostock, 1900.
- SAYIN, KORKMAZ, S. Bengi, **Roma Hukuku’nda Vekâlet Sözleşmesi (Mandatium)**, 1.Basım, Yetkin Kitabevi, Ankara, 2014.
- SCHAUFELBERGER, Peter C./ KELLER, Katrin, **Orell Füssli Kommentar, OR Kommentar, Schweizerisches Obligationenrecht**, 3. Basım, 2016. (OFK-SCHAUFELBERGER/KELLER, Art.X)

- SCHIMS, Simone, **Der gesetzliche Forderungsübergang: Wirkweise und Funktion für den Regress bei drittseitiger Schuldsicherung**, 1. Basim, Duncker & Humblot, Berlin, 2006.
- SCHLECHTRIEM, Peter, **Restitution und Bereicherungsausgleich in Europa Band II**, 1. Basim, Mohr Siebeck, Tübingen, 2001.
- SCHLUEP, Walter R., “Über Eingriffskonditionen”, **Melanges Paul Piotet**, Stämpfli & Cie., 1990, Bern, (s. 173 vd.)
- SCHMID, Jörg, **Die Geschäftsführung ohne Auftrag**, 1. Basim, Universitätsverlag Freiburg Schweiz, Freiburg, 1992.
- SCHMID, Jörg, **Zürcher Kommentar Band/Nr.V/3a, Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1. und 2. Abteilung (Art.1-529 OR)**, 3. Basim, 1993. (ZK-SCHMID, Art.X)
- SCHMITT, Rolf, **Die Subsidiarität der Bereicherungsansprüche**, 1. Basim, Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld, 1969.
- SCHÖBI, Christian, **Die Akzessorietät der Nebenrechte von Forderungen: Unter besonderer Berücksichtigung des Rechtsinstituts der Verjährung**, 1. Basim, Schulthess, Zürich, 1990.
- SCHRANER, Marius, **Zürcher Kommentar Band/Nr.V/1e, Die Erfüllung der Obligationen Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1. und 2. Abteilung (Art.1-529 OR)**, 3. Basim, 1993. (ZK-SCHRANER, Art.X)
- SCHREIBER, Soergel **BGB, Bürgerliches Gesetzbuch Schuldrecht 3/3**, §§328-432, 13. Basim, 2010. (SOERGEL-SCHREIBER, BGB §X)
- SCHULIN, Hermann/ VOGT, Annaig L, **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, 7. Basim, 2020 (BSK-SCHULIN/VOGT, Art.X)
- SCHULZ, Fritz, **Rückgriff und Weitergriff: Studien zur gesetzlichen und notwendigen Zession**, 1. Basim, Marcus, Breslau, 1907.
- SCHWAB, Martin, **Nomos Kommentar, BGB Schuldrecht, Band 2/1**, 2. Basim, 2012. (NOMOSKOMM.-SCHWAB, BGB §X)

- SCHWANDER, Ivo, **Orell Füssli Kommentar , OR Kommentar, Schweizerisches Obligationenrecht**, 3.Basım, 2016. (OFK-SCHWANDER, Art.X)
- SCHWENZER, Ingeborg, “Zession und sekundäre Gläubigerrechte”, **Archive für die Civilistische Praxis**, Yıl: 1982, Cilt: 182, (s. 214 vd.)
- SCHWENZER, Ingeborg, **Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil**, 5.Basım, Stampfli Verlag, Bern, 2009.
- SEILER, Walter, **Das Regressrecht des Bürgen - Ein Betrag Zur Geschichte und Dogmatik Des Bürgenregresses**, 1.Basım, Buchdruckerei Gebr. Steinmann, Muri, 1924.
- SEIZ, Sarah, **Bereicherungsrecht, Vorteilsausgleichung und Schadensweiterwälzung**, 1.Basım, Nomos Verlag, Baden-Baden, 2019.
- SELB, Walter, **Mehrheiten von Gläubigern und Schuldner**, 1. Basım, J.C.B. Mohr, Tübingen:1984.
- SEROZAN, Rona, **(Kocayusufpaşaoğlu) Borçlar Hukuku: Genel Bölüm Cilt III**, 6.Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.
- SEROZAN, Rona, **Hukukta Yöntem**, 1.Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.
- SEROZAN, Rona, “TBK m.77-82”, **İstanbul Şerhi- Türk Borçlar Kanunu, Cilt-1(Madde 1-82), der. M.Turgut Öz vd.**, 3. Basım, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019 (s.1155 vd.)
- SİRMEN, A.Lâle, “İpotekli Alacağın Devredilmesi İle İlgili Bazı Sorunlar”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXII**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2006, (s. 215 vd.)
- SPIRIG, Eugen, **Zürcher Kommentar Band/Nr. V/1k, Die Abtretung von Forderungen und die Schuldübernahme, Erste Lieferung, Art. 164-174 OR Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Obligationenrecht, Kommentar zur 1. und 2. Abteilung (Art. 1-529 OR)**, 3.Basım, 1993. (ZK-SPIRIG, Art.X)
- STAMM, Jürgen, **Regreßfiguren im Zivilrecht - Eine Rückbesinnung auf die Gesamtschuld unter Neubewertung des Zessionsregresses gemäß § 255 BGB und der Drittschadensliquidation**, 1.Basım, Duncker & Humblot, Berlin, 2000.

von STEMPEL, Baron Kurt, **Wie unterscheiden sich nach dem Bürgerlichen Gesetzbuche Forderungsübertragung und Schuldübernahme hinsichtlich ihres Einflusses auf Forderung, Einwendungen und Nebenrechte?**, Druck von Julius Abel, Greifswald, 1904.

SUNGURBEY, İsmet, “Borçlar Yasası md.65’teki Kuralın Uygulama Alanı Üstüne”, **Medeni Hukuk Eleştirileri Cilt:3**, 1.Basım, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1971.

ŞEKER-ÖĞÜZ, Zehra, “Halefiyet Koşulları Gerçekleşmediğinde Sigortacının Rücu Talebi Hakkında Alacağın Temlikli Hükümlerine Göre Karar Verilebilir Mi? - Bir Yargıtay Kararının Düşündürdükleri-”, **Prof. Dr. Rona Serozan’a Armağan Cilt II**, 1.Basım, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, (s. 1645 vd.)

ŞEN-DOĞRAMACI, Hayriye “Bir Borç Kaynağı Olarak Vekâletsiz İş Görme”, **Medeni Kanun’un ve Borçlar Kanunu’nun 90. Yılı Uluslararası Sempozyumu II.Cilt**, 1.Basım, Yetkin Kitabevi, Ankara, 2017 (s.1489 vd.)

TANDOĞAN, Haluk, **Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk - İsviçre Hukuku Bakımından Vekâletsiz İş Görme**, 1.Basım, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1957.

TEKİNAY, Selahattin Sulhi/ AKMAN, Sermet/ BURCUOĞLU, Halûk, vd., **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 7.Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

THIELE, Wolfgang, “Gedanken zur Vorteilsausgleichung”, **Archiv für die civilistische Praxis**, Yıl: 1967, 193 vd.

THOMA, Kerstin, **Der internationale Regress: Formen und Gerichtszuständigkeit - unter Berücksichtigung des deutschen, österreichischen, schweizerischen und französischen materiellen Regressrechts**, 1.Basım, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2007.

von TUHR, Andreas , **Actio de in rem verso: Zugl. e. Beitr. zur Lehre von der Geschäftsführung**, 1.Basım, Scientia Verlag, Aalen, 1970.

von TUHR, Andreas/ ESCHER, Arnold, **Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts Band II (mit Supplement)**, 3.Basım, Schulthess, Zürich, 1984.

von TUHR, Andreas/ PETER, Hans, **Allgemeiner Teil des Schweizerischen**

Obligationenrechts Band I, 3.Basım, Schulthess, Zürich, 1984.

TURANBOY, Kürşad Nuri, “Sebepsiz Zenginleşme Davasının Asli-Tali Niteliği”, **Prof. Dr. Naci Kınacıoğlu’na Armağan**, 1.Basım, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1997, (s. 94 vd.)

ULUSAN, İlhan, **İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu**, 1.Basım, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1984.

WEBER, Rolf H., **Berner Kommentar Band/ Nr. VI/1/6, Beziehungen zu dritten Personen, Art.110-113 OR, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen**, 1.Basım, 2002. (BK-WEBER, Art.X)

WEISS, Andreas W, **Solidarität nach Art. 143 - 149 des Schweizerischen Obligationenrechts unter besonderer Berücksichtigung der Verjährung**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 2011.

WEITNAUER, Hermann, “Die elektive Konkurrenz”, **Strukturen und Entwicklungen im Handels-, Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht : Festschrift für Wolfgang Hefermehl zum 70. Geburtstag am 18. Sept. 1976**, 1976, (s. 467 vd.)

WENGLER, Wilhelm, “Surrogation”, **Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht des in- und Auslandes, Band 6, Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht des in- und Auslandes**, 1. Basım, F. Vahlen, 1938, Frankfurt a.M., (s. 460 vd.)

WENNER, Martin A., **Die Voraussetzungen des Anspruches aus ungerechtfertigter Bereicherung unter besonderer Berücksichtigung des Problems der Subsidiarität**, 1.Basım, Schulthess, Zürich, 1977.

WESTERMANN, Harm Peter, **Erman BGB Kommentar**, 15. Basım, 2017. (ERMAN-WESTERMANN, Art.X)

WHITTAKER, Simon, “**Performance of Another’s Obligation: French and English Law Contrasted**”, Oxford University Comparative Law Forum 7, <http://ouclf.law.ox.ac.uk>, (Son Erişim Tarihi: 23.10.2020).

- YAĞCIOĞLU, Ali Haydar, **Haksız Fiil Sebebiyle Aynı Zarardan Birden Fazla Kimsenin Müteselsil Sorumluluğu**, 1.Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.
- YAVUZ, Cevdet/ ACAR, Faruk/ ÖZEN, Burak, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 10.Basım, Beta, İstanbul, 2014.
- YENİCE, Arife Özge, **Teminat Sözleşmelerinde Rücu İlişkileri**, Gazi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.
- YÜKSEL, Sera Reyhani, **Vekaletsiz İş Görme Kısa Şerhi**, 1.Basım, Aristo, İstanbul, 2018.
- ZEISING Jörg, “Nemo subrogat contra se – Wettlauf von Forderungen und Nebenrechten?”, **JURA- Juristische Ausbildung**, Yıl:2011, Cilt: 3, (s.161 vd.)
- ZELLWEGER-GUTKNECHT, Corinne, **Basler Kommentar Obligationenrecht I**, 6.Basım, 2019. (BSK-ZELLWEGER-GUTKNECHT, Art.X)
- ZIEGLER, Josef, **Der gesetzliche Forderungsübergang**, 1.Basım, Verlag Nolte, Düsseldorf, 1938.
- ZIMMERMANN, Reinhard, “Unjustified Enrichment: The Modern Civilian Approach”, **Oxford Journal of Legal Studies**, Yıl:1995, Cilt: 15, Sayı: 3, (s. 403 vd.)